

*Profilaktyka uzależnień w gminach województwa
opolskiego w 2023 r.*

RAPORT WOJEWÓDZKI 2024

dr Michał Wanke, Dariusz Zawora

Uniwersytet Opolski

Opole, lipiec 2024

Spis treści

Wprowadzenie: metoda i realizacja badania	2
Gminy biorące udział w badaniu i narzędzie badawcze	2
Realizacja programów profilaktycznych	4
Realizacja programów profilaktycznych w jednostkach edukacyjnych	4
Realizacja rekomendowanych programów profilaktycznych	7
Rodzaje rekomendowanych programów profilaktycznych	11
Kompetentni realizatorzy programów rekomendowanych	17
Nierekomendowane (autorskie) programy profilaktyczne	19
Ewaluacja realizowanych programów profilaktycznych	22
Działania profilaktyczne realizowane przy użyciu internetu	24
Wsparcie grup i środowisk społecznych.	28
Rozwój profesjonalnej profilaktyki uzależnień	32
Wsparcie oddolnych inicjatyw społecznych	33
Kompetencje osób realizujących działania profilaktyczne	36
Oszacowanie problemu uzależnień	41
Współpraca w obszarze profilaktyki uzależnień	44
Plany wsparcia działań w roku 2024	46
Nowe substancje psychoaktywne	49
Działania profilaktyczne planowane w roku 2024	51
Mocne i słabe profilaktyki w 2022 roku	52
Mocne strony profilaktyki	52
Słabe strony profilaktyki	54
Działania związane z redukcją szkód w profilaktyce	56
Działania profilaktyczne w zakresie redukcji szkód do realizacji w przyszłości	58
Zapotrzebowanie na szkolenia dla koordynatorów	59
Współpraca z Urzędem Marszałkowskim	69
Profilaktyka i zwalczanie HIV i AIDS	75
Przedsięwzięcia dotyczące zdrowia psychicznego	76
Potrzeby profilaktyczne w związku z przybyciem uchodźców wojennych z Ukrainy	98
Podsumowanie	101

Wprowadzenie: metoda i realizacja badania

Badanie zrealizowano metodą sondażową we wszystkich gminach województwa opolskiego. Konsekwentnie rozbudowywany kwestionariusz, obejmuje zagadnienia związane z prowadzeniem działań profilaktycznych w zakresie uzależnień od substancji i zachowań, ale także profilaktyki zdrowia psychicznego. Badanie i prezentowana analiza dotyczą raportowanej działalności jednostek samorządu terytorialnego, opinii decydentów i wykonawców tych działań oraz samej aktywności samorządowców tym obszarze. Dane, które prezentuje ten raport dotyczą roku 2023.

Co roku, w raportach wojewódzkich dokłada się starań, by aktualizować obszary tematyczne. We wcześniejszych wydaniach dotyczyło to na przykład globalnej epidemii i jej wpływu na szeroko rozumianą profilaktykę zdrowia psychicznego i ew. skutki związane z używaniem substancji psychoaktywnych. W tej edycji podjęto temat uchodźstwa wojennego ze względu na pełnoskalową agresję Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, która wywołała kolejną falę migracji przymusowych w 2022 r. Badanie odnosi się także systematycznie do zasobów ludzkich i potencjału wsparcia społecznego dla działań profilaktycznych w gminach, a także współpracy między-jednostkowej i innych powiązanych kwestii.

W założeniu, raport jest przeglądem sytuacji w gminach, mającym na celu dać obraz wykonywanych działań, ich kierunku, związanych z nimi wyzwań i możliwości. Dodatkowo, w raporcie część danych prezentuje się w perspektywie historycznej, żeby nakreślić trendy.

Gminy biorące udział w badaniu i narzędzie badawcze

Podobnie jak w poprzednich latach, badanie w roku 2024 zrealizowano rozsyłając do wszystkich (71) gmin województwa opolskiego zaproszenie do wypełnienia kwestionariusza ankiety internetowej. Dzięki sprawnej komunikacji Urzędu Marszałkowskiego z jednostkami samorządu terytorialnego, po raz kolejny uzyskano pełny zwrot. Przy lekturze raportu, należy zwrócić uwagę na to, że przed 2016 r. nie wszystkie gminy brały udział w ankiecie i trzeba pamiętać o tym analizując wieloletnie trendy. Poniżej zestawiono liczby gmin biorących udział w badaniu od jego rozpoczęcia w roku 2012:

- 2012 - 66 gmin;
- 2013 - 71 gmin;
- 2014 - 68 gmin;

- 2015 - 69 gmin;
- 2016-2023 - 71 gmin.

Zaproszenie do udziału w badaniu i odnośnik do kwestionariusza ankiety online przesłano do wszystkich urzędów gmin województwa opolskiego przy wykorzystaniu Elektronicznej Platformy Usług Administracji Publicznej (EPUAP). Badanie zrealizowano w dniach od 15 kwietnia do 3 czerwca 2024 roku. Wielokrotnie w prezentowanym raporcie gminy są dzielone na ze względu na ich rodzaj: wiejskie, wiejsko-miejskie i miasta-siedziby powiatów. W tabeli nr. 1 zestawiono te informacje.

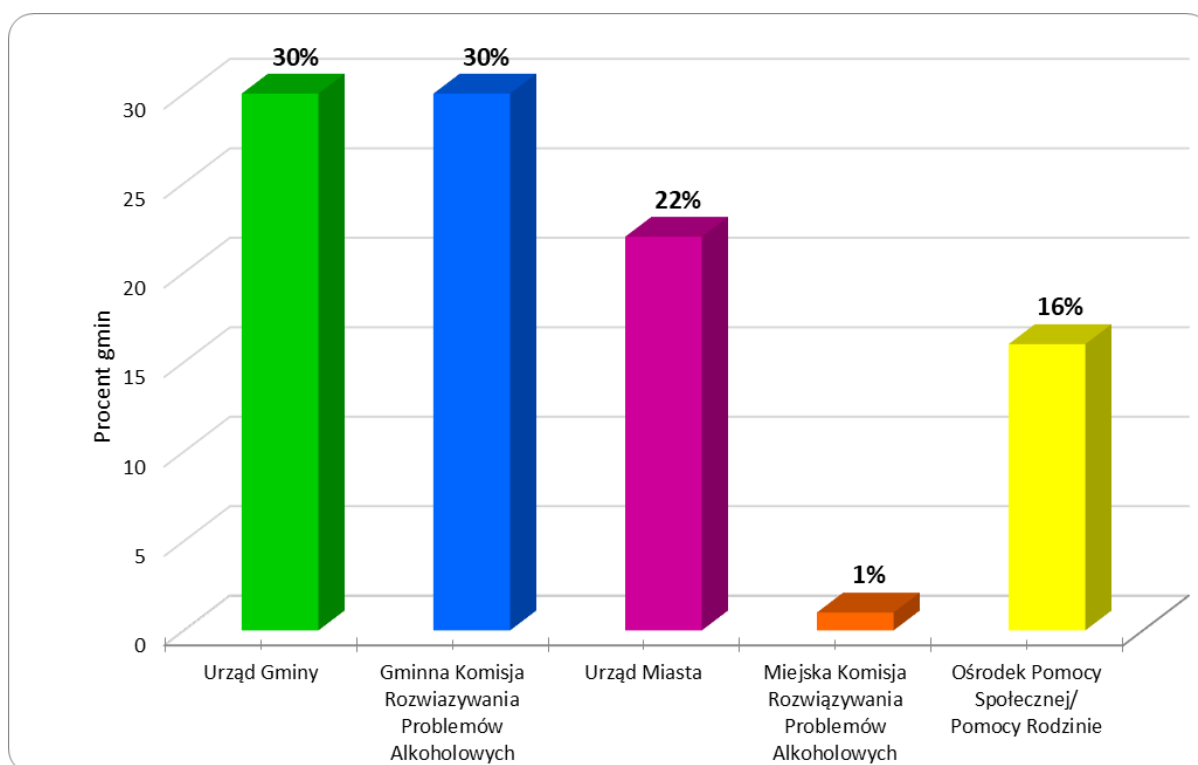
Tabela 1 - Gminy województwa opolskiego biorące udział w badaniu - ze względu na rodzaj.

Gminy wiejskie:
Bierawa, Branice, Chrzastowice, Cisek, Dąbrowa, Dobrzeń Wielki, Domaszowice, Izbicko, Jemielnica, Kamiennik, Komprachcice, Lasowice Wielkie, Lubrza, Lubsza, Łambinowice, Łubniany, Murów, Olszanka, Pakosławice, Pawłowiczki, Pokój, Polska Cerekiew, Popielów, Radłów, Reńska Wieś, Rudniki, Skarbimierz, Skoroszyce, Strzeleczy, Świerczów, Tarnów Opolski, Turawa, Walce, Wilków, Zębowice
Gminy wiejsko - miejskie:
Baborów, Biała, Byczyna, Dobrodzień, Głogówek, Głucholazy, Gogolin, Grodków, Gorzów Śląski, Kietrz, Kolonowskie, Korfantów, Leśnica, Lewin Brzeski, Niemodlin, Otmuchów, Ozimek, Paczków, Praszka, Prószków, Tułowice, Ujazd, Wołczyn, Zawadzkie, Zdieszowice
Gminy - siedziby powiatów:
Brzeg, Głubczyce, Kędzierzyn - Koźle, Kluczbork, Krapkowice, Namysłów, Nysa, Olesno, Opole, Prudnik, Strzelce Opolskie

Postęp wypełniania ankiety przez JST był sukcesywnie monitorowany, a ewentualne wątpliwości lub kwestie techniczne rozwiązywane były na bieżąco telefonicznie lub elektronicznie.

W gminach rozmaite jednostki udzielały odpowiedzi. Nieco ponad połowę ankiety wypełnili urzędnicy lub urzędniczki w gminach lub magistratach (odpowiednio: 30% i 22%), natomiast część gmin decydowała się delegować do komisji rozwiązywania problemów alkoholowych (gminnych: 30% i miejskich: 1%). Poza tym, w części gmin na kwestionariusz odpowiadano z perspektywy ośrodków pomocy społecznej (16%).

Wykres 1: Jednostki wypełniające ankietę.

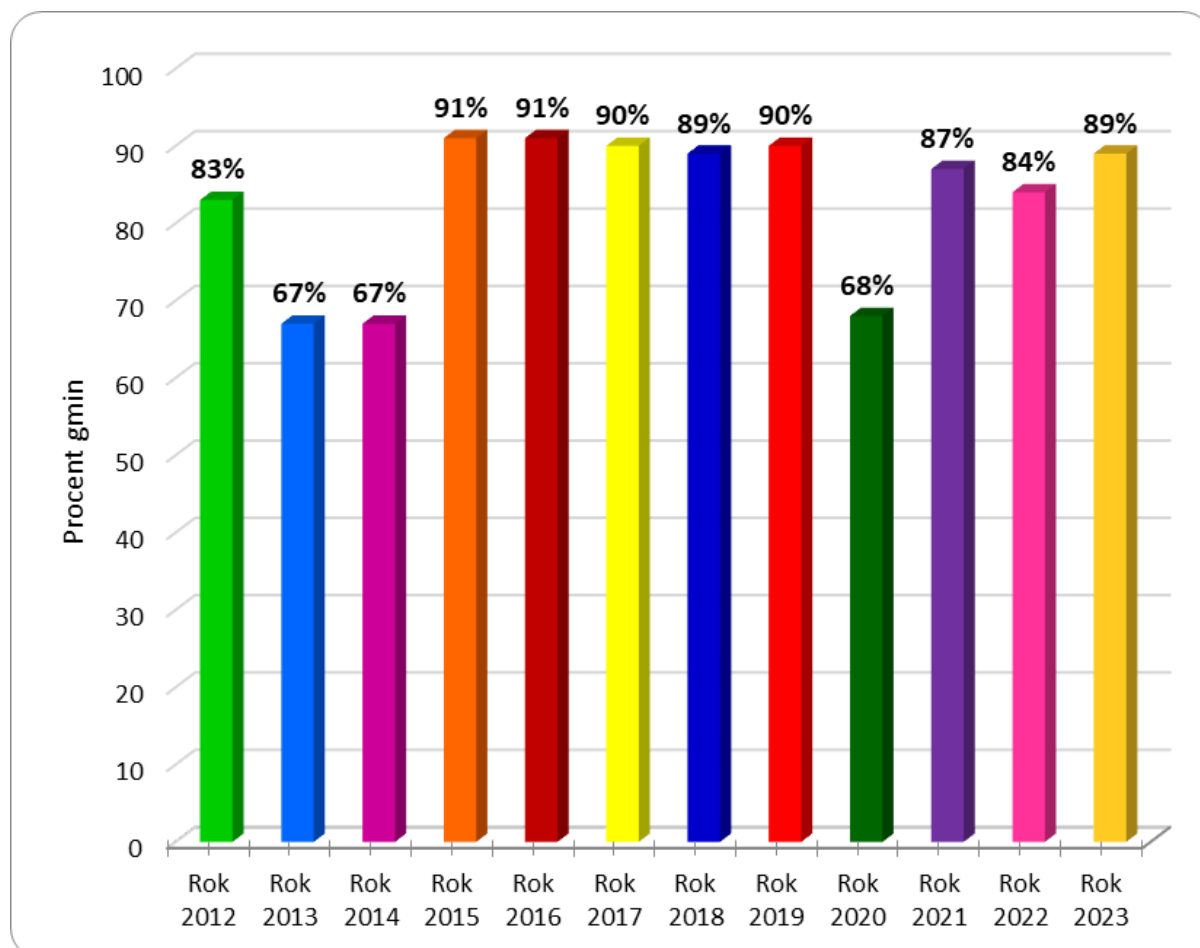
Realizacja programów profilaktycznych

Realizacja programów profilaktycznych w jednostkach edukacyjnych

Skuteczność działań profilaktycznych z zakresu przeciwdziałania uzależnieniom od substancji psychoaktywnych oraz uzależnieniom od czynności zależy w dużej mierze od wieku osób, które są nimi objęte. Działania profilaktyczne z zakresu profilaktyki uniwersalnej powinny być realizowane już we wczesnych etapach edukacji. Dlatego też wprowadzenie tego typu działań w jednostkach przedszkolnych oraz wczesnoszkolnych stało się pewnym standardem. Oczywiście, nasilenie czynników ryzyka uzależnienia od substancji lub uzależnień behawioralnych u starszych grup odbiorców wymusza realizację działań profilaktycznych na wszystkich etapach edukacji. Interwencje te powinny być jednak realizowane w oparciu o dane dotyczące nasilenia czynników ryzyka i czynników chroniących w poszczególnych grupach odbiorców. Realizacja działań w zakresie oceny ryzyka, profilaktyki uzależnień czy też psychoedukacji grup zagrożonych uzależnieniami w jednostkach edukacyjnych, ze względu

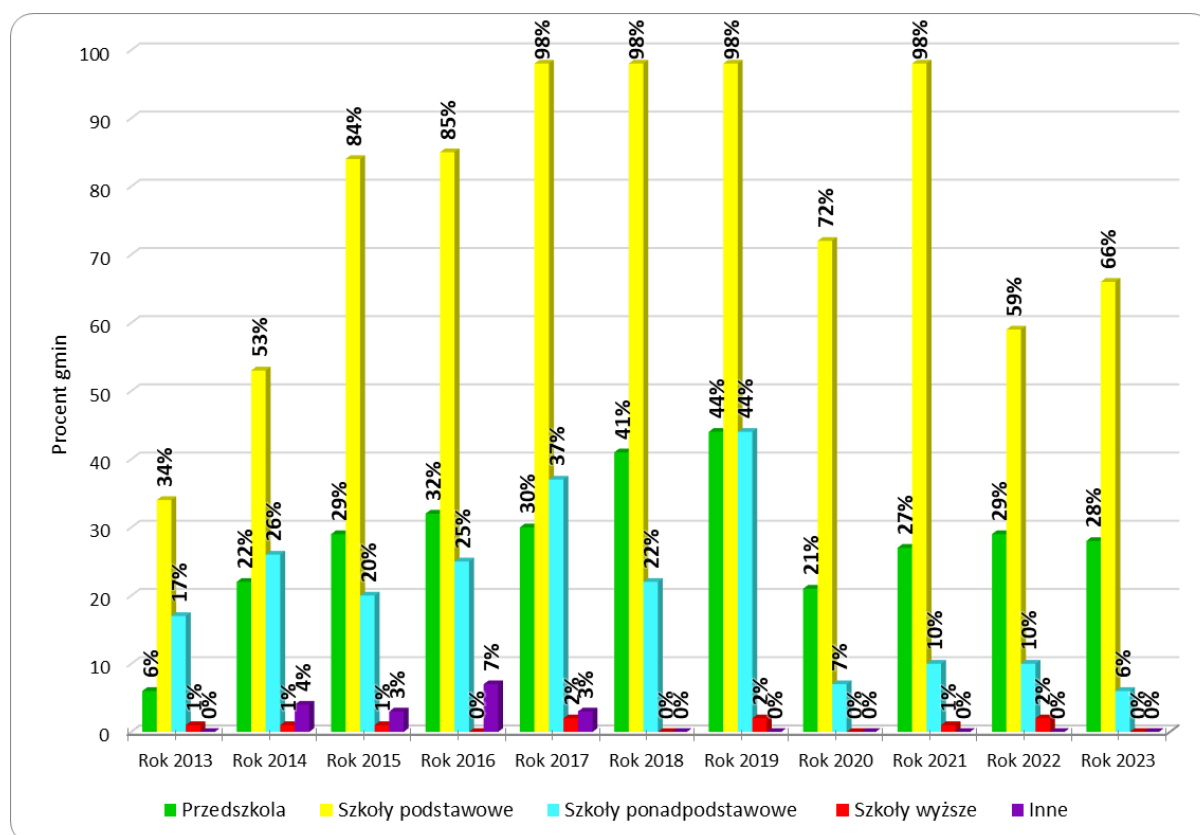
na łatwy dostęp do odbiorców oraz uproszczoną logistykę realizacji tego typu działań, wydaje się być jak najbardziej zasadna.

Wykres 2: Procent gmin realizujących (wspierających realizację) programy profilaktyczne w jednostkach edukacyjnych w latach 2012-2023.

Zasadność realizacji działań profilaktycznych z zakresu przeciwdziałania uzależnieniom od substancji psychoaktywnych i uzależnieniom behawioralnym w jednostkach edukacyjnych, dostrzegają również gminy województwa opolskiego. Od prawie 10 lat - z wyłączeniem lat, w których realizacja działań profilaktycznych w jednostkach edukacyjnych była utrudniona z powodu pandemii Covid-19 - znakomita większość gmin województwa opolskiego wspiera realizację działań profilaktycznych z zakresu przeciwdziałania uzależnieniom od substancji oraz uzależnieniom behawioralnym w jednostkach edukacyjnych na swoim terenie. W 2023 roku działania takie wsparło 89% gmin województwa opolskiego (wyk. 2).

Wykres 3: Procent gmin realizujących programy profilaktyczne w jednostkach edukacyjnych w latach 2012-2023 (podział ze względu na typ jednostki).

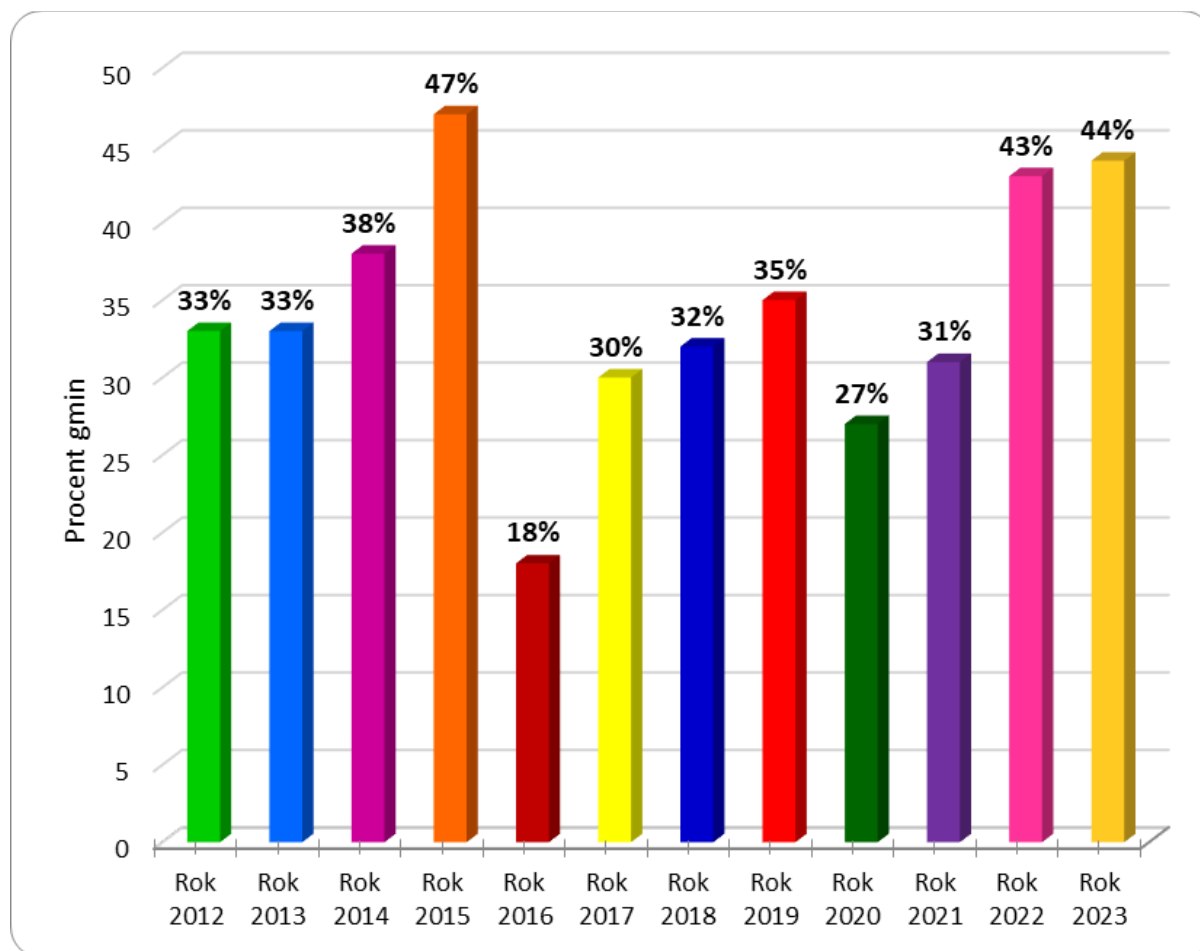
Niezmiennie w porównaniu z poprzednimi edycjami badania, gminy województwa opolskiego najchętniej wspierają działania profilaktyczne realizowane w szkołach podstawowych. W 2023 roku odsetek gmin wspierających działania z zakresu profilaktyki i przeciwdziałania uzależnieniom od substancji oraz uzależnieniom behawioralnym w szkołach podstawowych wzrósł nieco w porównaniu rok do roku i osiągnął poziom 66% w porównaniu do 59% w roku 2022. Deklarowane przez gminy wsparcie w realizacji działań profilaktycznych w jednostkach przedszkolnych od 3 lat utrzymuje się na stabilnym, choć niskim poziomie. W roku 2023 wsparcie działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom w jednostkach przedszkolnych zadeklarowało 28% gmin województwa opolskiego. W przypadku szkół ponadpodstawowych, wsparcie dla realizacji działań profilaktycznych zadeklarowało jedynie 6% gmin, co stwarza przestrzeń do zadania pytania o przyczyny takiego stanu rzeczy. Żadna gmina województwa opolskiego nie wspierała w roku 2023 działań profilaktycznych z zakresu przeciwdziałania uzależnieniom, które były realizowane w szkołach wyższych.

Realizacja rekomendowanych programów profilaktycznych

Realizacja działań profilaktycznych z zakresu przeciwdziałania uzależnieniom od substancji oraz uzależnieniom behawioralnym nie zawsze prowadzi do osiągnięcia założonych celów. Jednym z głównych powodów takiego stanu rzeczy jest niewystarczający nadzór lub jego całkowity brak w obszarze oceny skuteczności realizowanych programów. Dotyczy to bezpieczeństwa i rzetelności ich realizacji.

Ze względu na to w Polsce powstał spójny system rekomendacji programów profilaktycznych realizowanych w zakresie profilaktyki uzależnień na wszystkich jej poziomach. Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom (dawniej osobne: Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii oraz Państwowa Agencja Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym) i Ośrodek Rozwoju Edukacji, Psychiatrii i Neurologii dokonują oceny skuteczności programów profilaktycznych poprzez przeprowadzanie poprawnej metodologicznie ewaluacji zmiany w warunkach kontrolowanych lub zbliżonych do naturalnych. Programy spełniające określone, założone kryteria uzyskują rekomendację Krajowego Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom, która z kolei jest gwarantem skuteczności podejmowanych działań profilaktycznych oraz bezpieczeństwa ich realizacji.

Wykres 4: Procent gmin deklarujących realizację rekomendowanych programów profilaktycznych na ich terenie w latach 2012-2023.

W 2023 roku 44% gmin województwa opolskiego zadeklarowało udzielenie wsparcia dla działań profilaktycznych polegających na realizacji programów rekomendowanych z zakresu profilaktyki uzależnień od substancji oraz uzależnień behawioralnych. Odsetek ten wzrósł jedynie o 1 punkt procentowy w ujęciu rok do roku i nadal pozostaje na niskim i raczej obiektywnie niezadowalającym poziomie.

Realizacja programów profilaktycznych, które uzyskały rekomendację instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem uzależnieniom oraz zdrowiem psychicznym w Polsce, jest związana z pewnymi przeszkodami. Jak co roku, także w tej edycji badania, zapytano uczestników o przyczyny niewspierania realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych.

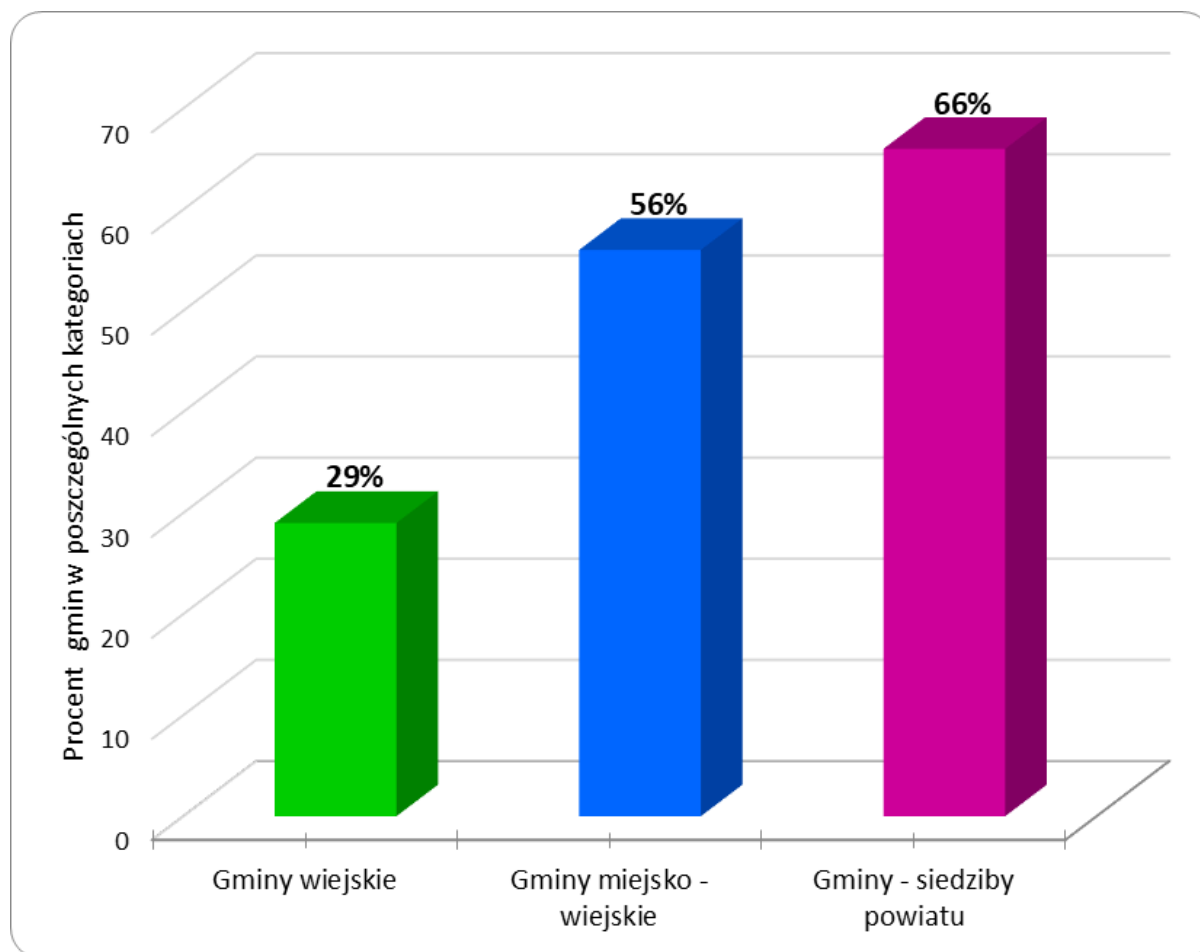
Tabela 2: Wyjaśnienia dot. nie realizowania programów rekomendowanych.

Wyjaśnienie	liczba odpowiedzi			procent gmin		
	Rok 2021	Rok 2022	Rok 2023	Rok 2021	Rok 2022	Rok 2023
Brak środków finansowych na realizację programów rekomendowanych. Zbyt wysokie koszty realizacji.	16	14	10	36%	41%	29%
Realizowano inne programy	6	7	5	13%	18%	16%
Brak kompetentnych realizatorów	2	2	3	4%	5%	9%
Małe zainteresowanie szkół programami rekomendowanymi	4	6	10	9%	15%	29%
Inne przyczyny	4	9	6	9%	23%	18%

W roku 2023 (tab. 2), podobnie jak w latach poprzednich, głównymi przyczynami braku realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych były wysokie koszty wiążące się z ich realizacją (29% wszystkich deklaracji) oraz małe zainteresowanie ze strony szkół dotyczące realizacji programów profilaktycznych (29% wszystkich deklaracji). Uczestnicy badania deklarowali również, że na terenie ich gmin realizowane są inne programy profilaktyczne, nieposiadające rekomendacji Krajowego Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom (16% deklaracji). Ważną przyczyną braku realizacji programów profilaktycznych było także małe zainteresowanie szkół realizacją rekomendowanych programów profilaktycznych (29% gmin). Innymi wymienianymi przyczynami, jakie pojawiły się w odpowiedzi na pytanie o przyczyny braku realizacji programów rekomendowanych były:

- Programy rekomendowane były realizowane w latach poprzednich;
- Realizacja programów rekomendowanych zaplanowana została w roku 2024;
- Brak wiedzy na temat programów profilaktycznych;
- Realizowano inne działania profilaktyczne na terenie gminy.

Wykres 5: Procent gmin wspierających realizację rekomendowanych programów profilaktycznych w roku 2023 (podział ze względu na typ gmin).

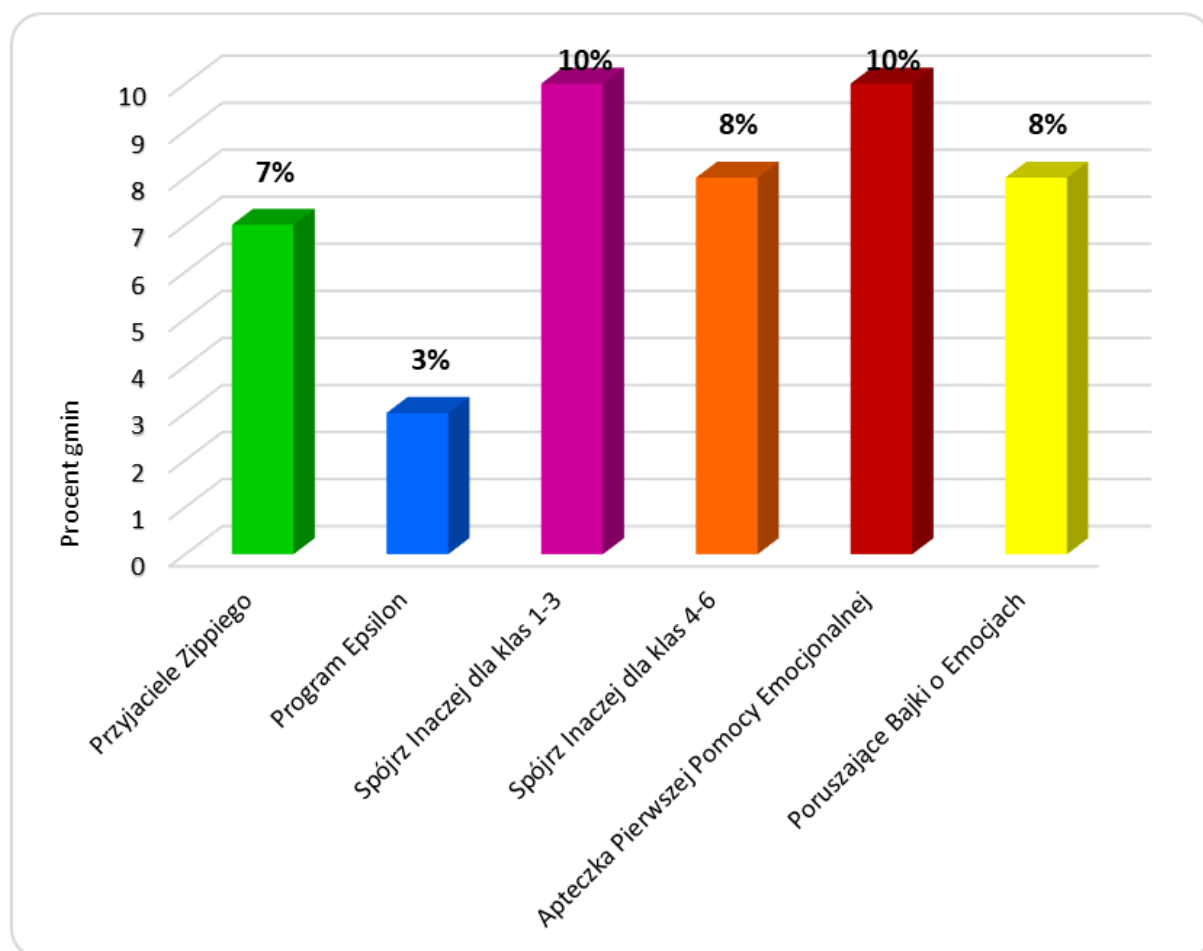
W porównaniu z rokiem 2022, w roku 2023 wzrósł odsetek gmin - siedzib powiatu, które wspierały realizację rekomendowanych programów profilaktycznych na swoim terenie. W roku 2022, nieco ponad co druga gmina województwa opolskiego (54%) deklarowała wsparcie dla tego typu działań w porównaniu z 66% gminami w roku 2024. W przypadku gmin miejsko-wiejskich, wsparcia dla realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych w roku 2023 udzieliła ponad połowa gmin województwa opolskiego (56%). Mniej niż $\frac{1}{3}$ (29%) gmin wiejskich udzieliła wsparcia w realizacji programów profilaktycznych w roku 2023 (wyk. 5).

Rodzaje rekomendowanych programów profilaktycznych

Głównym celem strategii profilaktycznych promocji zdrowia jest wyposażenie beneficjentów w wiedzę, kompetencje i umiejętności, które pozwolą im na radzenie sobie w sytuacjach trudnych, promują zdrowy styl życia, wzmacniają tzw., kompetencje miękkie, takie jak

asertywność, umiejętności społeczne, inteligencję emocjonalną. Celem promocji zdrowia jest również wspieranie pozytywnych związków międzyludzkich oraz kreowanie postaw prozdrowotnych. Strategie profilaktyczne w zakresie promocji zdrowia obejmują swoim zakresem wszystkie grupy wiekowe odbiorców, jednak ze względu na wysoki poziom bezpieczeństwa w trakcie ich realizacji, najczęściej wykorzystywane są do prowadzenia działań profilaktycznych kierowanych do najmłodszych grup odbiorców. Wspieranie czynników ochronnych oraz eliminowanie czynników ryzyka za pomocą strategii wykorzystywanych w promocji zdrowia, niejednokrotnie obejmuje swym działaniem całe systemy rodzinne jak również nieformalne grupy odbiorców, co dodatkowo - w następstwie ich stosowania - wzmacnia siłę i skłonność do prezentowania prozdrowotnych postaw osób objętych tego typu działaniami.

Wykres 6: Procent Gmin wspierających realizację wybranych rekomendowanych programów profilaktycznych w zakresie promocji zdrowia w 2023 r.

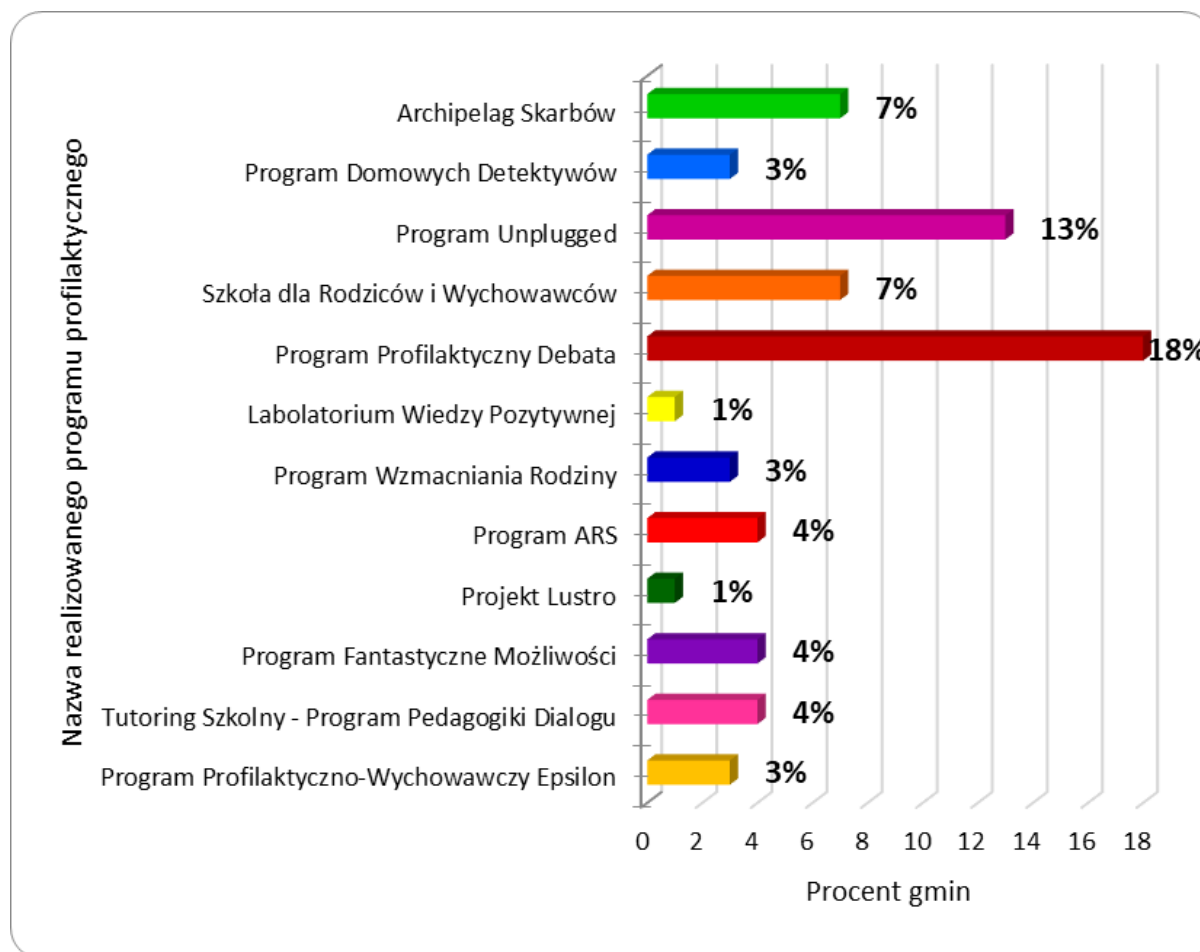

W roku 2023, najczęściej wspieranymi przez gminy województwa opolskiego programami profilaktycznymi z zakresu promocji zdrowia były programy “Spójrz Inaczej dla Klas 1-3” (10%

gmin deklarujących wspieranie programów rekomendowanych dofinansowało realizację tego programu) oraz program "Apteczka Pierwszej Pomocy Emocjonalnej" (10 % gmin wsparło realizację programu). Kolejnymi chętnie wspieranymi przez gminy województwa opolskiego programami były programy "Spójrz Inaczej dla klas 4-6" oraz "Poruszające Bajki o Emocjach" (8% gmin zadeklarowało wsparcie). Realizację programu "Przyjaciele Zippiego" wsparło 6% gmin województwa opolskiego, natomiast program "Epsilon" mógł liczyć na wsparcie 4% gmin (wyk 6.)

W założeniach profilaktyka uniwersalna ma na celu prewencję szeroko rozpowszechnionych zagrożeń w społeczeństwie. Jej celem jest przeciwdziałanie pierwszym próbom podejmowania zachowań ryzykownych lub opóźnienie ich podjęcia w czasie. Strategie profilaktyki uniwersalnej kierowane są do wszystkich grup odbiorców, bez względu na takie warunki jak wiek odbiorców, czy stopień ryzyka rozwinięcia się u nich postaw anty zdrowotnych czy zachowań ryzykownych. Działania profilaktyczne z zakresu profilaktyki uniwersalnej realizowane są zazwyczaj przez wyszkolonych nauczycieli, psychologów lub pedagogów.

Wykres 7: Procent gmin wspierających realizację wybranych rekomendowanych programów profilaktycznych w zakresie profilaktyki uniwersalnej w 2023 r.

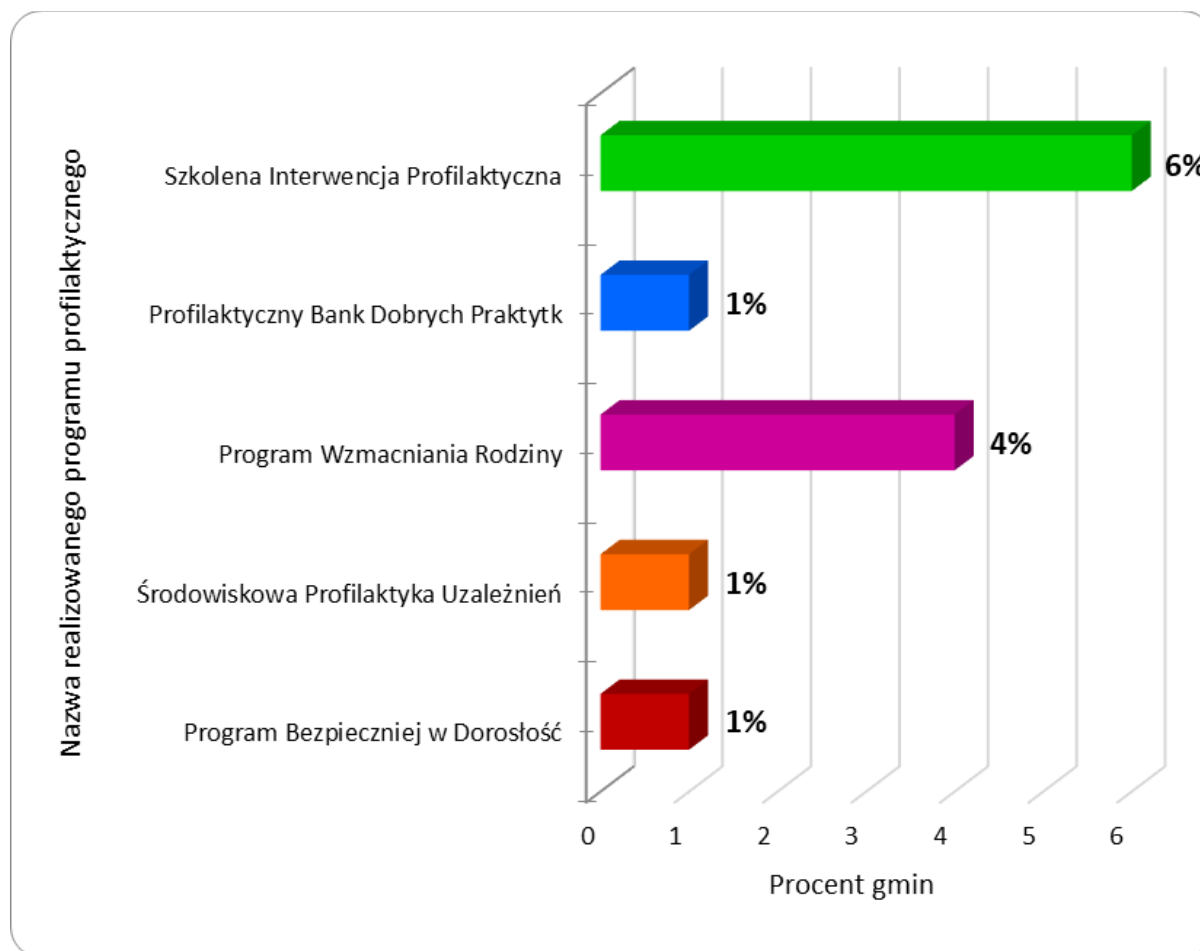

Najchętniej wspieranym przez gminy programem rekomendowanym z zakresu profilaktyki uniwersalnej w roku 2023 był "Program Profilaktyczny Debata". Prawie co piąta gmina województwa opolskiego (18% gmin) wsparła jego realizację. Kolejnym programem, którego realizację (niezmiennie od kilku lat) chętnie wspierają gminy województwa opolskiego, jest program "Unplugged". W tej edycji badania 13% gmin zadeklarowało udzielenie wsparcia w realizacji tego programu. Kolejnymi programami z zakresu profilaktyki uniwersalnej chętnie wspieranymi w 2023 roku przez gminy województwa opolskiego były programy: "Archipelag Skarbów" i program "Szkoła dla Rodziców i Wychowawców" (po 7% gmin udzieliło wsparcia) oraz programy "ARS", "Program Fantastyczne Możliwości" i "Tutoring Szkolny - Program Pedagogiki Dialogu", których wsparcie w realizacji zadeklarowało 4% gmin województwa opolskiego.

Strategie profilaktyki selektywnej, w odróżnieniu do strategii profilaktyki uniwersalnej kierowane są do tych grup społecznych, co do których zachodzi podejrzenie lub istnieje

potwierdzony wyższy niż przeciętny stopień ryzyka wystąpienia zachowań zagrażających, takich jak używanie substancji psychoaktywnych, alkoholu czy innych zachowań ryzykownych. Z tego też względu, działania w zakresie profilaktyki selektywnej poprzedzone są zazwyczaj oceną prawdopodobieństwa wystąpienia zachowań ryzykownych u odbiorców tych działań. W swoich założeniach strategię profilaktyki selektywnej mają na celu zapobieganie wystąpieniu zachowań ryzykownych, ograniczenie ich występowania lub całkowite ich wyeliminowanie.

Wykres 8: Procent gmin wspierających realizację wybranych rekomendowanych programów profilaktycznych w zakresie profilaktyki selektywnej w 2023 roku.

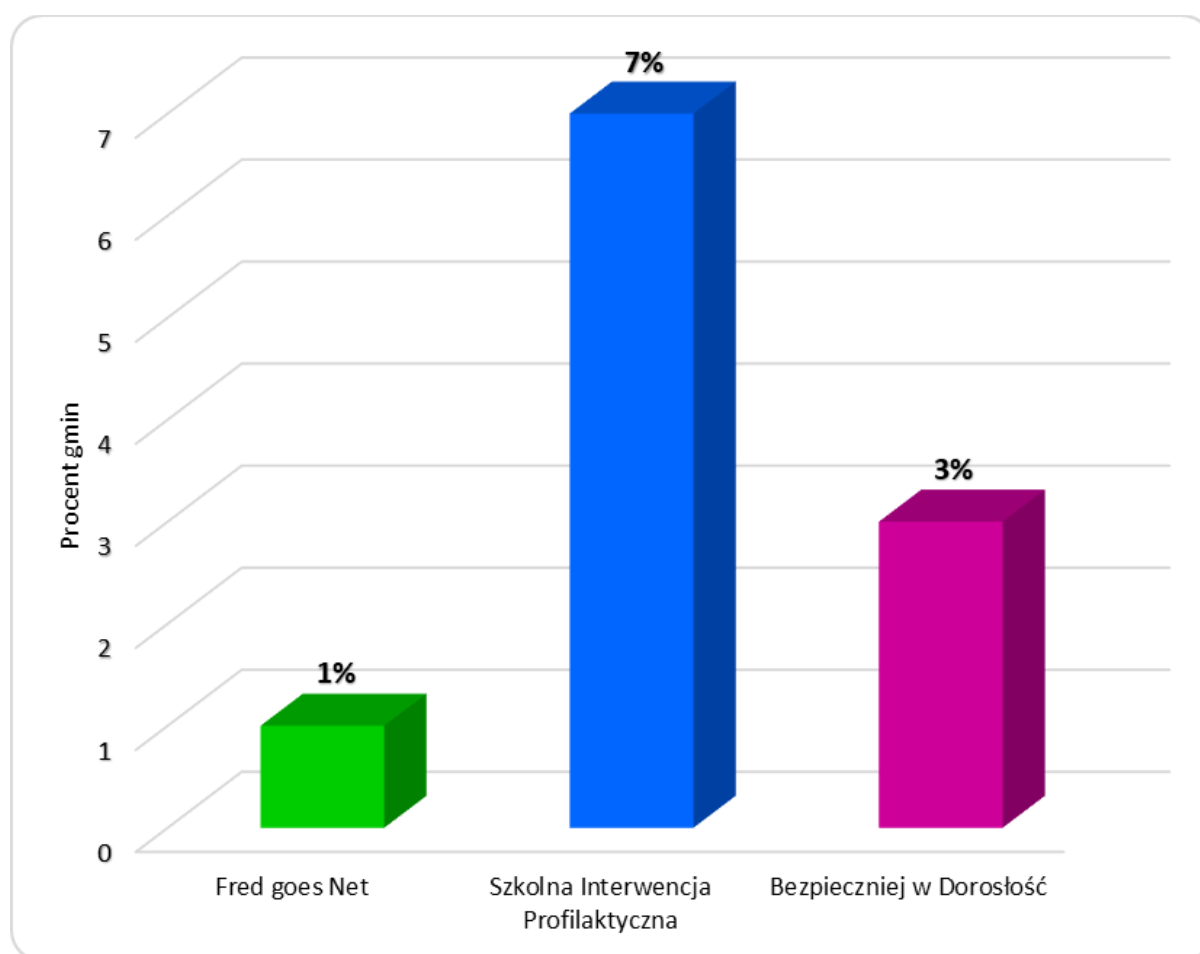

W ramach realizowanych działań profilaktycznych w obszarze profilaktyki selektywnej w 2023 roku, gminy województwa opolskiego najchętniej wspierały realizację programu profilaktycznego “Szkolna Interwencja Profilaktyczna” (6% gmin). Kolejnym programem rekomendowanym z zakresu profilaktyki selektywnej, któremu najczęściej udzielano wsparcia w realizacji był “Program Wzmacniania Rodziny, choć niewielka liczba gmin (4%) zdecydowała się na udzielenie wsparcia w jego realizacji. W przypadku programów “Profilaktyczny Bank Dobrych Praktyk”, “Środowiskowa Profilaktyka Uzależnień” i programu “Program Bezpieczniej w Dorosłość” jedynie 1% gmin wspierających realizację programów profilaktycznych, udzieliło wsparcia w ich realizacji.

Strategie profilaktyki wskazującej w obszarze uzależnień od substancji psychoaktywnych lub uzależnień behawioralnych, stosowane są w odniesieniu do osób, u których już wcześniej zdiagnozowany został wysokie prawdopodobieństwo wystąpienia zachowań ryzykownych.

Poprzez metody wykorzystywane w ramach działań z zakresu profilaktyki selektywnej - takie jak tworzenie alternatyw dla zachowań ryzykownych, poradnictwo indywidualne i obejmujące całe systemy rodzinne i grupowe, a także treningi i psychoedukacja czy też rozwój kompetencji psychospołecznych - strategie profilaktyki selektywnej dążą do celu, którym jest niwelowanie występowania zachowań ryzykownych, głównie poprzez tworzenie warunków sprzyjających zaprzestaniu ich występowania.

Wykres 9.: Procent gmin wspierających realizację wybranych rekomendowanych programów profilaktycznych w zakresie profilaktyki wskazującej w 2023 roku.

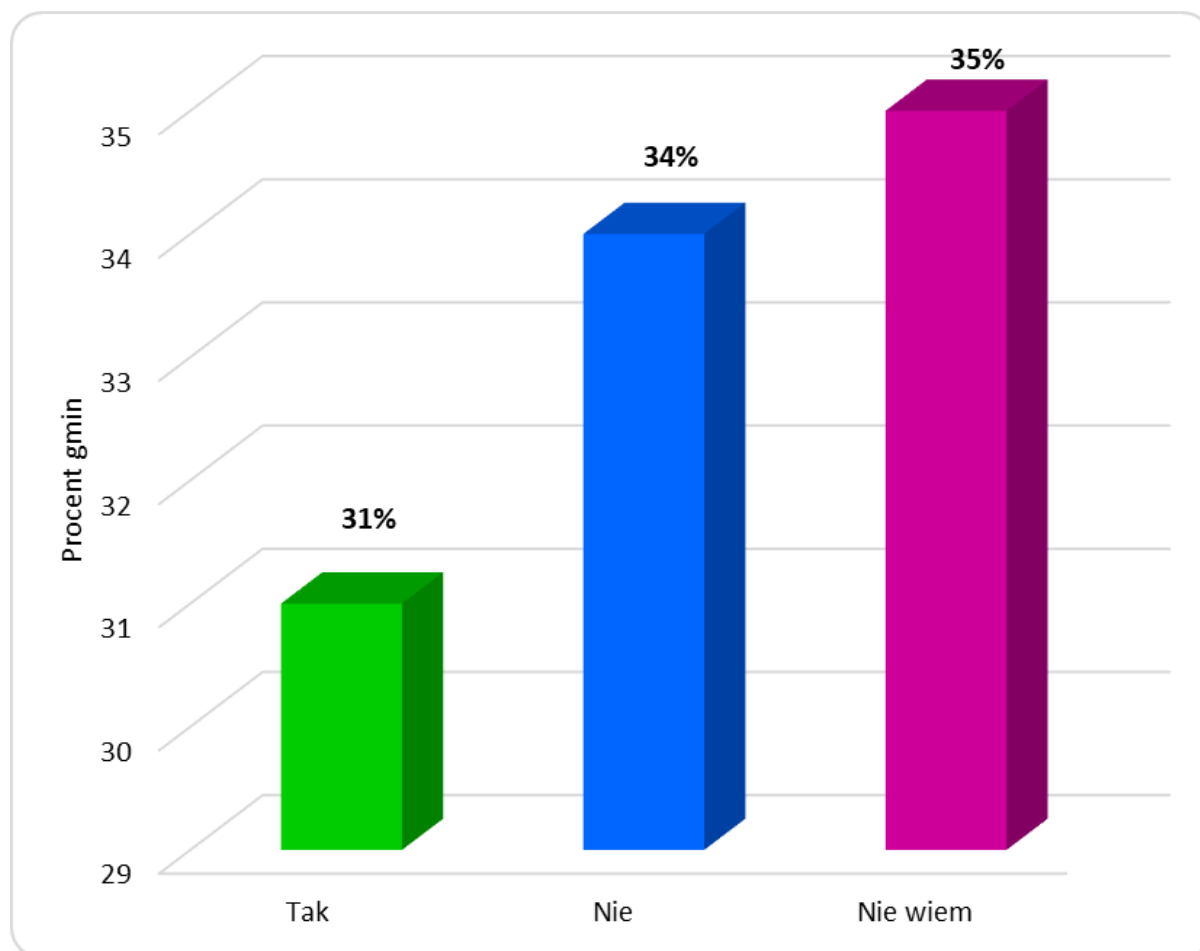
Podobnie jak w roku 2022, również podczas aktualnej edycji badania, niewielki procent gmin województwa opolskiego zdecydował się na udzielenie wsparcia dla realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych z zakresu profilaktyki selektywnej. Najwięcej, bo 7% gmin wspierających realizację programów profilaktycznych w ogóle, wsparła realizację programu "Szkolna Interwencja Profilaktyczna". Program "Bezpiecznie w Dorosłość" mógł

liczyć w 2023 roku na wsparcie 3% gmin województwa opolskiego, natomiast tylko 1% gmin wsparł realizację programu "Fred goes Net" (wyk. 9).

Kompetentni realizatorzy programów rekomendowanych

Wsparcie realizacji programów rekomendowanych przez gminy województwa opolskiego, pomimo tego, że już od 4 lat sukcesywnie rośnie (wyk. 4), to nadal wydaje się pozostawać na niewystarczającym poziomie. Jedynie 44% gmin w roku 2023, wsparła realizację rekomendowanych programów profilaktycznych. Od wielu lat jedną z najczęściej deklarowanych przyczyn tego stanu rzeczy jest brak wystarczającej liczby kompetentnych realizatorów, którzy mogliby realizować programy rekomendowane na terenie gmin województwa opolskiego, o których urzędnicy wiedzieliby, że można im takie zadania powierzać.

Wykres 10: Procent gmin posiadających wiedzę na temat dostępności osób kompetentnych w realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych w roku 2023.

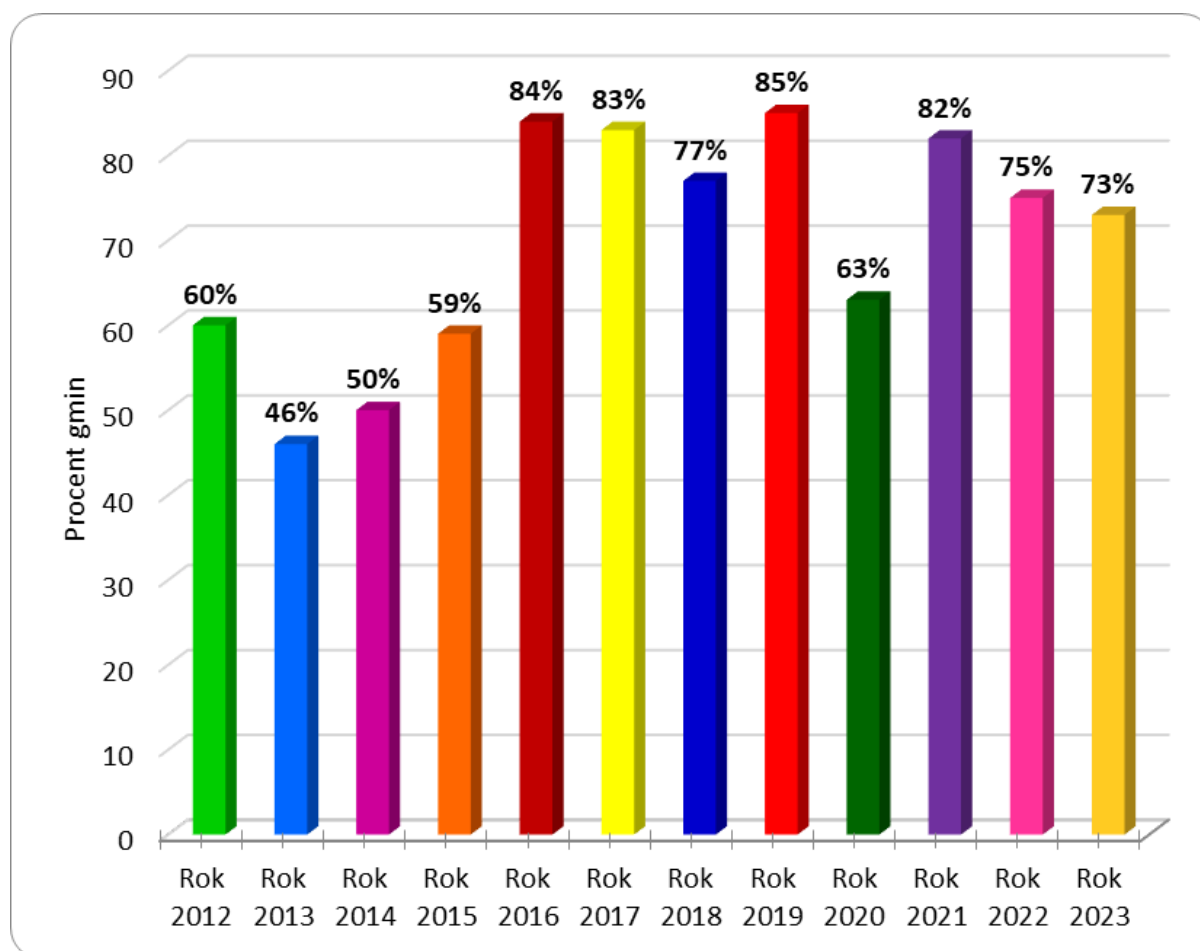

Niestety, w roku 2023 mniej niż $\frac{1}{3}$ gmin województwa opolskiego (31%) zadeklarowała, że na jej terenie znajdują się osoby, które posiadają kompetencje do realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych. Niepokojące jest to, że ponad $\frac{2}{3}$ gmin województwa opolskiego deklaruje brak takich osób, lub w ogóle nie posiada wiedzy na temat tego, czy na ich terenie są osoby, które posiadają kompetencje do realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych (wyk. 10). Wydaje się również, że gminy województwa opolskiego nie dokładają starań by taką wiedzę osiąść. Jak wskazują dane, od kilku lat, około $\frac{1}{3}$ gmin województwa opolskiego niezmiennie deklaruje brak wiedzy na temat kompetentnych realizatorów, mogących realizować rekomendowane programy profilaktyczne.

Nierekomendowane (autorskie) programy profilaktyczne

Głównymi przyczynami braku realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych (tab. 2) deklarowanymi przez gminy województwa opolskiego były “Wysokie koszty realizacji programów rekomendowanych”, “Małe zainteresowanie szkół tego typu programami” oraz “Brak kompetentnych realizatorów”. Wszystkie te przesłanki sprawiają, że gminy realizując lokalne strategie profilaktyczne, niezmiennie od lat wspierają realizację programów autorskich. Pomimo świadomości braku jednoznacznych dowodów na ich skuteczność oraz bezpieczeństwo realizacji tego typu programów, większość gminy województwa opolskiego wspierała realizację autorskich programów profilaktycznych w 2023 r.

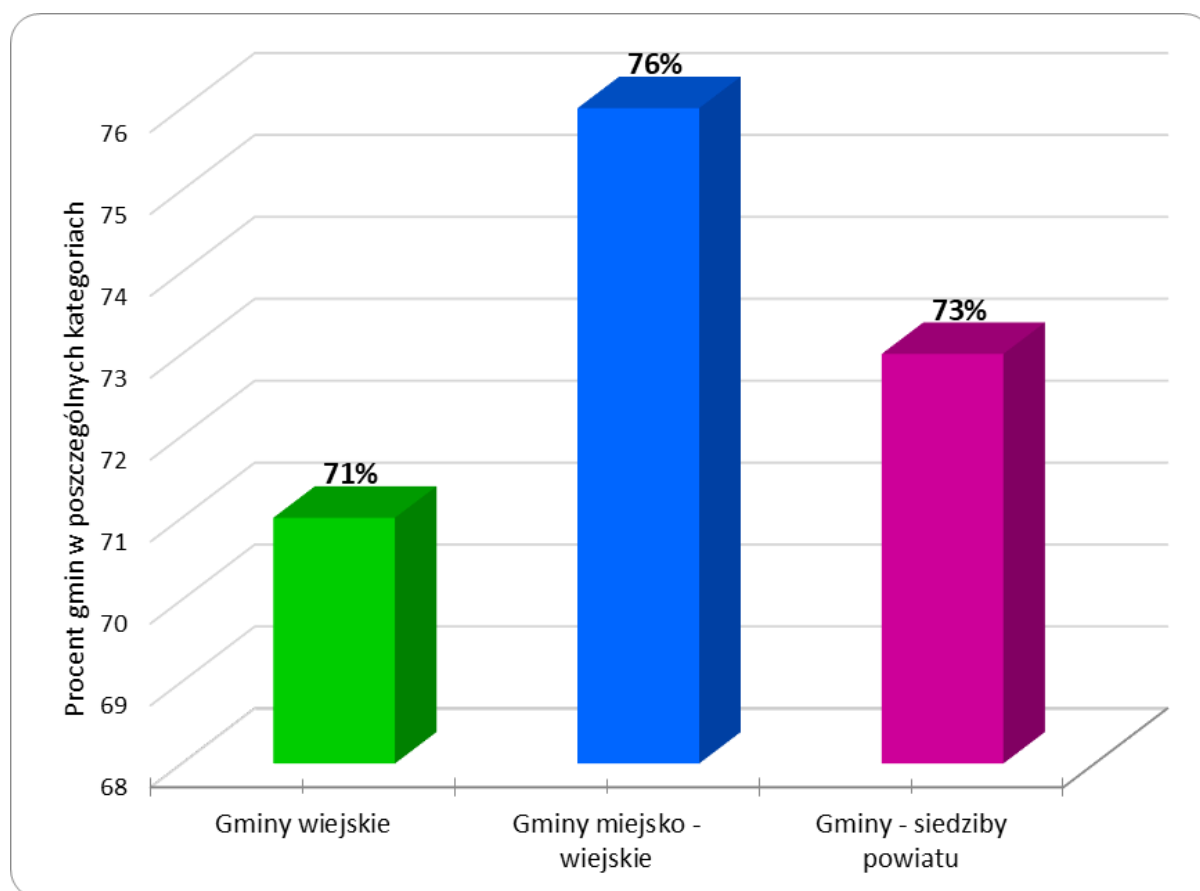
Wykres 11: Procent gmin wspierających realizację nierekomendowanych programów profilaktycznych w latach 2012 - 2023.

Od 3 lat zauważalny jest spadkowy trend odsetka gmin województwa opolskiego, które wspierają realizację autorskich programów profilaktycznych (wyk. 11). Fakt ten może cieszyć,

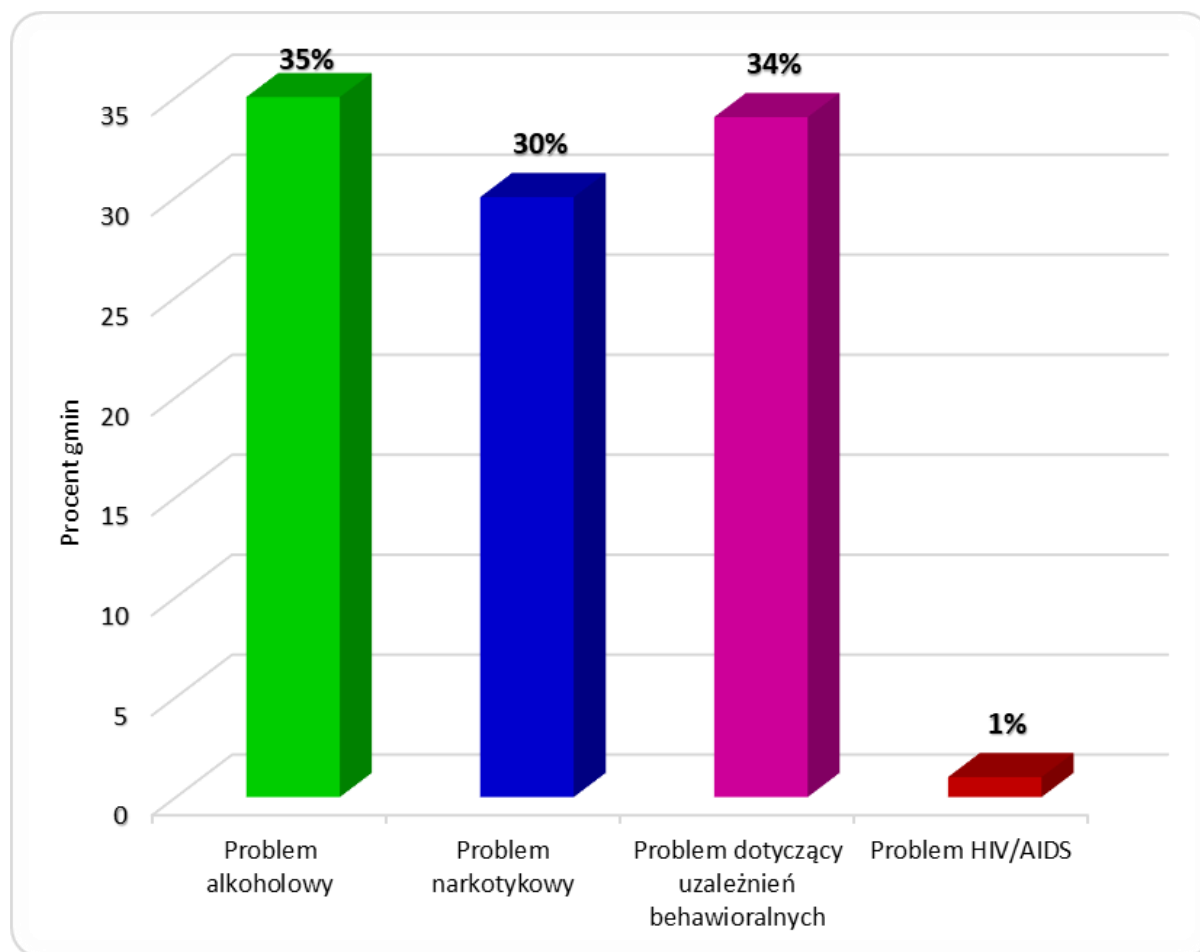
zwłaszcza, gdy porównamy go z rosnącym odsetkiem gmin, które zdecydowały się udzielić wsparcia dla realizacji programów rekomendowanych w ostatnich latach (wyk. 4). Jednak odsetek gmin województwa opolskiego, które wspierają realizację autorskich programów profilaktycznych niezmiennie od wielu lat pozostaje niepokojąco wysoki i w roku 2023 wyniósł 73% (wyk. 11).

Wykres 12: Procent gmin wspierających realizację nierekomendowanych programów profilaktycznych w 2023 roku (podział ze względu na typ gmin).

Realizację autorskich programów profilaktycznych województwie opolskim w 2023 roku najchętniej wspierały gminy wiejsko - miejskie. Ponad $\frac{3}{4}$ gmin wiejsko - miejskich wsparło realizację autorskich programów profilaktycznych. W przypadku gmin - siedzib powiatu 73% z nich zadeklarowało wsparcie dla realizacji autorskich programów profilaktycznych na ich terenie, natomiast odsetek gmin wiejskich które wsparły tego typu działania wyniósł 71% (wyk. 12).

Wykres 13: Problemy, jakich dotyczyły realizowane programy nierekomendowane na terenie Gmin woj. opolskiego w roku 2023.

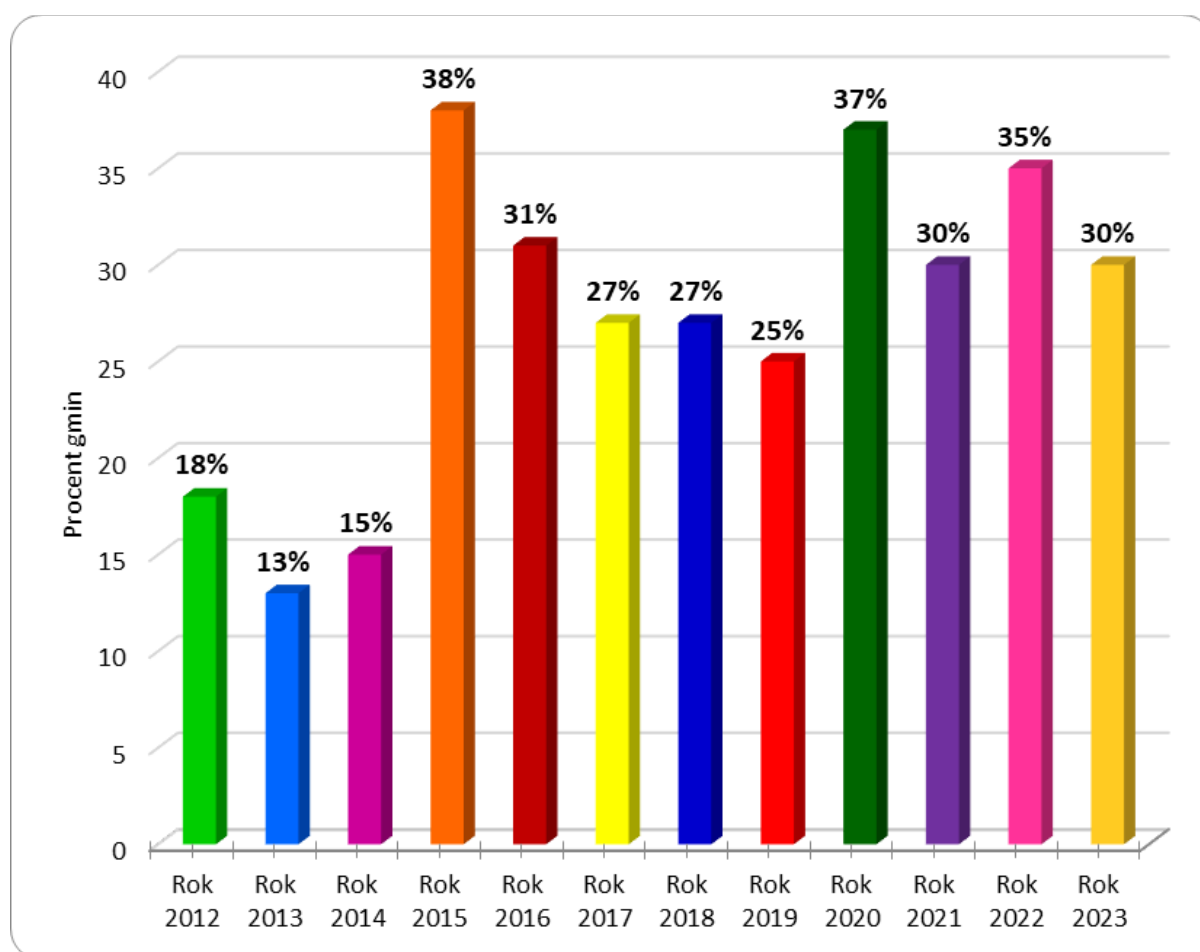
W 2023 roku gminy województwa opolskiego najchętniej wspierały realizację autorskich programów profilaktycznych odnoszących się do tematyki problemów związanych z używaniem alkoholu (35% gmin) i uzależnieniami behawioralnymi (34% gmin). Prawie 1/3 gmin wsparła realizację autorskich programów profilaktycznych, które odnosiły się do tematyki problemów narkotykowych. Jedynie 1% gmin w 2023 wsparła realizację autorskich programów profilaktycznych traktujących o problemie HIV/AIDS (wyk. 13). Ponadto, jedna gmina raportowała wspieranie programu dotyczącego “przemocy i negatywnych zachowań”.

Ewaluacja realizowanych programów profilaktycznych

Ocena efektywności stosowanych działań profilaktycznych dokonywana jest w procesie ewaluacji. Ma ona na celu zbadanie wartości stosowanych metod profilaktycznych, poziomu realizacji zakładanych celów w odniesieniu do początkowych założeń, jak i zasadności

realizowanych przedsięwzięć profilaktycznych. Ewaluacja daje również możliwość na zmianę stosowanych metod profilaktycznych już w trakcie realizacji danego projektu, po to by zakładane cele mogły być zrealizowane w jak największym zakresie. Ewaluacja poprzez ocenę realizacji zakładanych celów, przyczynia się również do rozwoju stosowanych metod i strategii profilaktycznych, oraz pozwala na zasadne wykorzystywanie środków przeznaczanych przez gminy województwa opolskiego na zadania profilaktyczne.

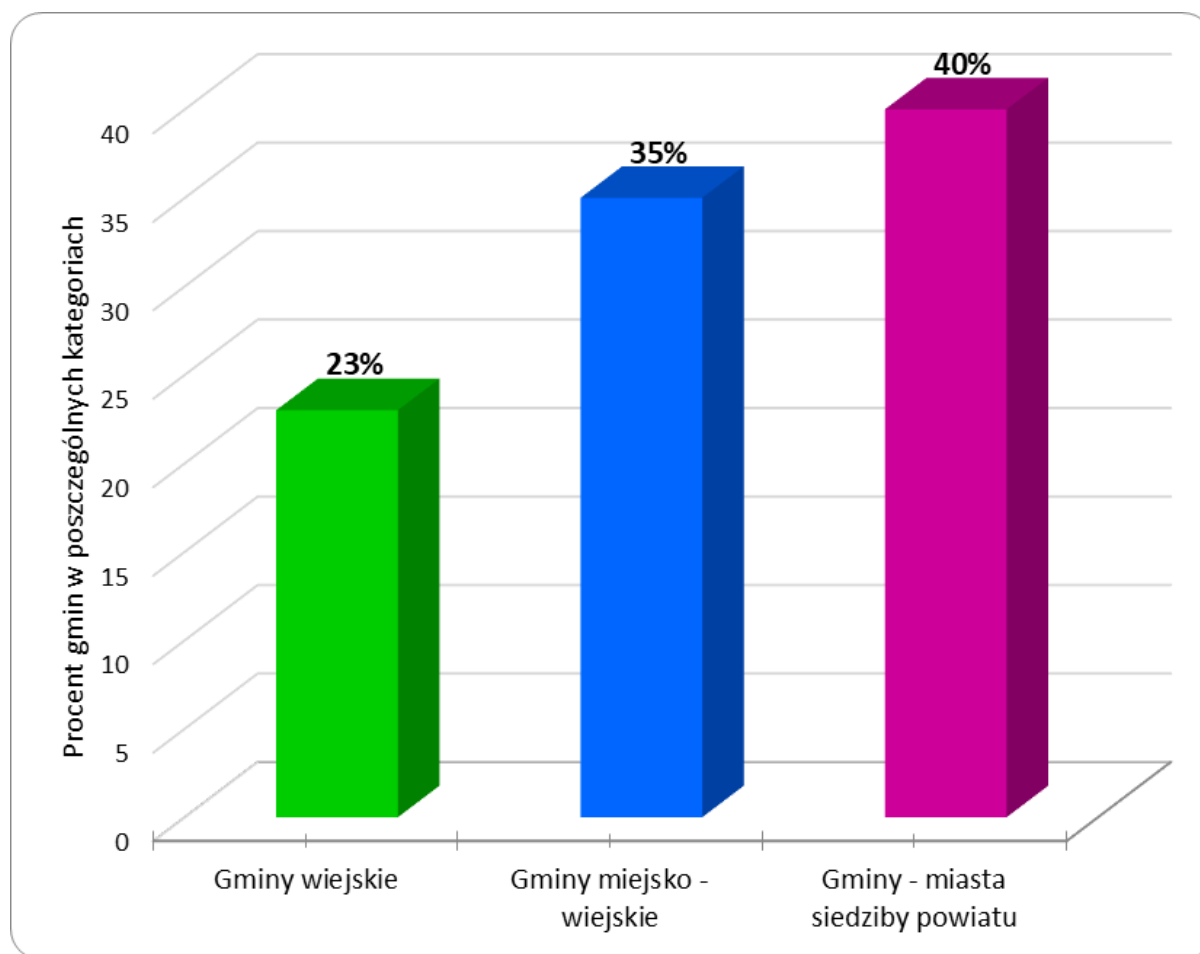
Wykres 14: Procent gmin wspierających działania ewaluacyjne w trakcie realizacji programów profilaktycznych w latach 2012-2023.

Niestety gminy województwa opolskiego niechętnie wspierają realizację procesów ewaluacyjnych w ramach wykonywanych działań profilaktycznych. W 2023 roku jedynie 30% gmin zadeklarowało wsparcie działania oceniające skuteczność realizowanych projektów profilaktycznych, stosowanych metod i ich jakości. Od co najmniej 4 lat widoczny jest stały niski trend odsetka gmin, które wspierają realizację procesów ewaluacyjnych działań

profilaktycznych (wyk. 14). Budzi to zasadne w tym miejscu pytanie o metody, jakimi posługują się gminy województwa opolskiego w dokonywaniu oceny zasadności (merytorycznej i finansowej) realizacji działań profilaktycznych, którym udzielają wsparcia.

Wykres 15: Procent gmin wspierających działania ewaluacyjne w trakcie realizacji programów profilaktycznych (podział ze względu na typ gmin).

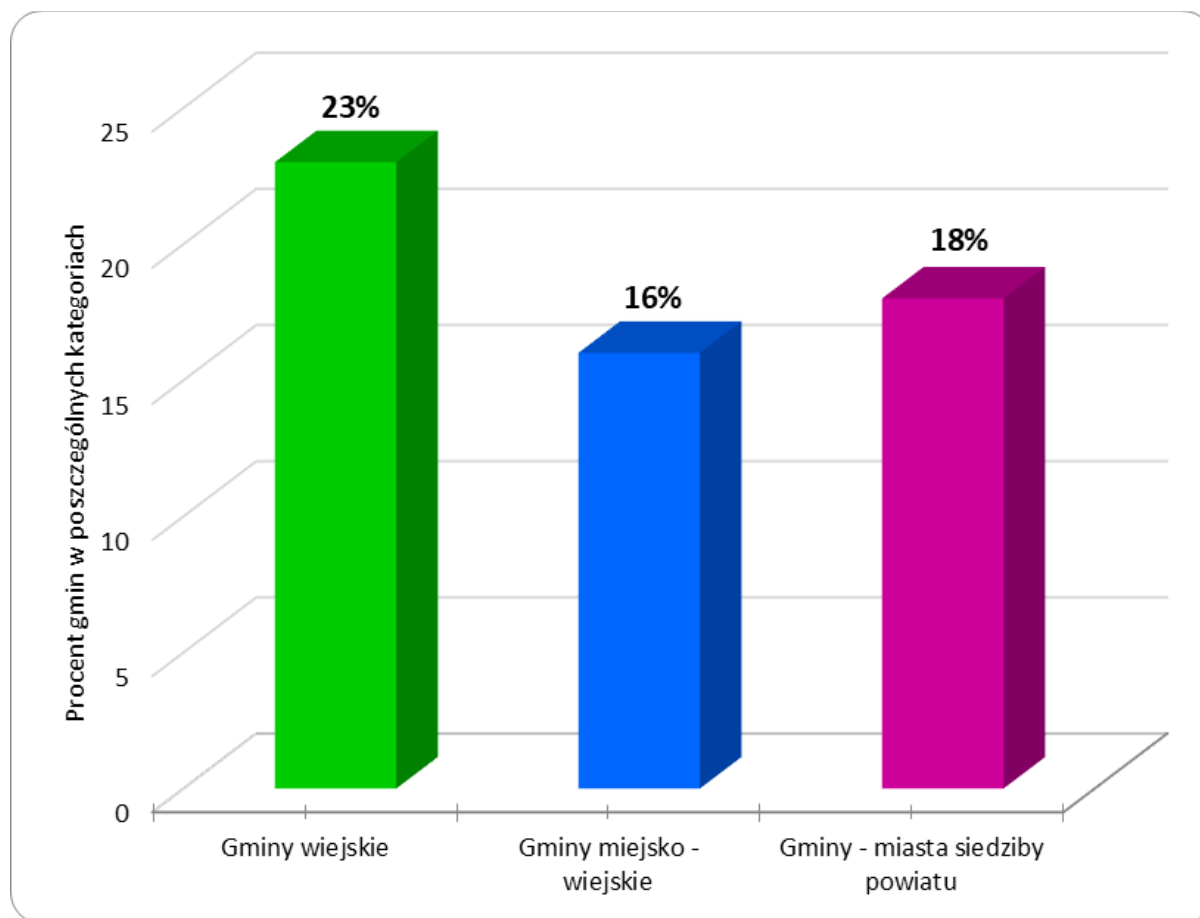
W 2023 roku czterdzieści procent gmin - miast siedzib powiatów województwa opolskiego wsparło ewaluację działań profilaktycznych realizowanych na ich terenie. Nieco mniej, bo 35% gmin miejsko - wiejskich wsparła takie działania, natomiast jedynie 23% gmin wiejskich wspierało proces ewaluacji, które obejmowały działania profilaktyczne realizowane na ich terenie (wyk. 15).

Działania profilaktyczne realizowane przy użyciu internetu

Jak każdego roku, zapytano uczestników badania o wsparcie udzielane przedsięwzięciom profilaktycznym, które realizowane są za pośrednictwem internetu. Działania takie są szczególnie pożądane, ze względu na coraz szybciej postępującą digitalizację życia społecznego, co szczególnie dobitnie widać na przykładzie najmłodszych jego uczestników. Działania profilaktyczne realizowane w przestrzeni cyfrowej generują również o wiele niższe koszty w porównaniu z tradycyjnymi formami, a zakres możliwości i metod ich realizacji w przestrzeni dostępnej zdalnie jest właściwie nieograniczony. Przestrzeń ta zwiększa również zasięg działań profilaktycznych redukując przeszkody w ich odbiorze (ograniczenia czasowe, problemy kadrowe, problemy logistyczne czy przeszkody geograficzne).

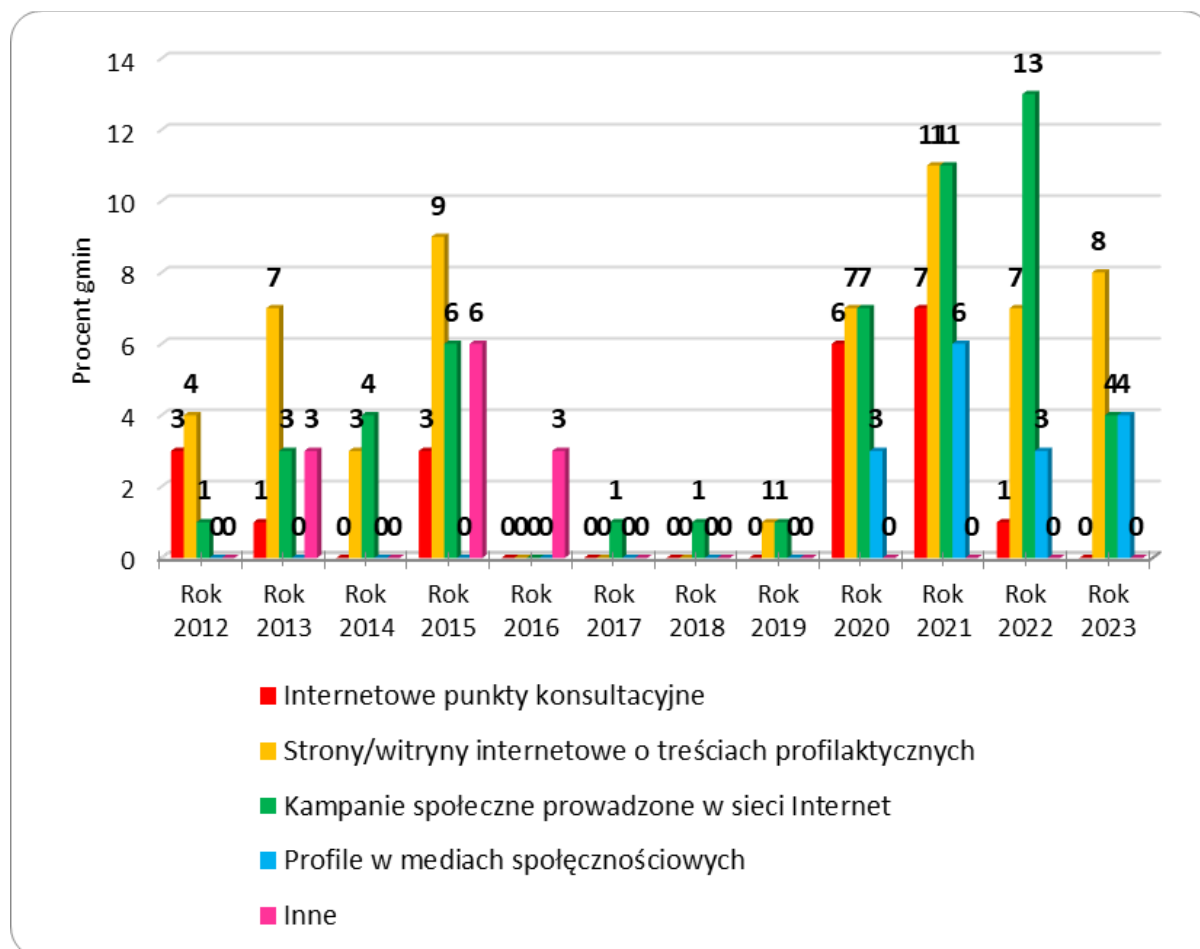
Zainteresowanie gmin województwa opolskiego projektami profilaktycznymi realizowanymi w przestrzeni cyfrowej od lat jest niezmiennie niskie. W roku 2023 jedynie co piąta gmina wsparła działania profilaktyczne realizowane za pośrednictwem internetu. Co prawda, odsetek ten w porównaniu rok do roku jest nieco wyższy (w roku 2022 jedynie 15% gmin województwa opolskiego wsparło działania profilaktyczne realizowane on-line), ale z pewnością nie jest on zadowalający.

Wykres 16: Procent gmin wspierających działania profilaktyczne za pośrednictwem internetu w 2023 roku (podział ze względu na typ gmin).

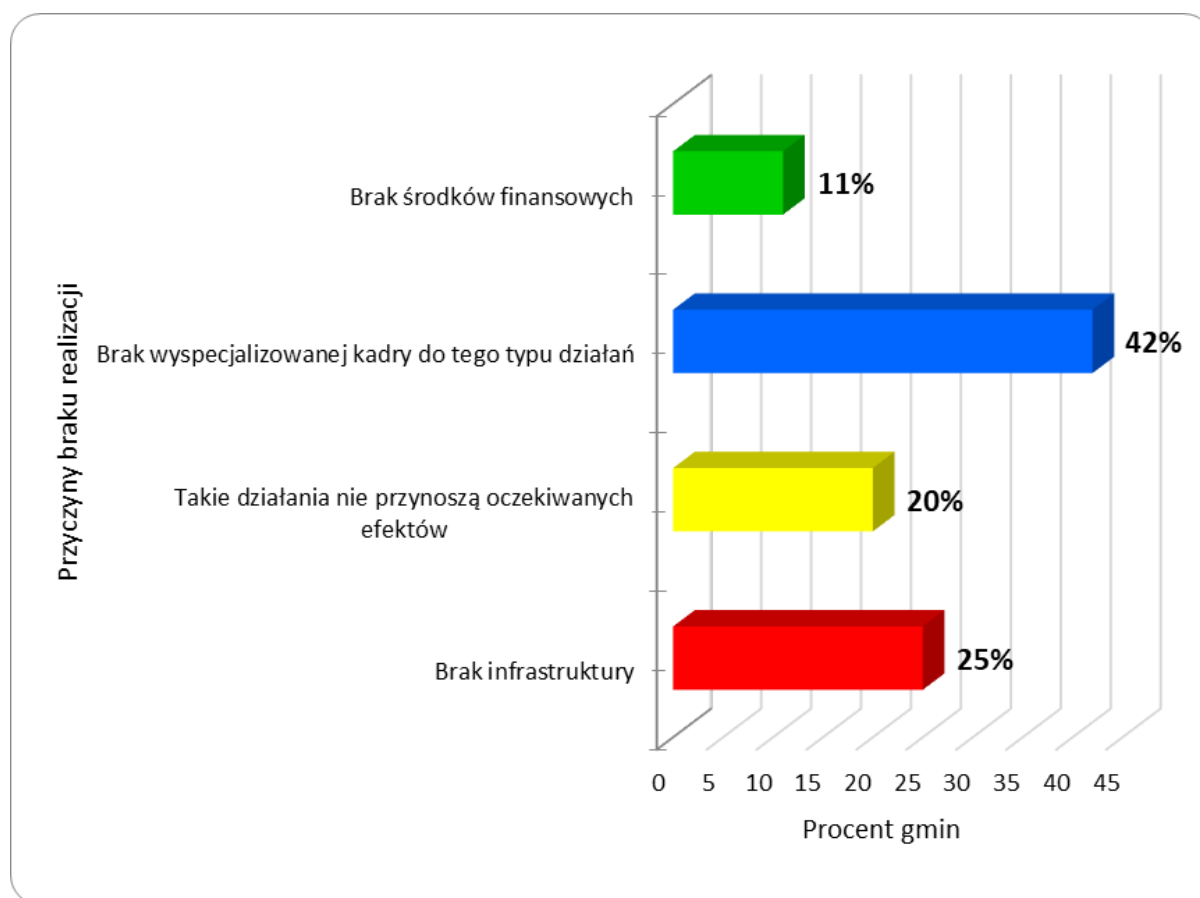
Pocieszające jest to, że prawie co czwarta gmina wiejska w województwie opolskim dofinansowała działania profilaktyczne realizowane za pośrednictwem internetu. Wydaje się bowiem, że to właśnie gminy wiejskie mają największe trudności z organizacją działań profilaktycznych w tradycyjnej formie na swoim terenie. Spowodowane jest to głównie przez ograniczenia kadrowe, oraz trudności logistyczne wynikające z dużego rozproszenia ludności i niskiej gęstości zaludnienia na terenach wiejskich. W przypadku gmin - miast siedzib powiatu, deklarację wsparcia działań profilaktycznych realizowanych w przestrzeni cyfrowej złożyło 18% z nich. Najrzadziej tego typu działania wspierały gminy miejsko - wiejskie, jedynie 16 procent z nich zadeklarowało udzielenie wsparcia dla tego typu przedsięwzięć profilaktycznych (wyk. 16).

Wykres 17.: Typy działań profilaktycznych realizowanych za pośrednictwem internetu w gminach woj. opolskiego w latach 2012 - 2023.

Gminy województwa opolskiego w 2023 roku, najchętniej wspierały realizację działań profilaktycznych w przestrzeni cyfrowej, polegające na budowie oraz utrzymaniu stron i portali internetowych prezentujących treści profilaktyczne (8% gmin). Nieco mniej chętnie wspierano realizację kampanii medialnych (4%) oraz prowadzeniu profili i kanałów profilaktycznych w mediach społecznościowych (4%). W roku 2023, żadna z gmin województwa opolskiego nie zdecydowała się na udzielenie wsparcia dla prowadzenia internetowych punktów konsultacyjnych (wyk. 17).

Wykres 18: Przyczyny braku realizacji działań profilaktycznych za pośrednictwem internetu.

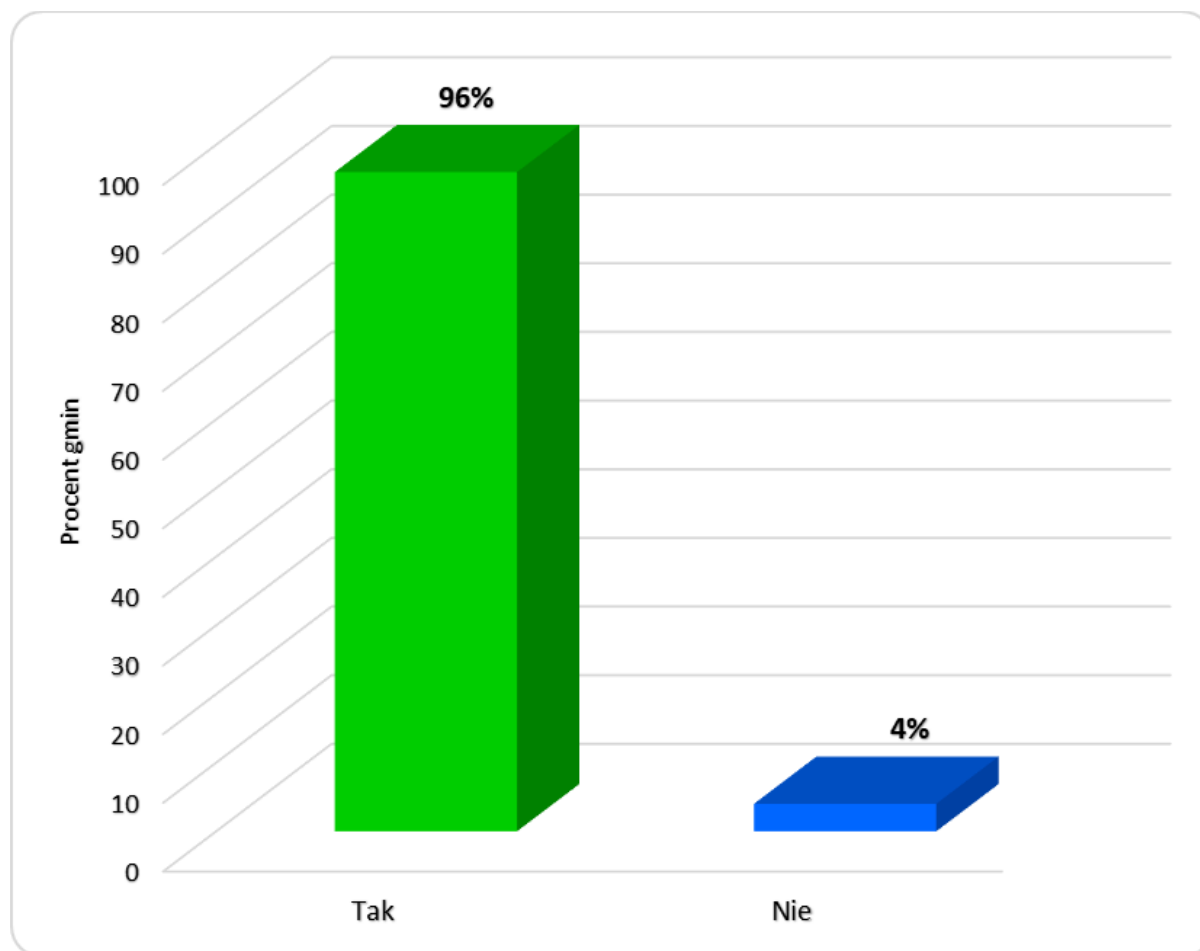

Głównymi przyczynami - jak podają gminy woj. opolskiego - uniemożliwiającymi realizację lub wspieranie działań profilaktycznych online, są przede wszystkim braki kadrowe. Gminy (42% z nich) deklarują brak kompetentnych realizatorów, którzy mogliby realizować projekty profilaktyczne w przestrzeni wirtualnej. Co czwarta gmina województwa opolskiego, zadeklarowała w roku 2023, że istotną przyczyną, przez którą nie jest możliwa realizacja działań profilaktycznych za pośrednictwem internetu, jest brak potrzebnej do tego celu infrastruktury (25%). Jedna na 5 gmin stwierdza, że skuteczność działań profilaktycznych realizowanych on-line, jest tak niska, że nie wypełnia założonych celów, natomiast 11% gmin jako przyczynę braku realizacji działań profilaktycznych w internecie podaje brak wystarczających środków na ich sfinansowanie.

Wsparcie grup i środowisk społecznych.

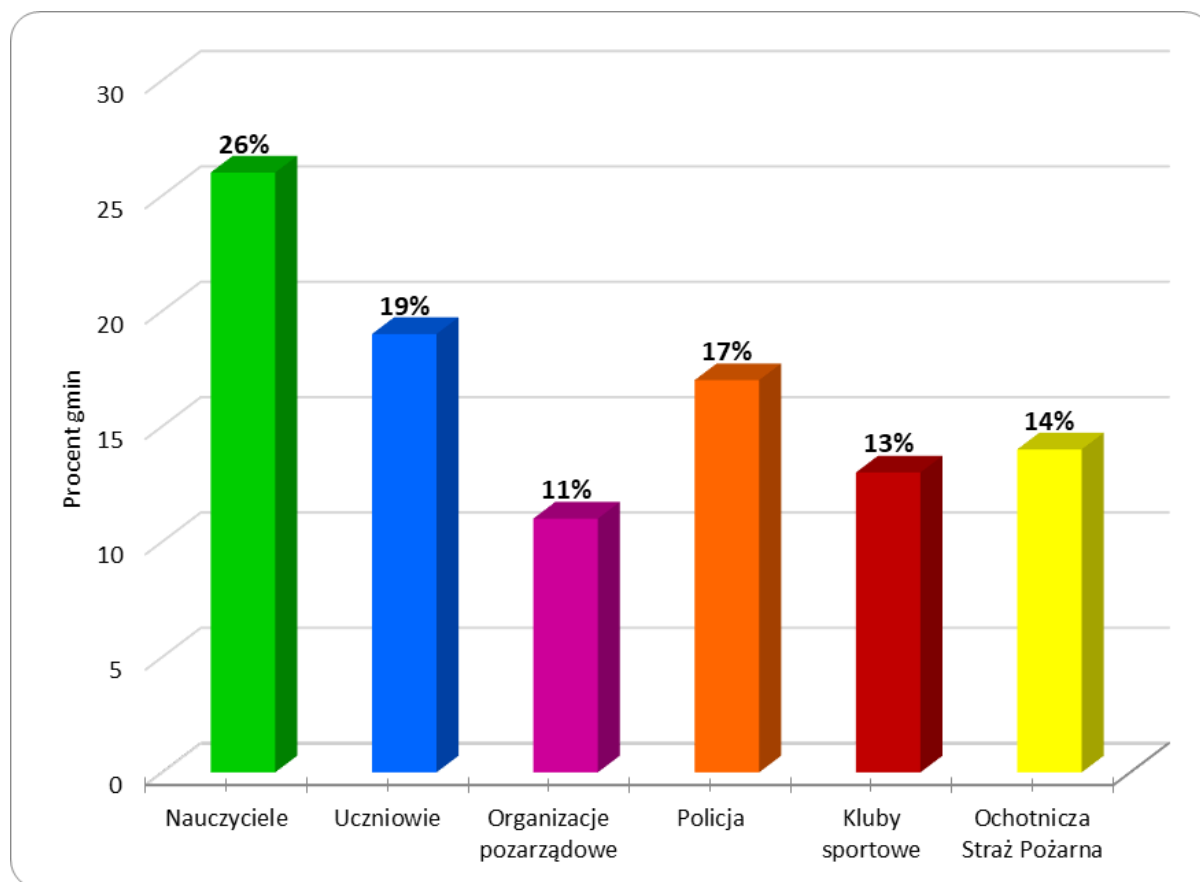
Realizacja lokalnych polityk w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom od substancji oraz uzależnieniom behawioralnym, jak również kształtowanie prozdrowotnych postaw w społeczeństwie, wydaje się być niemożliwe bez zaangażowania mniej lub bardziej sformalizowanych grup i środowisk społecznych. Ich pomoc w realizacji zakładanych celów profilaktycznych jest z pewnością istotna. Bardzo często wspominane grupy społeczne inicjują oddolne lub modyfikują już istniejące strategie lokalne w zakresie profilaktyki uzależnień, dostosowując je do realiów istniejących w społeczności. Grupy te mają również nieodzowny wpływ na samą realizację działań profilaktycznych. Ich często nieformalna struktura, oraz społeczne zaufanie jakim bardzo często się cieszą w lokalnych społecznościach, pomagają implementować planowane działania profilaktyczne.

Wykres 19: Procent gmin mogących liczyć na wsparcie grup/środowisk społecznych w trakcie realizacji działań profilaktycznych.

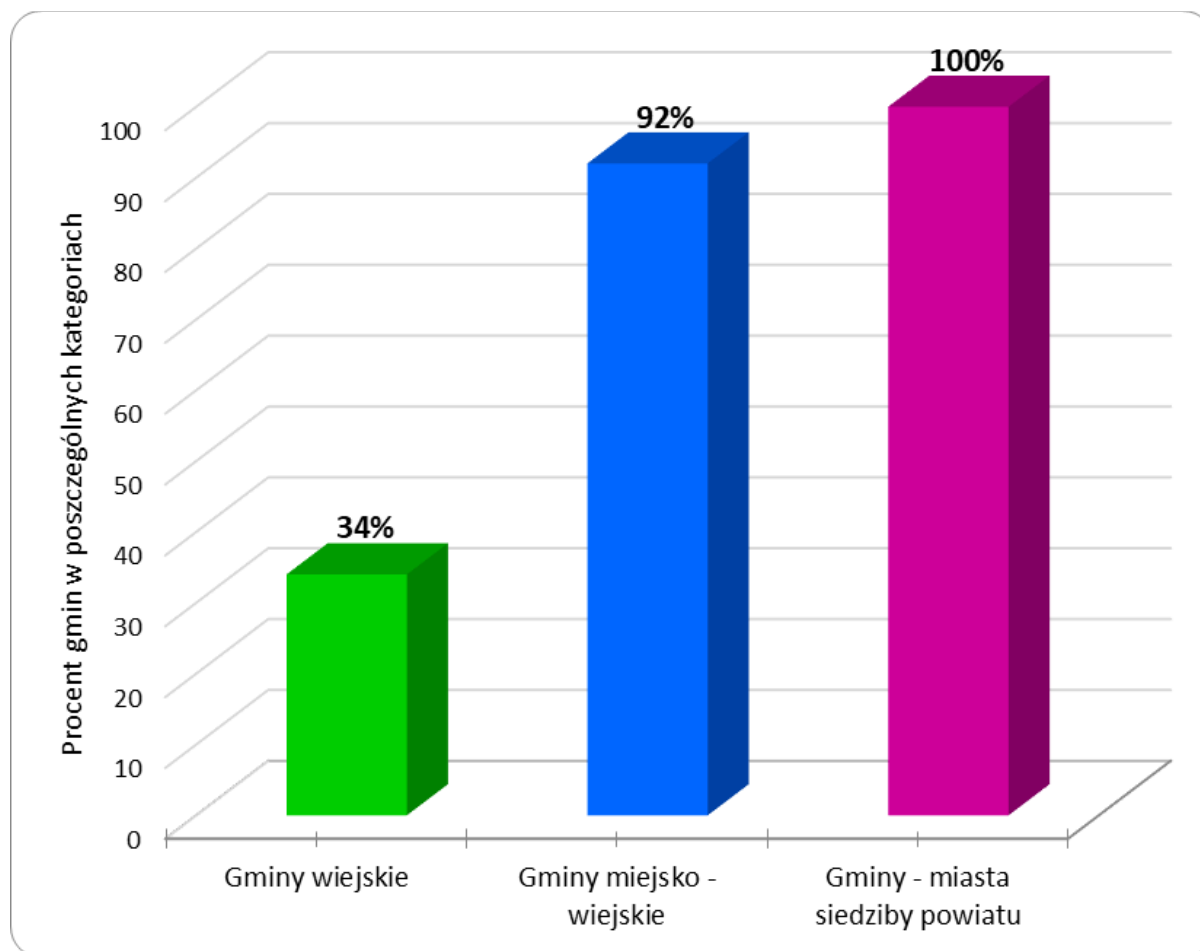
Dane wskazują, że na przestrzeni ostatnich lat gminy województwa opolskiego chętnie korzystają z takiej pomocy. W 2023 roku - podobnie zresztą jak w latach ubiegłych - większość gmin województwa opolskiego (96%), udzieliła wsparcia grupom i lokalnym środowiskom społecznym, które są zaangażowane w planowanie, inicjowanie oraz realizację przedsięwzięć profilaktycznych z zakresu przeciwdziałania uzależnieniom od substancji oraz uzależnieniom behawioralnym.

Wykres 20: Grupy/środowiska, na których wsparcie mogą liczyć gminy w trakcie realizacji działań profilaktycznych.

W 2023 roku, najczęściej wspieraną przez gminy województwa opolskiego grupą społeczną, zaangażowaną w realizację przedsięwzięć profilaktycznych, była grupa zawodowa nauczycieli (26% gmin zadeklarowało udzielenie wsparcia dla działalności tej grupy). Prawie co piąta gmina województwa opolskiego (19%) wspierała grupy uczniów zaangażowanych w realizację zadań profilaktycznych. Na wsparcie mogła liczyć również grupa zawodowa policjantów (17% gmin udzieliło takiego wsparcia), ochotnicze straże pożarne (14% gmin), kluby sportowe (13% gmin) oraz organizacje pozarządowe, których wsparcie zadeklarowało 11% gmin (wyk. 20).

Wykres 22: Procent gmin mogących liczyć na wsparcie grup/środków społecznych w trakcie realizacji działań profilaktycznych na ich terenie w roku 2023 (podział ze względu na typ gminy)

Deklaracje dotyczące wsparcia grup społecznych w tej edycji badania najczęściej padały ze strony gmin - miast siedzib powiatu. Wszystkie gminy - miasta siedziby powiatu województwa opolskiego wspierały środowiska i grupy społeczne zaangażowane w realizację działań profilaktycznych. Nieco mniej, bo 92% gmin miejsko - wiejskich udzielało wsparcia grupom społecznym, które aktywnie angażują się w działania profilaktyczne. W przypadku gmin wiejskich, jedynie nieco ponad 1/3 z nich - co nieco zaskakujące w relacji do innych typów gmin - wspierała środowiska i grupy społeczne realizujące działania profilaktyczne. Warto zatem zdiagnozować przyczynę tak słabego wsparcia udzielanego przez gminy wiejskie, kontrastującego nieco na tle pozostałych typów gmin.

Rozwój profesjonalnej profilaktyki uzależnień

Rozwój profesjonalnej profilaktyki uzależnień w gminach województwa opolskiego, wydaje się być kluczowy w osiągnięciu zaplanowanych celów profilaktycznych, wzmacnianiu skuteczności oddziaływań profilaktycznych oraz poprawie bezpieczeństwa ich realizacji. Profesjonalne podejście w obszarze profilowania prozdrowotnych postaw w lokalnych społecznościach oraz eliminowanie zagrożeń związanych z uzależnieniem od substancji i czynności, pozwala na redukcję kosztów oraz bardziej adekwatne wydatkowanie funduszy w odniesieniu do zaistniałych potrzeb. Profesjonalizacja działań profilaktycznych pozwala również na rozwój form oraz metod, jakie są stosowane podczas ich realizacji. Niweluje również spontaniczność w realizacji zadań profilaktycznych, na rzecz zorganizowanego, zaplanowanego, skutecznego i systemowego podejścia w szeroko rozumianej prewencji zachowań ryzykownych.

Tabela 3: Główne powody zainteresowania rozwojem profesjonalnej profilaktyki uzależnień w gminach woj. opolskiego

Główne powody	Procent wskazań
Zwiększenie efektywności działań profilaktycznych	17%
Troska o przyszłość najmłodszych pokoleń	8%
Większa świadomość problemu uzależnień w społeczeństwie	4%
Podnoszenie kompetencji specjalistów uzależnień oraz grona pedagogicznego i wychowawców grup młodzieżowych	4%
Problemy ze zdrowiem psychicznym wśród młodzieży	3%
Zwiększenie celowości działań profilaktycznych	1%

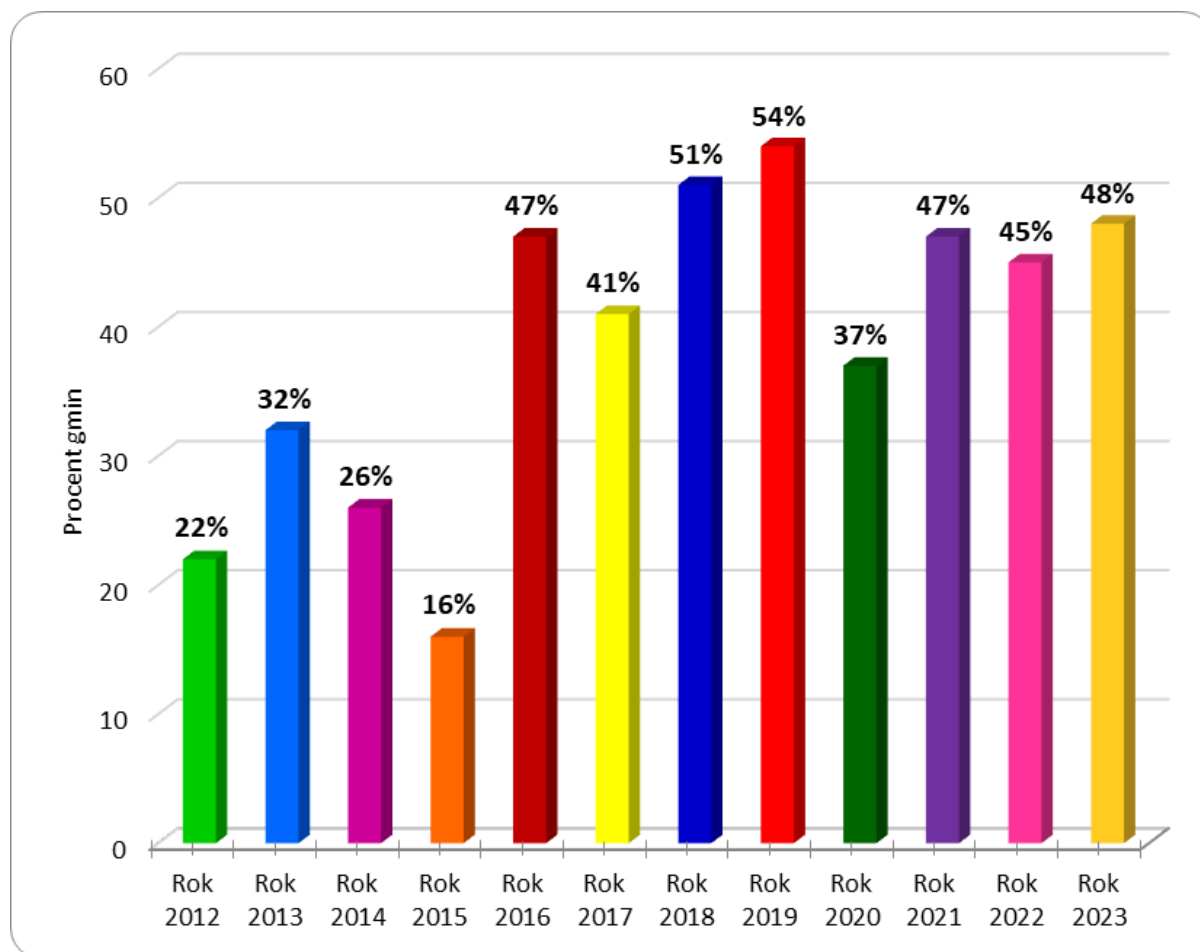
Zwiększenie efektywności działań profilaktycznych, jest głównym powodem motywacji do profesjonalizacji i rozwoju profilaktyki, jaką deklarują gminy województwa opolskiego (17% gmin). Kolejnym, bardzo ważnym czynnikiem, który wpływa na rozwój profesjonalnych form profilaktycznych wg. gmin województwa opolskiego, jest zwykła troska o najmłodsze

pokolenia (8% gmin). Chęć modelowania prozdrowotnych postaw najmłodszych oraz pewnego rodzaju "zabezpieczenie" ich na przyszłość, jest jednym z głównych motywów rozwoju takich form profilaktycznych, dzięki którym prawdopodobieństwo osiągnięcia tego celu będzie największe. Kolejnymi powodami, które wg uczestników badania wpływają na rozwój profesjonalnych form profilaktycznych jest "coraz większa świadomość społeczna zagrożeń związanych z uzależnieniami" (4% gmin) oraz "chęć rozwoju osobistego osób zaangażowanych w realizację działań profilaktycznych" (4% gmin). Uczestnicy badania wskazywali również na coraz większy problem związany ze zdrowiem psychicznym młodzieży, oceniając go jako, z jednej strony powód, a z drugiej objaw uzależnień, co pośrednio motywuje do rozwoju profesjonalnych i skutecznych form profilaktycznych (3% gmin). Jedna gmina województwa opolskiego, jako powód rozwoju profesjonalnych form profilaktycznych wskazuje na potrzebę zwiększenia celowości działań profilaktycznych, którą można osiągnąć poprzez ich profesjonalizację (tab. 4).

Wsparcie oddolnych inicjatyw społecznych

Świadomość społeczna zagrożeń związanych z uzależnieniami, wzmacnia zaangażowanie grup i środowisk społecznych (szerzej rozpatrywane w innym miejscu tego raportu), jak i indywidualnych aktywistów, nie tylko do realizacji działań profilaktycznych, które zostały zaprojektowane przez profesjonalistów, ale również do inicjowania własnych pomysłów w obszarze prewencji i przeciwdziałania uzależnieniom. Oczywiście, często skuteczność, profesjonalizm oraz celowość tych działań nie jest zadowalająca lub w ogóle nie jest znana, jednak zazwyczaj w dużym stopniu odpowiada na lokalne potrzeby środowisk, które je inicjują. Inicjowane oddolne działania, bardzo często integrują lokalne społeczności i wpływają na wzrost świadomości zagrożeń związanych z uzależnieniami.

Wykres 23: Procent gmin wspierających oddolne inicjatywy społeczne w zakresie działań profilaktycznych w latach 2012-2023.

Wsparcie dla realizacji oddolnych inicjatyw profilaktycznych udzielane przez gminy od 3 lat utrzymuje się na stałym, zadowalającym poziomie. W 2023 roku podobnie jak w latach ubiegłych, prawie co druga gmina województwa opolskiego (48%) deklarowała udzielenie wsparcia dla oddolnych inicjatyw profilaktycznych realizowanych na ich terenie (wyk. 23).

Tabela 4. Inicjatywy oddolne dotowane przez Gminy woj. opolskiego.

Rodzaj wspieranych inicjatyw społecznych	Procent wskazań
Organizacja imprez, festynów, przedstawień oraz happeningów	11%
Organizacja "pogadarek" i spotkań profilaktycznych	8%

Organizacja zajęć sportowych, imprez sportowych z elementami profilaktyki	8%
Organizacja wypoczynku oraz czasu wolnego dla dzieci i/lub seniorów	6%
Organizacja czasu wolnego	6%
Promocja “zdrowego stylu życia”	4%
Organizacja programów terapeutycznych, warsztatów, programów edukacyjnych w jednostkach edukacyjnych	4%
Podnoszenie kompetencji specjalistów z zakresu profilaktyki uzależnień	1%
Wspieranie projektów oraz kampanii profilaktycznych	1%
Realizacja badań dotyczących czynników chroniących i czynników ryzyka, oszacowanie problemu rozpowszechnienia problemu uzależnień na terenie gminy	1%
Działania pozorne/luźno związane z profilaktyką uzależnień oraz odpowiedzi o dużym stopniu uogólnienia	17%

Oddolne inicjatywy profilaktyczne, które gminy województwa opolskiego wspierają w realizacji, podobnie jak w ubiegłych opierają się głównie na działaniach, które luźno związane są z profilaktyką uzależnień od substancji psychoaktywnych czy uzależnień behawioralnych. W 2023 roku, najczęściej wspieranymi inicjatywami oddolnymi przez gminy województwa opolskiego, były inicjatywy związane z organizacją imprez, festynów, przedstawień oraz happeningów (11% deklaracji). Imprezy tego typu bardzo często w niewielkim stopniu związane są z działaniami profilaktycznymi i nie realizują celów profilaktycznych, a w niektórych przypadkach komponenta profilaktyczna wydaje się być jedynie pewnego rodzaju “alibi” dla pozyskania środków na ich organizację. Kolejnymi najczęściej wspieranymi inicjatywami oddolnymi była organizacja zajęć sportowych, imprez sportowych z elementami profilaktyki (8% wskazań) i organizacja “pogadarek” i spotkań profilaktycznych (8% wskazań). Organizacja tego typu działań również wpisuje się w stały,

wieloletni trend. Gminy dofinansowywały również organizacją czasu wolnego (6% gmin), która połączona była z szeroko rozumianą profilaktyką uzależnień oraz organizacją wypoczynku dla dzieci i/lub seniorów (6% gmin). Nieliczne gminy wspierały inicjatywy oddolne, które w powszechnej opinii ściślej łączą się z profesjonalną profilaktyką uzależnień. Działaniami takimi były: organizacja “pogadanek” i spotkań profilaktycznych (4% wskazań); organizacja programów tereaputycznych, warsztatów, programów edukacyjnych w jednostkach edukacyjnych (4% wskazań); podnoszenie kompetencji specjalistów z zakresu profilaktyki uzależnień (1% wskazań); wspieranie projektów oraz kampanii profilaktycznych (1% wskazań); realizacja badań dot czynników chroniących i czynników ryzyka, oszacowanie problemu rozpowszechnienia problemu uzależnień na terenie gminy (1% wskazań). W dużej mierze gminy wskazywały na działania, które w bardzo niewielkim stopniu nawiązywały do szeroko rozumianej profilaktyki uzależnień (17% gmin), lub były to wskazania zbyt ogólne, by można im było przypisać kontekst działań profilaktycznych (tab. 5).

Przykładowe wskazania tego typu (pisownia oryginalna):

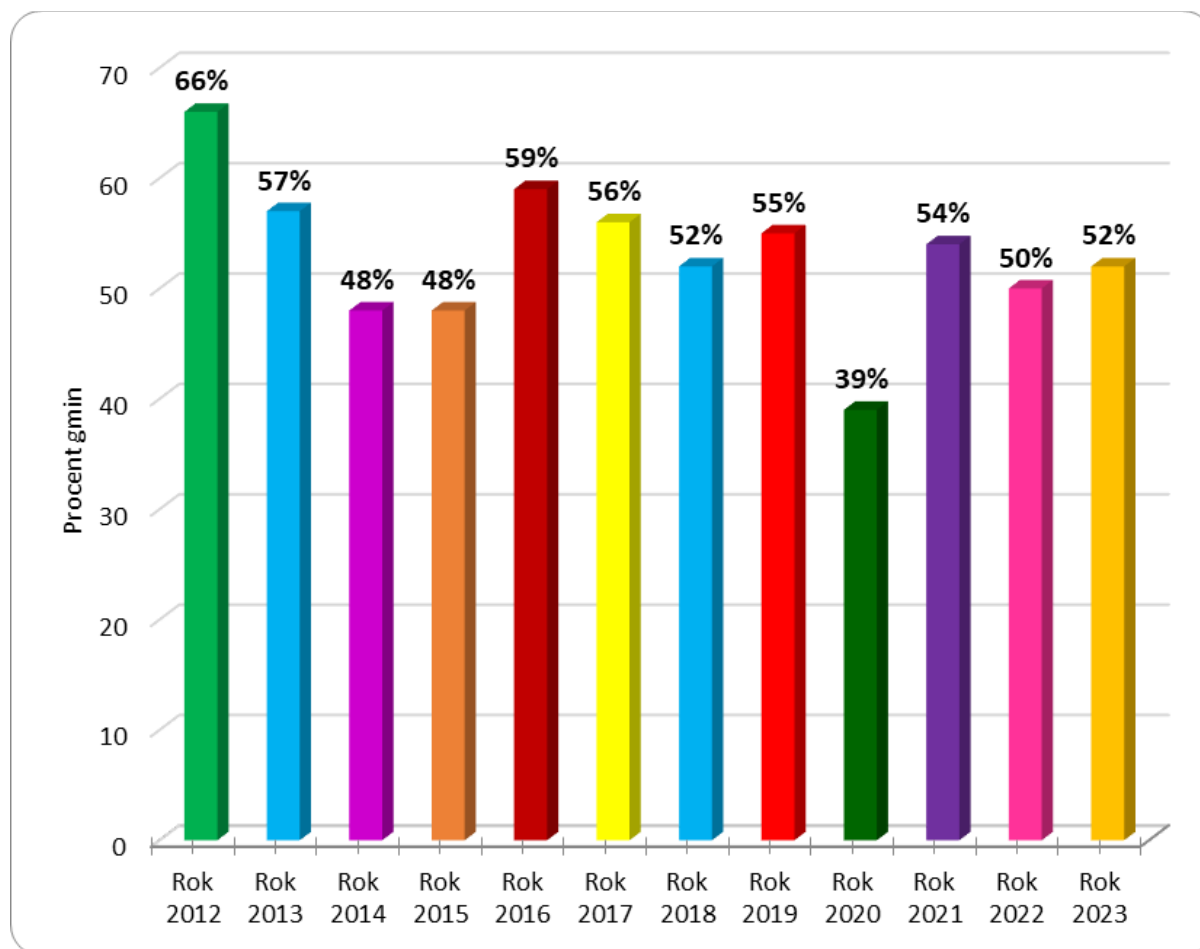
- “pozalekcyjne zajęcia nauki pływania”
- “organizacja paczek profilaktycznych”
- “organizacja warsztatów zdrowego żywienia”
- “zajęcia terenowe dla dzieci”

Ważne jest zatem, by celowość udzielanego wsparcia przez gminy województwa opolskiego, dla oddolnych inicjatyw profilaktycznych, była każdorazowo badana, a same działania oceniane pod kątem skuteczności w osiąganiu celów profilaktycznych oraz trafności i rzetelności ich realizacji.

Kompetencje osób realizujących działania profilaktyczne

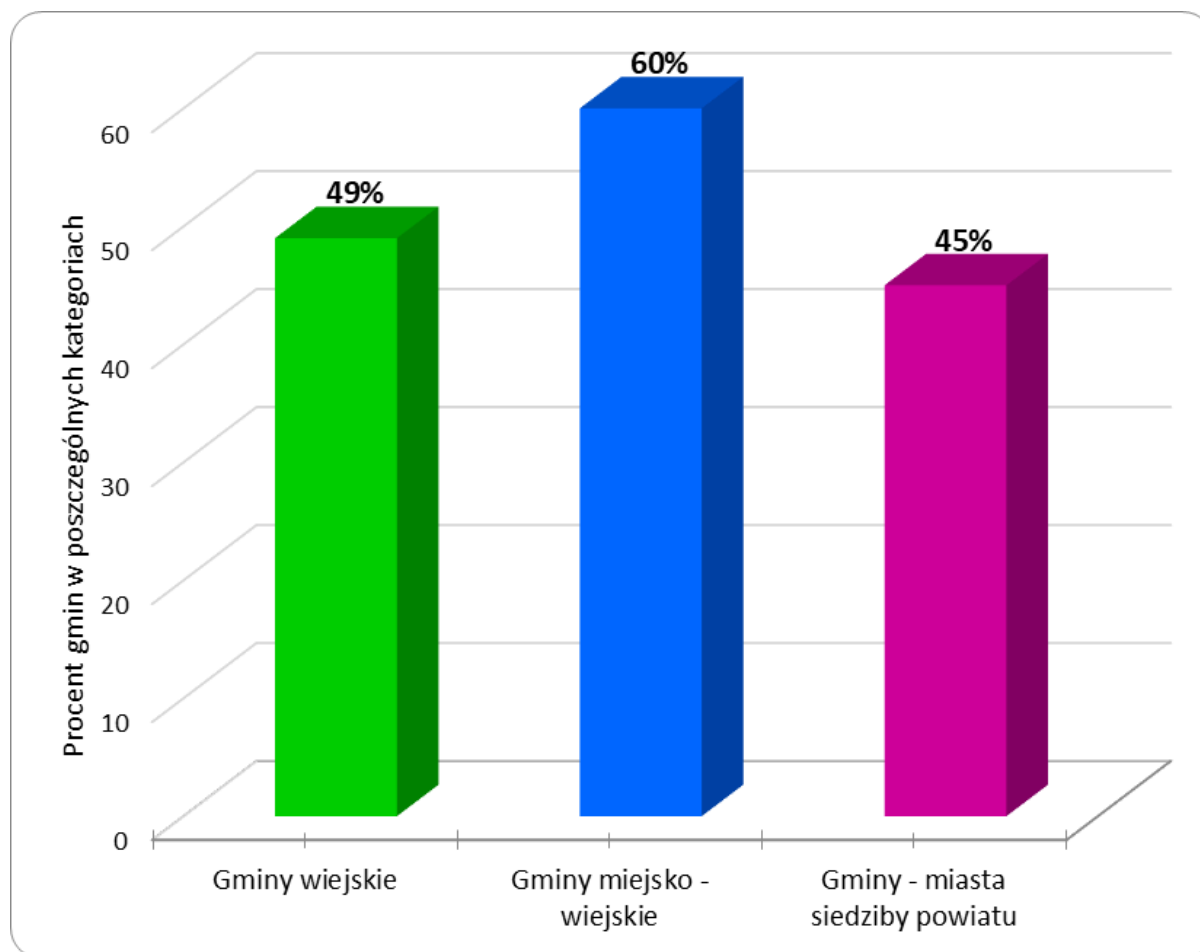
Od roku 2017, z wyjątkiem pandemicznego roku 2020, niewiele więcej niż co druga gmina województwa opolskiego zadeklarowała udzielenie wsparcia dla działań mających na celu podnoszenie kompetencji osób zaangażowanych w realizację zadań profilaktycznych na ich terenie. Również w roku 2023, jedynie 52% gmin województwa opolskiego deklarowała, że udzieliła wsparcia dla działań podnoszących kompetencje realizatorów - osób aktywnie zajmujących się szeroko rozumianą profilaktyką (wyk. 24).

Wykres 24: Procent gmin wspierających podnoszenie kompetencji osób realizujących działania profilaktyczne w latach 2012-2023.

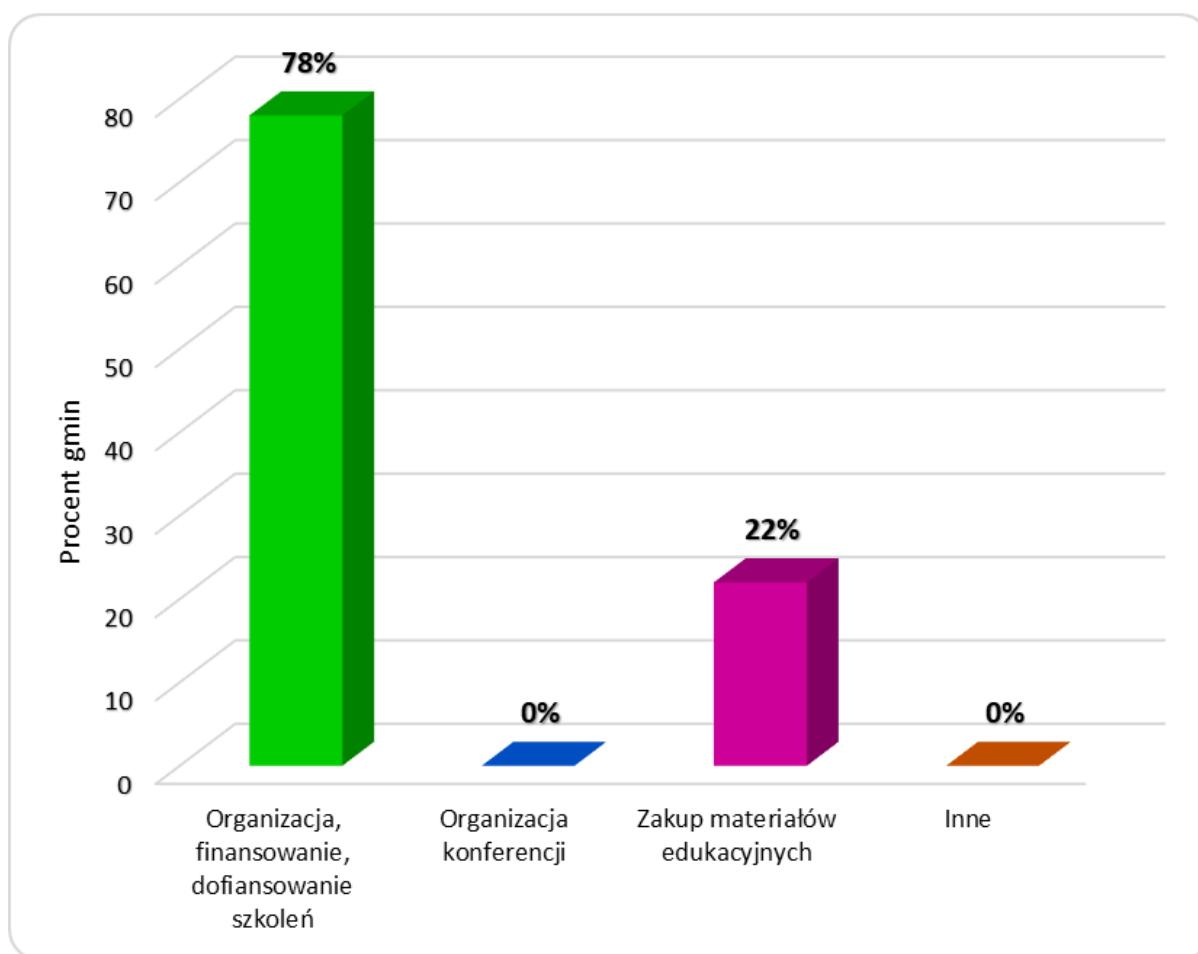
Należy w tym punkcie przypomnieć, że gminy województwa opolskiego wskazują brak kompetentnych realizatorów, jako jedną z głównych przyczyn niemożności realizacji rekomendowanych programów profilaktycznych na ich terenie (tab. 2). Brak inwestowania w zasoby kadrowe może przyczynić się do nikłego rozwoju profesjonalnych form oddziaływań profilaktycznych, a także w efekcie do braku możliwości realizacji już zaplanowanych działań, a słaba konkurencja rynkowa z pewnością podnosi koszty oraz obniża jakość realizacji działań profilaktycznych.

Wykres 25: Procent gmin wspierających podnoszenie kompetencji osób realizujących działania profilaktyczne w latach 2012-2023 (w podziale na typy gmin).

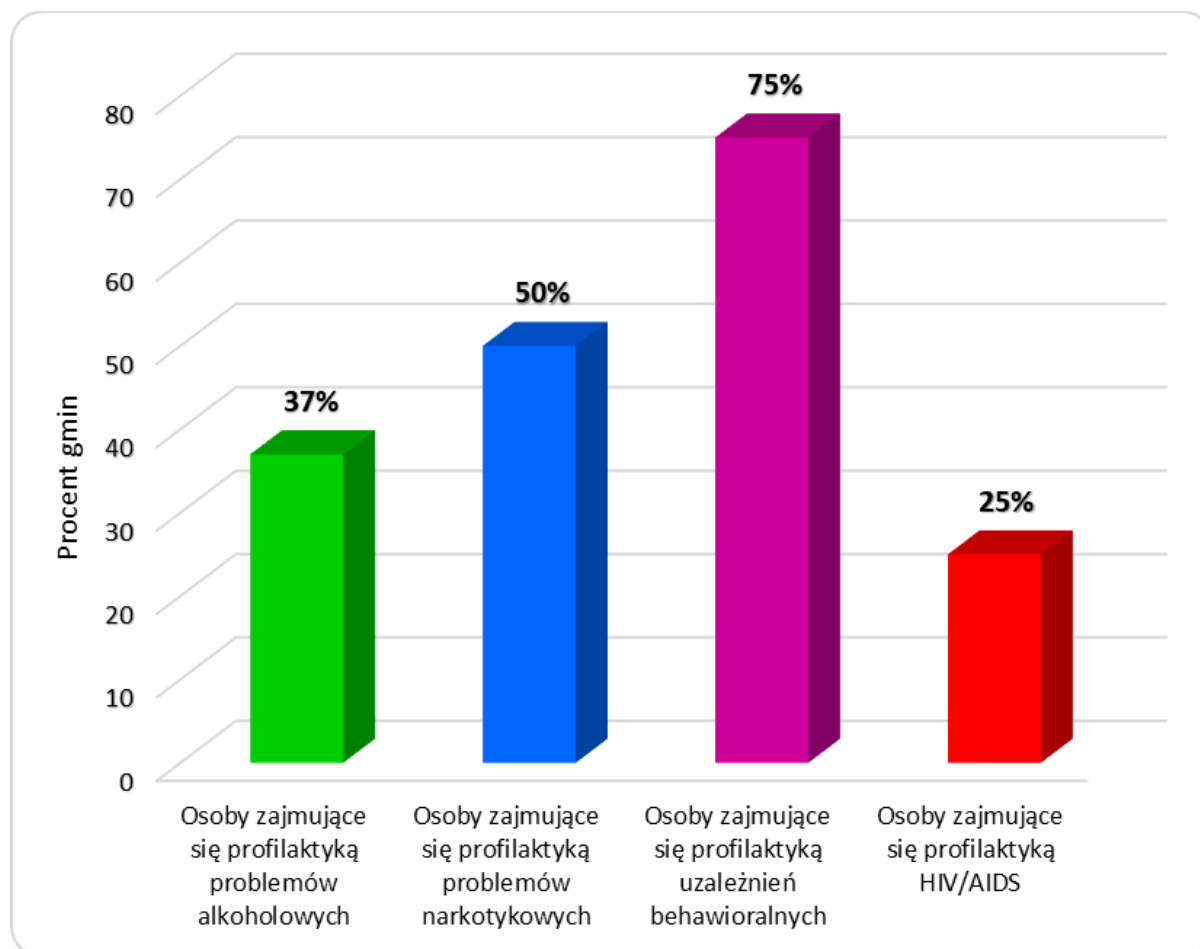
Odsetek gmin wiejsko - miejskich udzielających wsparcia dla działań podnoszących kompetencje realizatorów zadań profilaktycznych wzrósł z 54% w roku 2022 do 60% w roku 2023. Tym samym gminy wiejsko - miejskie, kolejny raz najchętniej wśród wszystkich gmin, wspierają inicjatywy służące podnoszeniu kompetencji realizatorów działań profilaktycznych. W przypadku gmin wiejskich, prawie co druga z nich dotowała w roku 2023 działania podnoszące kompetencje osób zaangażowanych w realizację działań profilaktycznych na ich terenie. Podobną deklarację w tegorocznej edycji badania złożyło 45% gmin - miast siedzib powiatu (wyk. 25).

Wykres 26: Rodzaj udzielanego wsparcia osobom realizującym działania profilaktyczne.

Znakomita większość gmin województwa opolskiego, wspierając rozwój kompetencji osobowych w zakresie profilaktyki uzależnień, dotowała głównie działania polegające na finansowaniu i organizacji szkoleń (78% gmin). Drugą formą wsparcia w podnoszeniu kompetencji realizatorów działań profilaktycznych, był zakup materiałów edukacyjnych (22% gmin wsparło tego typu działania). W 2023 roku żadna z gmin województwa opolskiego nie wspierała działań polegających na organizacji konferencji i sympozjów. W tej edycji badania gminy nie wskazały też innych form wsparcia rozwoju kompetencji osób zajmujących się profilaktyką uzależnień na ich terenie.

Wykres 27: Procent gmin udzielających wsparcia w podnoszeniu kompetencji osób zajmujących się profilaktyką uzależnień na terenie woj. opolskiego w roku 2023 (podział ze względu na typ problemów).

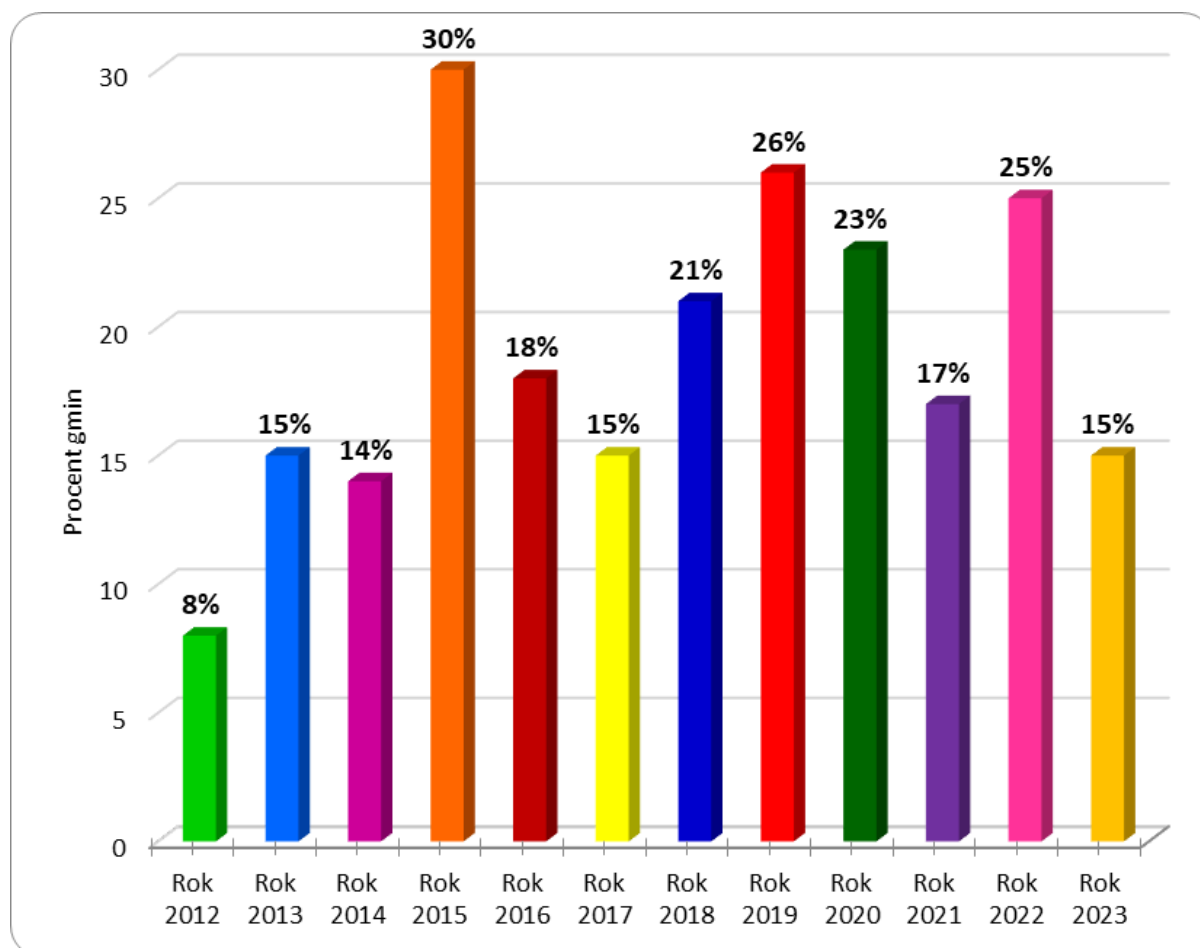

W roku 2023 $\frac{3}{4}$ gmin województwa opolskiego, które wsparły rozwój kompetencji realizatorów działań profilaktycznych, zrobiły to względem osób zajmujących się tematyką uzależnień behawioralnych. W tym miejscu należy odnotować istotny wzrost udzielonego wsparcia dla realizatorów zajmujących się profilaktyką uzależnień behawioralnych w porównaniu z rokiem ubiegłym (odsetek gmin udzielających tego typu wsparcia wzrósł rok do roku o 44 pkt. procentowe). Połowa gmin województwa opolskiego wspierała rozwój specjalistów zajmujących się profilaktyką uzależnień oraz problemami narkotykowymi, a nieco ponad $\frac{1}{3}$ z nich inwestowała w rozwój kadr zajmujących się profilaktyką problemów alkoholowych (wyk. 27).

Oszacowanie problemu uzależnień

Skuteczność działań profilaktycznych realizowanych w ramach prewencji uzależnień od substancji i uzależnień behawioralnych zależy głównie od celowości oraz adekwatnego doboru metod i form profilaktycznych względem zaistniałych problemów. Oszacowanie problemu uzależnień, tak w formie analizy ilościowej jak i jakościowej, stanowi zatem podstawę do planowania, a następnie realizacji lokalnych strategii profilaktycznych. Brak danych dotyczących nasilenia, rodzaju, czy rozpowszechnienia problemów w społeczeństwie może skutkować doбором nieadekwatnych form i metod działań im zapobiegających, co wpływa bezpośrednio na ich skuteczność.

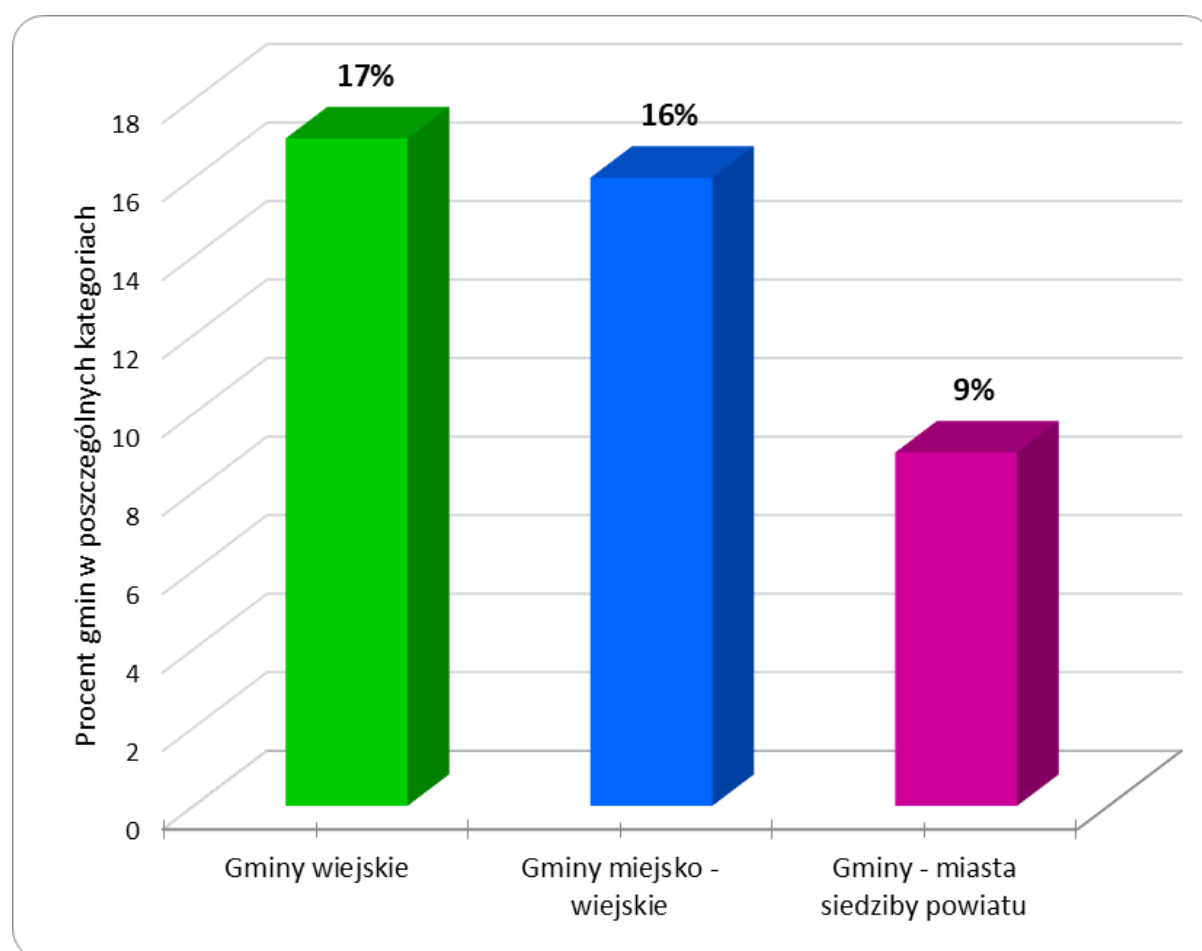
Wykres 28: Procent gmin finansujących (dofinansowujących) działania polegające na analizie lub oszacowaniu problemu rozpowszechnienia uzależnień w latach 2012 - 2023.

Gminy województwa opolskiego nieczęsto wspierają działania mające na celu oszacowanie problemu uzależnień na ich terenie. W roku 2022, co czwarta z nich zadeklarowała wsparcie

dla działań służących oszacowaniu problemu. Już wtedy wynik ten był zaskakująco niski i budził pytania o podstawy, na których gminy opierają planowanie strategii profilaktycznych. W obecnej edycji badania (2023), liczba gmin wspierających działania szacunkowe problemu uzależnienia spadła do 15% i jest to najniższy odsetek gmin od 2017 roku (wyk 28). Tym bardziej aktualne staje się pytanie o dane, na których gminy bazują planując, a następnie realizując własne strategie profilaktyczne, oraz o dane, na podstawie których następnie oceniają ich skuteczność.

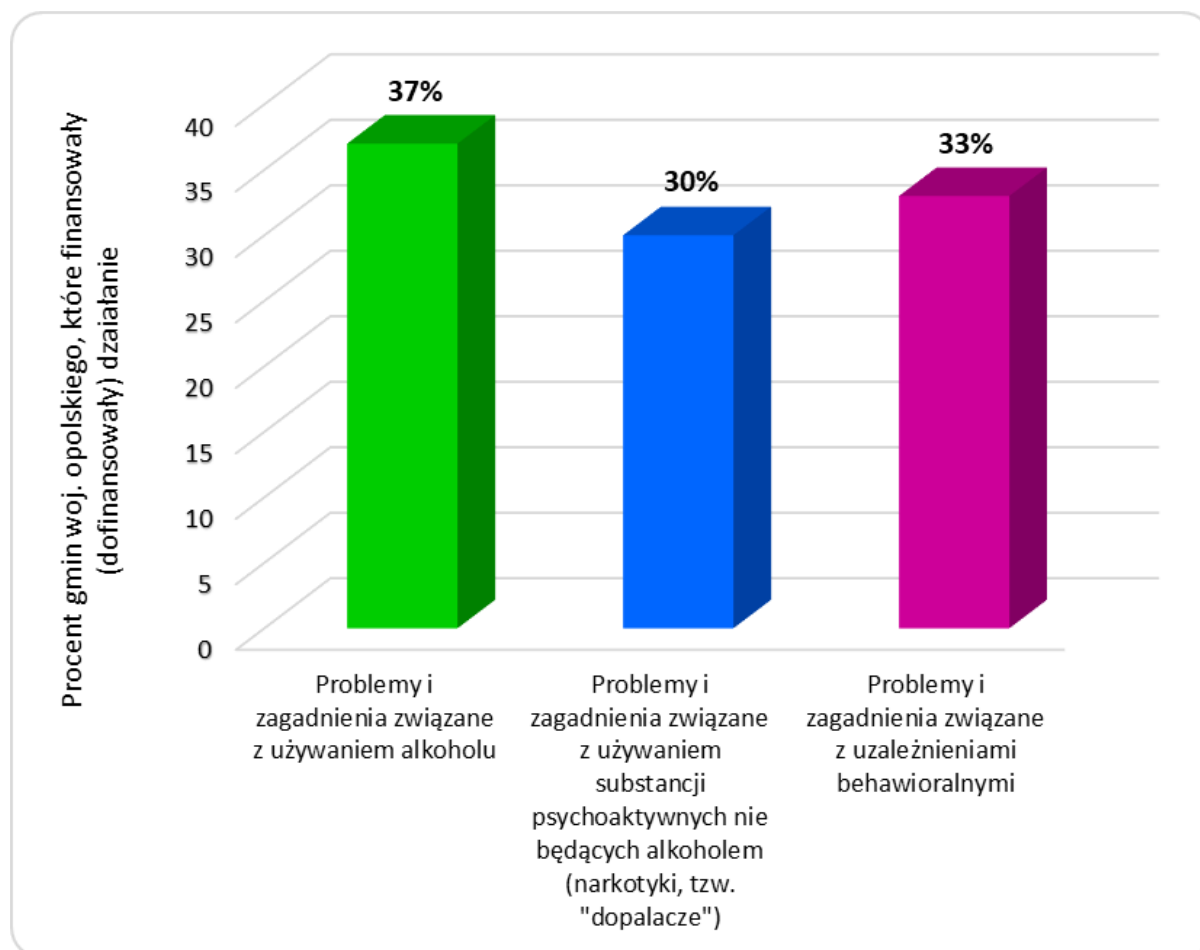
Wykres 29: Procent gmin finansujących (dofinansowujących) działania polegające na analizie i/lub oszacowaniu problemu rozpowszechnienia uzależnienia w roku 2023 (podział ze względu na typ gminy).

Co w pewnym stopniu zaskakujące, to gminy wiejskie ze wszystkich gmin województwa opolskiego, najchętniej wspierały działania służące oszacowaniu problemu uzależnienia na ich terenie w roku 2023 (wyk. 29). Jednak ich odsetek nadal wydaje się niezadowalający

i wyniósł jedynie 17%. Nieco mniej, bo 16% gmin miejsko - wiejskich wsparło tego typu działania w roku 2023 i tylko 9% gmin - miast siedzib powiatu.

Wykres 30: Finansowane przez gminy tematy analiz i/lub oszacowań problemu uzależnień realizowanych w roku 2023.

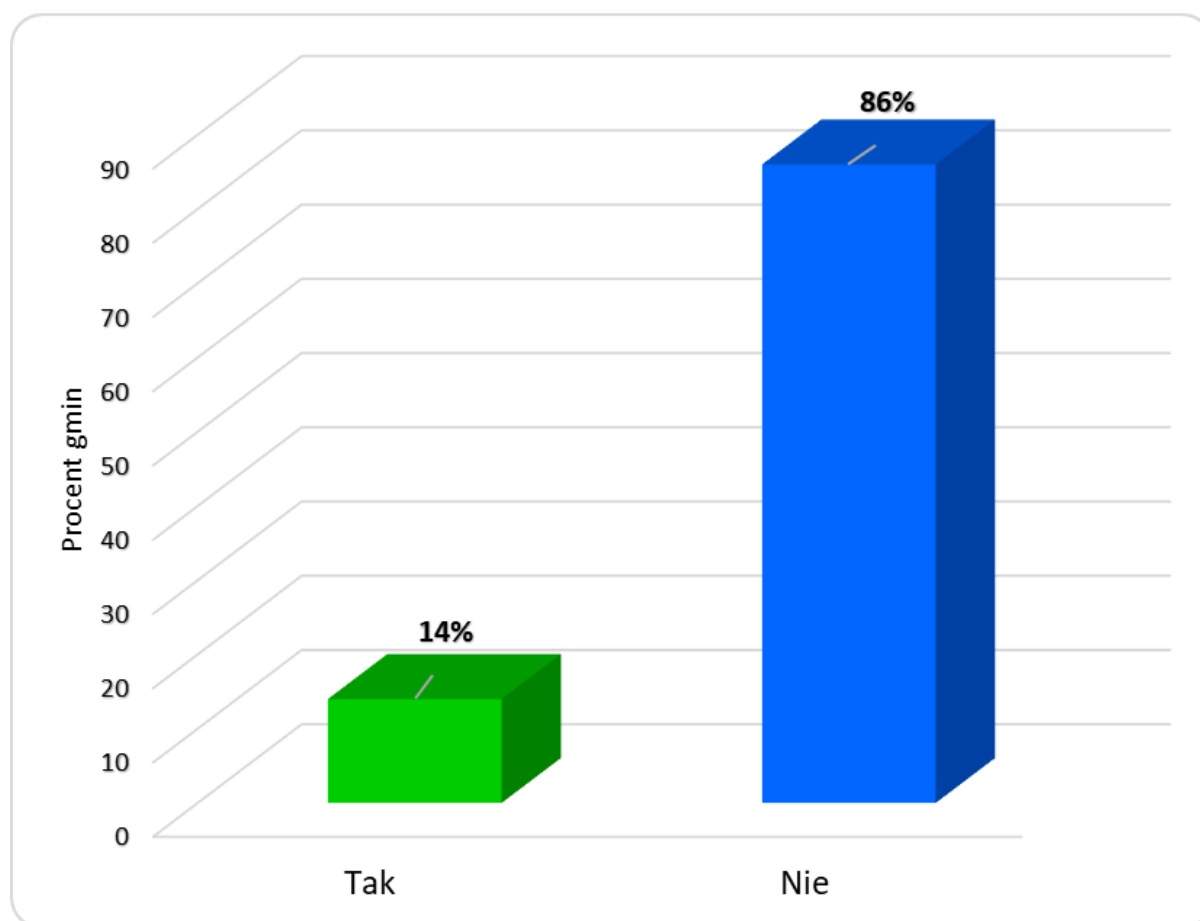

Głównymi problemami, których oszacowanie wspierały gminy województwa opolskiego w 2023 roku, były problemy związane z używaniem alkoholu (37% wskazań). Nieco mniej gmin (33%) wsparła oszacowanie problemu związanego z uzależnieniami od czynności, a 30% z nich wsparła działania służące oszacowaniu problemu narkotykowego na swoim terenie.

Współpraca w obszarze profilaktyki uzależnień

Współpraca międzyinstytucjonalna - lokalna i ponadlokalna - w obszarze profilaktyki uzależnień od substancji oraz uzależnień behawioralnych, wydaje się być koniecznym standardem. Wielowymiarowość i złożoność problemu uzależnień wymusza wręcz budowanie wielospecjalistycznych zespołów prewencyjnych. Specjalistyczna wiedza osób pracujących w różnych instytucjach publicznych i niepublicznych zaangażowanych w działania profilaktyczne, powinna być transferowana pomiędzy nimi, po to by skuteczniej zapobiegać i przeciwdziałać zaistniałym problemom.

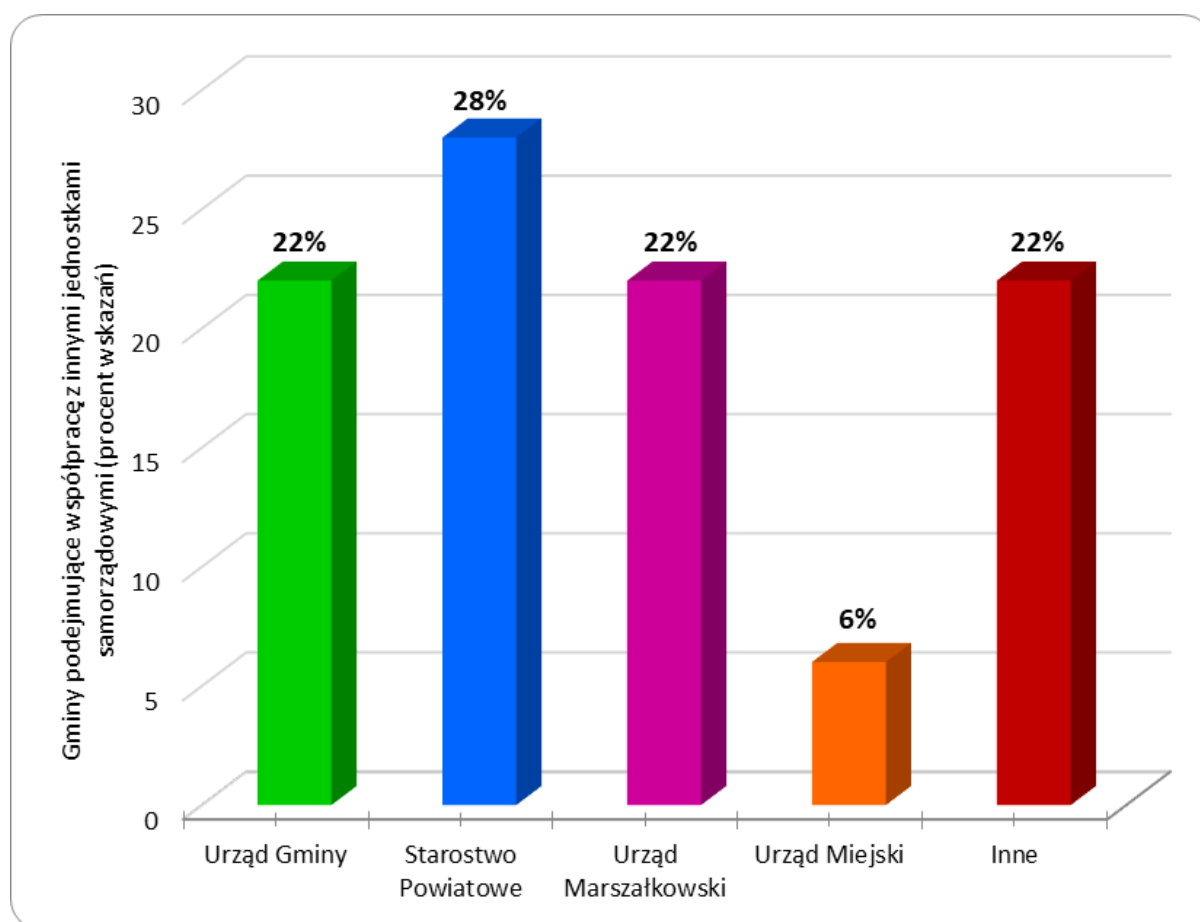
Wykres 31: Procent gmin woj. opolskiego, które podejmowały/nie podejmowały współpracy z innymi jednostkami samorządowymi w obszarze profilaktyki uzależnień w roku 2023.

Gminy województwa opolskiego w bardzo niewielkim stopniu współpracują z innymi instytucjami w zakresie profilaktyki uzależnień. Jedynie 14% z nich zadeklarowało podjęcie takiej współpracy w roku 2023 (wyk. 31). Odsetek gmin deklaruujących współpracę

międzyinstytucjonalna w zakresie profilaktyki uzależnień od substancji i/lub uzależnień behawioralnych w odniesieniu do roku 2022 spadł o niemal połowę.

Wykres 32: Rodzaje jednostek samorządowych z jakimi podejmowano współpracę w obszarze profilaktyki w roku 2023 (procent wskazań).

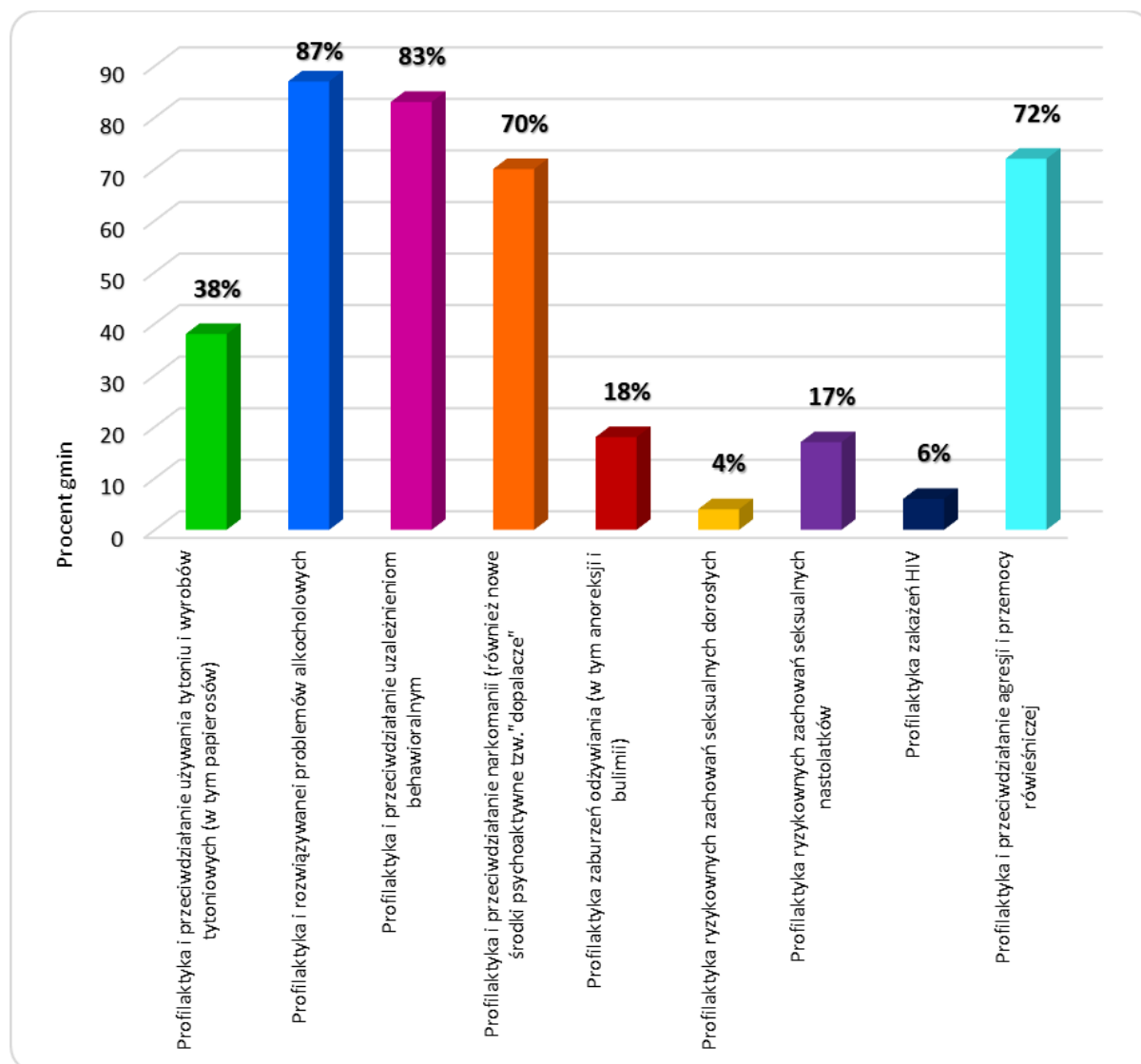

Gminy deklarujące podjęcie współpracy w zakresie działań profilaktycznych w 2023 roku, najczęściej współpracowały ze Starostwami Powiatowymi (28% gmin). Kolejno, gminy województwa opolskiego zadeklarowały podjęcie współpracy ponadlokalnie z Urzędem Marszałkowskim Województwa Opolskiego (22% gmin) oraz innymi Urzędami Gmin (22% gmin). Najrzadziej gminy województwa opolskiego współpracowały z Urzędami Miast, taką deklarację złożyło 6% z nich (wyk. 32).

Plany wsparcia działań w roku 2024

Jak co roku, również w obecnym badaniu zapytano przedstawicieli gmin o priorytety w planowaniu działań profilaktycznych z zakresu uzależnień od substancji, uzależnień behawioralnych oraz innych problemów społecznych w roku 2024. Oceny co do ważności planowanych do realizacji działań z zakresu profilaktyki uzależnień - biorąc pod uwagę niskie wsparcie dla oszacowania problemu uzależnień oraz słabe wsparcie dla procesu ewaluacji realizowanych działań profilaktycznych - wydają się być konstruowane na podstawie subiektywnych przypuszczeń decydentów. Warto zatem w przyszłych edycjach badania, zadać pytanie o kryteria ustalania priorytetów planowanych działań profilaktycznych, jakimi posługują się decydenci w tworzeniu lokalnych strategii profilaktycznych.

Wykres 33: Obszary działań, jakie priorytetowo powinny być wspierane przez gminy w trakcie ich realizacji w roku 2023.

W 2023 roku, największy odsetek gmin, jako priorytetowe do realizacji w roku 2024, uznało działania w obszarze profilaktyki i przeciwdziałania uzależnieniom od alkoholu (87% deklaracji). Nieco mniej bo 83% gmin stwierdzało, że jednym z najważniejszych problemów do rozwiązania w roku 2024 jest problem uzależnień behawioralnych. Ważne dla gmin okazuje się być wsparcie działań mających na celu przeciwdziałanie agresji i przemocy rówieśniczej (72% deklaracji) oraz przeciwdziałanie i profilaktyka narkomanii (70% gmin). Nieco mniejszy priorytet nadano planom profilaktyki i przeciwdziałania używaniu tytoniu i wyrobów tytoniowych (38% deklaracji), profilaktyce zaburzeń odżywiania (18% deklaracji), profilaktyce ryzykownych zachowań seksualnych (17% deklaracji). Mało istotny w planowaniu wsparcia działań profilaktycznych wydaje się być dla gmin województwa opolskiego problem zakażeń

HIV/AIDS (6% gmin) oraz profilaktyka seksualnych zachowań ryzykownych wśród dorosłych (jedynie 4 % gmin zadeklarowało plany wsparcia dla działań profilaktycznych dotyczących tego problemu).

Tabela 5: Inne obszary działań profilaktycznych w zakresie zaburzeń i chorób psychicznych nastolatków wskazywane przez gminy jako priorytetowe w roku 2024.

Rodzaj zaburzeń	Liczba wskazań
Zaburzenia lękowe	5
Zaburzenia depresyjne	4
Autoagresja i samookaleczenia	1
Zaburzenia obsesyjno - kompulsywne	1
Zaburzenia zachowania i zachowania antyspołeczne	1
Zaburzenia ze spektrum autyzmu	1

Wśród priorytetowych problemów zaburzeń psychicznych dzieci i młodzieży, którym gminy województwa opolskiego planują udzielić wsparcia w realizacji, jest problem zaburzeń lękowych (5 deklaracji) i problem depresyjnych i zaburzeń emocjonalnych (4 deklaracje). Tylko jedna gmina wskazała, że wysoki priorytet należy nadać zaburzeniom z obszaru autoagresji i samookaleczania się dzieci, zaburzeń obsesyjno - kompulsywnych, zaburzeń zachowania i zachowań antyspołecznych i problem zaburzeń ze spektrum autyzmu (tab. 5).

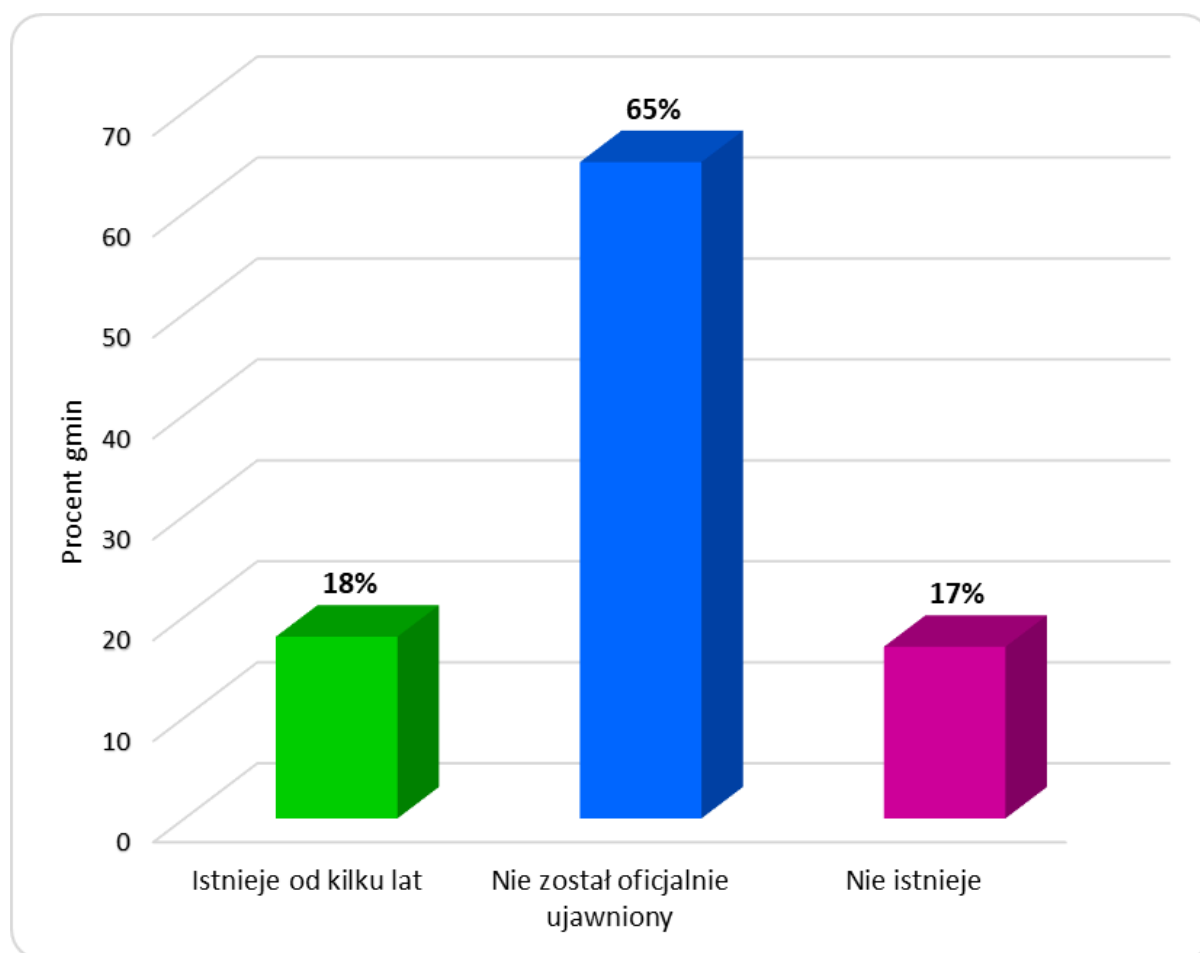
W przypadku problemów i zaburzeń psychicznych osób dorosłych, dwie gminy deklarują konieczność realizacji działań profilaktycznych i pomocowych w obszarze zaburzeń depresyjnych i zaburzeń lękowych osób dorosłych. Pojedyncze gminy uznały za priorytetowe wsparcie działań profilaktycznych i pomocowych w obszarze zaburzeń osobowości, zaburzeń psychotycznych i fobii społecznych.

Nowe substancje psychoaktywne

Po uregulowaniu kwestii tzw. "dopalaczy" w Polsce z roku na rok sprawa nowych substancji psychoaktywnych (NPS) wydaje się stawać domeną wyspecjalizowanej niszy, raczej niż powszechnym problemem. Nie należy go oczywiście bagatelizować, natomiast sam rynek

NPS jest dynamiczny i wysoce specyficzny, co znajduje odzwierciedlenie w powszechnym odbiorze decydentów w gminach: w tegorocznym badaniu ankietowani w znacznej liczbie (65% gmin) wciąż twierdzą, że oficjalnie nie rozpoznano takiego problemu w ich JST. Dla niemal co piątej gminy (18%) NPS należą już do przeszłości, a dla kolejnych 17% gmin taki problem w ogóle nie istnieje (wyk. 34).

Wykres 34: Rozkład procentowy odpowiedzi na pytanie: “Jak przedstawia się problem nowych substancji psychoaktywnych na terenie Państwa gminy?”.

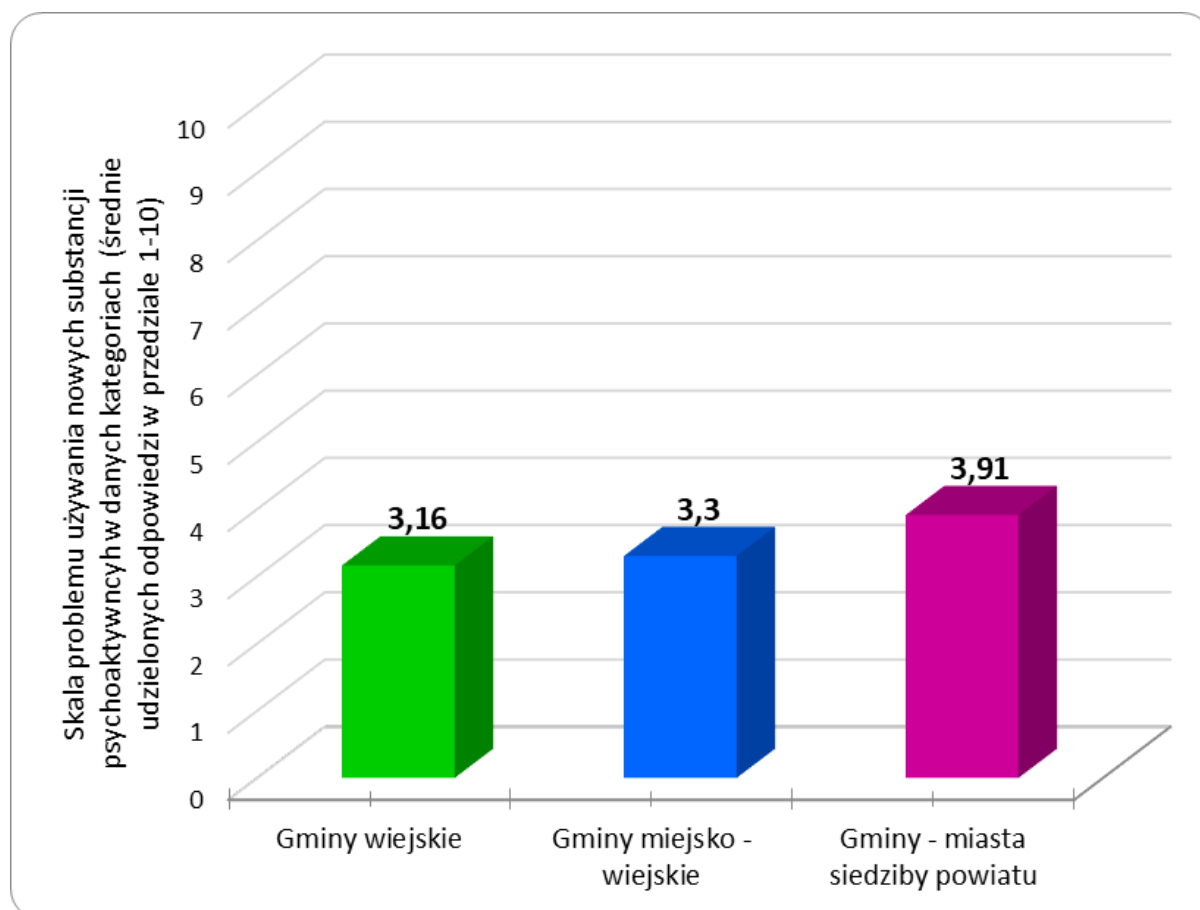

Biorąc pod uwagę przedstawiane powyżej ustalenia dotyczące monitorowania sytuacji - prawdopodobnie gminy nie posiadają narzędzi do ew. detekcji takiego problemu.

Zapytani o natężenie skali problemu na dziesięciostopniowym przedziale, gdzie 1 oznacza, że problemu nie ma, a 10 to “duży problem”, badani urzędnicy wbrew wcześniejszej deklaracji średnio przyznali kwestii NPS ponad 3 punkty na skali. Nieco większe natężenie problemu

raportowały gminy - miasta siedziby powiatów (3,91 punktów), podczas gdy gminy miejsko - wiejskie oceniły skalę problemu na 3,3 punkty średnio, a gminy wiejskie średnio na 3,16 punktów (wyk. 35).

Wykres 35: Skala problemu używania nowych substancji psychoaktywnych na terenie gmin woj. opolskiego w skali 1-10 - od "nie ma problemu" do "to duży problem" (średnie udzielonych odpowiedzi w podziale ze względu na typ gmin).

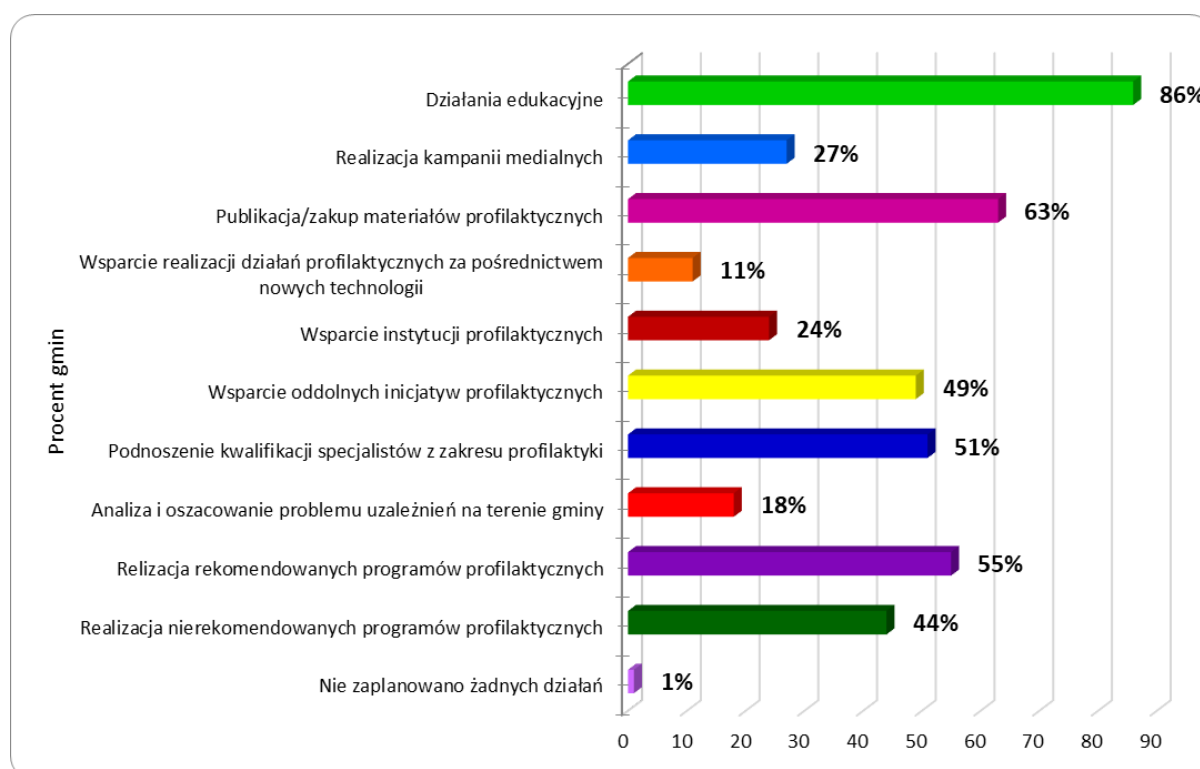

Prawdopodobnie należy to interpretować jako pewnego rodzaju wrażenie wypełniających ankietę, wynikające jeszcze z publicznej debaty roku 2010 na temat nowych substancji psychoaktywnych. Niespójność udzielanych w badaniu odpowiedzi należy zdecydowanie poddać analizie i rewizji, by dowiedzieć się, jak faktycznie wygląda sytuacja nowych substancji psychoaktywnych w gminach województwa opolskiego i jaką rzeczywistą wiedzę na ich temat posiadają odpowiedni decydenci.

Działania profilaktyczne planowane w roku 2024

Wzorem ubiegłych lat, zapytano badanych o plany na kolejny rok działalności w obszarze profilaktyki. Plany zmierzono w wymiarach odpowiadających pytaniom o rok ubiegły. Daje to możliwość porównania raportowanych działań z wizją dalszej pracy. Odpowiedzi zilustrowano na wykresie 36.

Wykres 36: Działania profilaktyczne zaplanowane do realizacji przez gminy w roku 2024.

Gminy opierają swoje plany o edukację - działania w tym zakresie zaplanowało 86% gmin. Prawie $\frac{2}{3}$ gmin również opublikuje lub zakupi materiały profilaktyczne (63%). Ponad połowa (55%) zrealizuje programy rekomendowane, a połowa (51%) będzie podnosić kwalifikacje specjalistów. O ile ta druga liczba odpowiada temu, co miało miejsce w roku omawianym w tym raporcie (2023) i rzeczywiście około połowa gmin wspierała rozwój osób, które mogą zasilić szeregi specjalistów w obszarze profilaktyki uzależnień - to ta pierwsza jest zaskoczeniem w zestawieniu z zasadniczo wysokim odsetkiem gmin realizujących programy rekomendowane.

Spośród planów, które dotyczą mniej niż połowy gmin, wymieniano wspieranie oddolnych inicjatyw (49%), realizację programów nierekomendowanych (44%) i inne, wymienione na wykresie 36. Na uwagę zasługuje niewielkie zainteresowanie planowaniem działań z użyciem nowych technologii (11%) i niewielkie zainteresowanie pracami analitycznymi (18%).

Mocne i słabe profilaktyki w 2022 roku

Refleksyjność i dobry przegląd pola aktywności może być wskaźnikiem jakości zarządzania nim. Podstawowa ocena działań wymaga punktu odniesienia, np. znajomości celów, standardów. Po raz kolejny w raporcie wojewódzkim obserwujemy niewielką refleksyjność w obszarze działań profilaktycznych - mierzoną niewielkim odsetkiem odpowiedzi na pytania o mocne i słabe strony. Traktujemy to jako wskazówkę, że w gminach nie monitoruje się ani nie poddaje ewaluacji działań, które są przedmiotem tego raportu. Nie mamy tu na myśli audytów i ewaluacji zewnętrznych, ale robocze podsumowania, rozmowy czy dyskusje. Oczywiście, może to także świadczyć o niskim priorytecie omawianych zadań, tak jak o braku kompetencji do poddawania ich refleksji. Wiemy, z analiz odpowiedzi na inne pytania, że zdecydowana większość gmin jakieś działania profilaktyczne prowadzi. Jakakolwiek nie jest przyczyna braku możliwości oceny tych działań, z pewnością podaje to w wątpliwość jakość i sens działań profilaktycznych w zakresie uzależnień w województwie opolskim.

Mocne strony profilaktyki

Niestety od chwili gdy w kwestionariuszu ankiety zadaje się pytanie o mocne strony realizowanych na ich terenie strategii i działań profilaktycznych, tylko niewielki odsetek gmin województwa opolskiego jest w stanie udzielić na nie odpowiedzi. W 2023 roku jedynie 11% gmin udzieliło odpowiedzi na pytanie o mocne strony działań profilaktycznych, które były realizowane na ich terenie. Poniżej prezentujemy odpowiedzi respondentów (pisownia oryginalna)

- - programy profilaktyczne - pogadanki w szkołach (np. z policjantem)
- Głównym celem realizacji działań profilaktycznych na terenie miasta Opola było zmniejszenie ryzyka uzależnienia od środków psychoaktywnych poprzez zwiększenie świadomości min.; dzieci i młodzieży na temat skutków ich spożywania w młodym wieku, a przy tym wzmocnienie umiejętności chroniących w zakresie przeciwstawiania się presji grupy rówieśniczej. Ograniczenie zachowań ryzykownych

wynikających z zażywania substancji psychoaktywnych, wzmacnianie czynników chroniących w zakresie rozpoznawania własnych emocji i umiejętności rozwiązywania sytuacji konfliktowych.

- Podczas prezentacji atrap popularnych narkotyków i substancji psychoaktywnych rodzice dzieci mieli możliwość zobaczyć jak wyglądają te substancje, w jaki sposób działają, a także jakie są objawy ich zażywania dzięki czemu będzie im łatwiej rozpoznać czy ich dziecko używa któreś z nich.
- Profilaktyką objęto duże grupy społeczne, w szczególności młodzież szkolną.
- Realizacja programów profilaktycznych.
- Uświadomienie społeczności lokalnej o konsekwencjach i skutkach nadużywania w/w środków.
- warsztaty psychoprofilaktyczne dla uczniów, szczególnie z tematów dotyczących zażywania dopalaczy, narkotyków
- Zwiększenie świadomości osób o szkodliwości używania środków psychoaktywnych

Większość prezentowanych odpowiedzi - w dużym stopniu uogólnienia - odnosi się do głównych paradygmatów profilaktyki w ogóle. Uczestnicy badania oceniając mocne strony działań profilaktycznych realizowanych na terenie ich gmin, wskazują przede wszystkim na takie efekty, jak wzrost świadomości społecznej odnośnie zagrożeń wynikających z nadużywania czy uzależnienie od środków psychoaktywnych. Kolejna duża grupa respondentów, jako mocną stronę działań profilaktycznych przedstawiała realizację programów profilaktycznych, nie oceniając ich skutków profilaktycznych, ale samą ich realizację jako mocną stronę. Jedynie jedna gmina przedstawiła konkretny przykład działań profilaktycznych, polegających na edukacji rodziców.

Wydaje się, że podobnie jak w poprzednich latach, duży stopień uogólnienia odpowiedzi na pytanie o mocne strony strategii profilaktycznych realizowanych na terenie gmin województwa opolskiego, może świadczyć o niskim stopniu możliwości dokonywania oceny realizacji celów profilaktycznych (o ile są one stawiane) przez decydentów. Żadne z nielicznych przykładów nie stanowią rzeczywiście silnych stron, wyróżniających się inicjatyw lub spektakularnych efektów, a są po prostu informacjami o realizacji zadań profilaktycznych w podstawowym zakresie. Budzi to zasadne pytania o podstawy na jakich decydenci budują lokalne strategie profilaktyczne, sposoby weryfikacji procesu ich realizacji oraz metody oceny ich skuteczności.

Słabe strony profilaktyki

W zarządzaniu procesami można także ponosić porażki, coś może po prostu nie działać, albo wypaść słabo i wymagać poprawy. Umiejętność dostrzeżenia wyzwań, wąskich gardeł, słabych ogniw czy - mówiąc wprost - błędów - stanowi ważny zasób każdej organizacji.

Nieumiejętność dostrzegania niedociągnięć lub inklinacja do ich ukrywania jest kontrproduktywna i może być szkodliwa.

W tegorocznej edycji badania 5 przedstawicieli 71 gmin województwa opolskiego udzieliła odpowiedzi na temat słabych stron realizowanych przez nich działań. Niektóre z odpowiedzi były na tyle ogólnikowe, że nie wiadomo, czy dotyczyły samej organizacji profilaktyki, jej skuteczności lub odbioru czy warunków obiektywnych. Poniżej zaprezentowano udzielone odpowiedzi (pisownia oryginalna):

- - programy profilaktyczne rekomendowane - rozpowszechnianie ulotek i materiałów profilaktycznych
- Brak świadomości.
- mała liczba podjętych działań
- Problem sprzedaży środków psychoaktywnych osobom nieletnim, brak badań służących ocenie efektywności programów i strategii profilaktycznych, zróżnicowany poziom jakości zadań realizowanych przez organizacje pozarządowe i inne uprawnione podmioty, brak nowych organizacji pozarządowych specjalizujących się w profilaktyce i rozwiązywaniu problemów uzależnień, brak postrzegania przez społeczeństwo uzależnień w kategoriach problemów wymagających pomocy.
- Zbyt mała świadomość szkodliwości działania środków psychoaktywnych

Trzy z pięciu gmin, które udzieliły odpowiedzi na stawiane pytanie o słabe strony profilaktyki uzależnień, wskazują na ciągle niski poziom świadomości społecznej dotyczący zagrożeń związanych z uzależnieniem od substancji psychoaktywnych, pomimo realizowanych działań profilaktycznych na ich terenie. Dwie z nich upatrują największych problemów profilaktyki w małej ilości działań prewencyjnych, jakie są realizowane na ich terenie. Jedna z gmin jako słabość profilaktyki wskazuje na niewystarczające wsparcie dla działań oceniających skuteczności przedsięwzięć profilaktycznych, małą liczbę organizacji pozarządowych, które zajmują się profilaktyką uzależnień, jak i często niejednoznaczny poziom profesjonalizmu tych organizacji w realizacji konkretnych działań profilaktycznych.

Działania związane z redukcją szkód w profilaktyce

Paradygmat redukcji szkód (ang. *harm reduction* - w skrócie: HR) od kilku dekad stanowi standard naukowego podejścia do problemów związanych używaniem przez ludzi substancji psychoaktywnych. Działania w tym nurcie polegają na niwelowaniu lub minimalizowaniu skutków zachowań ryzykownych związanych z używaniem, zgodnie z realistycznym założeniem, że nawet w najbardziej prohibicjonistycznym lub rygorystycznym układzie i tak znajdą się jednostki zmotywowane do takich zachowań. Osoby używające szkodliwie substancji psychoaktywnych doświadczają rozmaitych, także niebezpośrednich konsekwencji używania, np. finansowych, w relacjach z bliskimi, stygmatyzacji etc. Redukowanie wszystkich szkód zwiększa dobrostan użytkowników i prawdopodobieństwo korzyści społecznych, jakie mogą być odniesione.

W tegorocznym badaniu odebrano 18 odpowiedzi - to jeszcze mniej niż w roku 2022 (22). Odpowiedzi zaprezentowano poniżej (pisownia oryginalna):

1. Realizowano kampanię profilaktyczną pn. "Bezpieczny, Aktywny, Zdrowy i Świadomy" - od Przedszkolaka do Żaka przez Ośrodek Pomocy Społecznej w Dąbrowie, który gmina Dąbrowa objęła swoim patronatem. Przedszkolaki i uczniowie klas 1-3 z terenu gminy Dąbrowa otrzymały materiały profilaktyczne tj. bajki, kolorowanki, odbłaski i breloki w ramach profilaktyki i zapewnienia bezpieczeństwa w drodze do szkoły, na spacerze i podczas innych aktywności.
 2. Organizacja pikniku profilaktycznego dla dzieci z terenu Gminy Dąbrowa pt. „Radość życia bez nałogów”
 3. Przygotowanie stoiska profilaktycznego podczas imprez lokalnych na terenie gminy Dąbrowa (święto rodziny, dzień dziecka, dożynki wiejskie).
 4. Podpisanie porozumienia ze stowarzyszeniem Sympatyków Kultury Fizycznej „Klub sportowy Dąbrowa”. Zadanie miało na celu integrację społeczną, promowanie zdrowego stylu życia oraz ukazywanie alternatywnych form spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży pochodzących z terenu gminy Dąbrowa.
 5. Podpisanie porozumienia ze GOKIR na okres wakacyjny w celu prowadzenia zajęć profilaktyczno-rekreacyjno-sportowych dla dzieci z terenu Gminy Dąbrowa. Zadanie miało na celu integrację społeczną, promowanie zdrowego stylu życia oraz ukazywanie alternatywnych form spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży pochodzących z terenu gminy Dąbrowa.
2. Bezpłatne porady psychologa dla mieszkańców gminy Gorzów Śląski, finansowanie terapii rozwoju osobistego.
 3. Działalność informacyjna i konsultacyjna członków GKRPA w Punkcie Informacyjno-Konsultacyjnym.
 4. działalność punktu konsultacyjnego
 5. działania punktu konsultacyjnego ds. uzależnień, poradnictwo psychologiczne, poradnictwo prawne, działania gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, działania podejmowane w placówkach oświatowych

6. Motywowanie do podjęcia leczenia, terapia, poradnictwo psychologiczne itp.
7. pomoc terapeutyczna, psychologiczna
8. programy informacyjno - edukacyjne, bezpłatny dostęp do specjalistów zatrudnionych w Gminnym Punkcie Wsparcia, kierowanie do specjalistycznych placówek zajmujących się pomocą oraz leczeniem
9. programy profilaktyczne, podniesienie kwalifikacji specjalistów.
10. edukacja mieszkańców poprzez ulotki, broszury
11. Prowadzenie Punktu Konsultacyjnego ds. Uzależnień, w którym dyżur pełnił terapeuta i psycholog
12. Punkt Konsultacyjny, w którym zatrudniony jest psycholog. Terapia uzależnień w Gminnym Ośrodku Zdrowia.
13. Realizacja programów pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla specyficznych grup odbiorców.
14. warsztaty i terapie dla osób uzależnianych i współuzależnionych punkty pomocy psychologicznej
15. Warsztaty profilaktyczne dla uczniów, promocja zdrowia, konkursy literackie i plastyczne, podnoszenie kwalifikacji specjalistów z zakresu profilaktyki, zakupy materiałów profilaktycznych.
16. Wspieranie działań podejmowanych przez środowiska abstynenckie, udzielanie pomocy członkom rodzin z problemem alkoholowym
17. zatrudnienie psychologa, uruchomienie punktu opiekuńczego dla dzieci

Niektóre z prezentowanych odpowiedzi można - ze względu na ich ogólny charakter - zaliczyć do działań mających znamiona redukcji szkód – np. “prowadzenie programów profilaktycznych, podniesienie kwalifikacji specjalistów” - jeśli rzeczywiście były to programy i kwalifikacje związane z HR. Natomiast, zdecydowana większość odpowiedzi to po prostu działania profilaktyczne. Jediną informacją, jaką te odpowiedzi mogą udzielić to to, że z wielkim prawdopodobieństwem badani nie wiedzieli, na czym redukcja szkód polega. Jest to tendencja, którą niezmiennie raportuje się w tej publikacji.

Działania profilaktyczne w zakresie redukcji szkód do realizacji w przyszłości

Pewien obraz ignorancji badanych w temacie redukcji szkód wyłania się również z analizy pytania o planowane działania tego typu w przyszłości. Po pierwsze, odpowiedzi udzieliło 16 gmin (23%), a po drugie były one ogólnikowe lub dotyczyły realizacji działań profilaktycznych po prostu. Wszystkie odpowiedzi przedstawiono poniżej (pisownia oryginalna).

- 1) programy pomocy kryzysowej w tym: prawne, socjalne, opiekuńcze 2) pomoc dla rodzin zmagających się z problemem alkoholowym, narkotykowym u któregoś z członków rodziny 3) stworzenie odpowiednich miejsc dla osób doznających przemocy domowej 4) pomoc w adaptacji i powrocie do społeczeństwa dla osób, które ukończyły leczenie w placówkach odwykowych
2. działalność punktu konsultacyjnego, poradnictwo psychologiczne, edukacyjne i szkoleniowe
3. Edukacja mieszkańców, bezpłatny dostęp do psychologa, dostęp do specjalistycznych porad psychiatrycznych
4. Edukacja realizatorów gminnego programu. Utworzenie świetlicy, zatrudnienie wychowawcy podwórkowego.
5. Jak wyżej oraz poszerzenie oferty programów terapeutycznych dla uzależnionych np. o program ograniczania picia
6. Kampania profilaktyczna "Moc niepotrzebna dzieciom "
7. Kontynuacja dotychczasowych działań.
8. kontynuacja działalności Punktu konsultacyjnego w tym konsultacji terapeuty uzależnień, psychologa i prawnika, praca gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych
9. Kontynuacja i rozwój powyższych działań.
10. podniesienie kwalifikacji
11. pomoc terapeutyczna, psychologiczna
12. Poradnictwo i wsparcie psychologiczne, terapeutyczne, leczenie odwykowe.
13. realizacja programów rekomendowanych zapewnienie opieki psychologicznej
14. Realizacja programów edukacyjno-informacyjnych.
15. warsztaty i terapie dla osób uzależnianych i współuzależnionych punkty pomocy psychologicznej

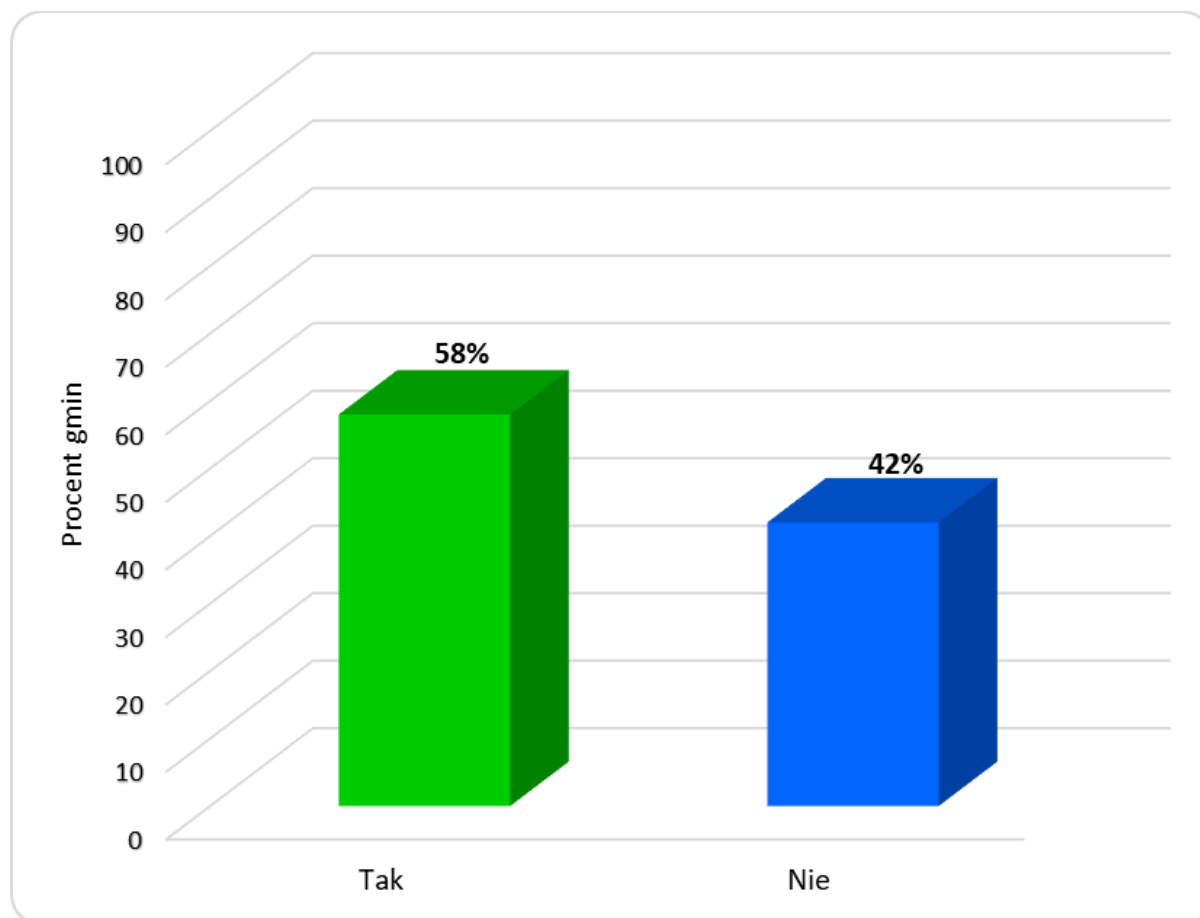
16. Warsztaty profilaktyczne dla uczniów, nauczycieli i rodziców, promocja zdrowia, konkursy literackie i plastyczne, podnoszenie kwalifikacji specjalistów z zakresu profilaktyki, zakupy materiałów profilaktycznych.

Podobnie jak w przypadku poprzedniego pytania, część działań można zakwalifikować jako redukcję szkód - przede wszystkim ze względu na ogólny charakter opisu. Jedynie odp. 1. ma znamiona holistycznej interwencji w obszarze HR, adresowanej do osób współzależnych. Tak jak w przypadku poprzedniego pytania, należy zwrócić uwagę na przyczyny takiego stanu niewiedzy.

Zapotrzebowanie na szkolenia dla koordynatorów

Jak wynika pośrednio z powyższych analiz, podnoszenie kwalifikacji osób zajmujących się koordynacją działań w obszarze profilaktyki substancji psychoaktywnych może być pożyteczne. W roku 2023, niemal 60% gmin województwa opolskiego zgłosiło zapotrzebowanie wsparcia szkoleniowego dla koordynatorów działań profilaktycznych (wyk. 37).

Wykres 37: Odsetek gmin deklarujących zapotrzebowanie wsparcia szkoleniowego dla osób koordynujących realizację zadań dotyczących problematyki alkoholowej i narkotykowej.

Zapotrzebowanie nieco spadło w porównaniu z rokiem 2022, natomiast nie ma ono charakteru incydentalnego. W roku 2023 uzyskano 41 odpowiedzi na pytanie o konkretne potrzeby szkoleniowe, a wiele z nich to potrzeby wsparcia w kilku obszarach. Propozycje tematów szkoleń dla koordynatorów działań profilaktycznych i ich kategoryzację prezentuje tabela 6.

Tabela 6.: Zestawienie propozycji tematów i kategorii szkoleń dla koordynatorów w gminach

Propozycja tematu (pisownia oryginalna)	Kategoria tematyczna
-profilaktyka i przeciwdziałanie uzależnieniom behawioralnym. zaburzeń odżywiania.	realizacja profilaktyki
1) Jak zmotywować osobę uzależnioną do leczenia? 2) jak wspomóc rodziny a szczególnie dzieci doświadczające przemocy domowej powodowanej pod wpływem alkoholu/ narkotyków? 3) Jak rozmawiać z osobą w kryzysie emocjonalnym?	realizacja profilaktyki
Budowa programów profilaktycznych, kontrola punktów sprzedaży alkoholu, reklama alkoholu,	projektowanie działań profilaktycznych

	kontrole
Diagnoza problemów społecznych dot. uzależnień, Uwarunkowania prawne.	diagnozy
Dialog motywujący	realizacja profilaktyki
dialog motywujący do podjęcia leczenia przez osobę uzależnioną	realizacja profilaktyki
finansowanie działań z tzw. małych inicjatyw", pomoc w tworzeniu oddolnych inicjatyw społecznych	- finansowanie profilaktyki - projektowanie działań profilaktycznych
Konkretnie przykłady prawidłowych działań oraz wydatkowania środków finansowych na realizację programów profilaktyki	- projektowanie działań profilaktycznych - finansowanie profilaktyki
Konstruowanie Gminnych Programów Profilaktyki Wydatkowanie środków z GPPiRPAoPN	- projektowanie działań profilaktycznych - finansowanie profilaktyki
motywowanie do podjęcia leczenia odwykowego osoby uzależnionej.	realizacja profilaktyki
ogólnie o uzależnieniach, profilaktyce, przeciwdziałaniu	realizacja profilaktyki
Podnoszenie kompetencji w zakresie najnowszych środków psychoaktywnych oraz jak wpływają one na funkcjonowanie człowieka. Uzależnienia behawioralne jak im przeciwdziałać z poziomu realizatorów. Zachowania presuicydalne – jak im przeciwdziałać/ profilaktyka	realizacja profilaktyki
praca z osobą uzależnioną i współuzależnioną rodziną, motywowanie do leczenia i kontrola przebiegu leczenia, aspekty Prawne funkcjonowania Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	- realizacja profilaktyki - aspekty prawne
problematyka alkoholowa i narkotykowa	realizacja profilaktyki
Procedura leczenia odwykowego, prowadzenie rozmów z pacjentami,	realizacja profilaktyki
Profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych Profilaktyka i przeciwdziałanie narkomanii (również nowe środki psychoaktywne tzw. "dopalacze") Profilaktyka i przeciwdziałanie uzależnieniom behawioralnym Profilaktyka i przeciwdziałanie agresji i przemocy rówieśniczej Profilaktyka i przeciwdziałanie przemocy w rodzinie (przemocy domowej) Profilaktyka i przeciwdziałanie zachowaniom autoagresywnym i samobójczym nastolatków Profilaktyka i przeciwdziałanie zachowaniom autoagresywnym i samobójczym osób dorosłych Profilaktyka zaburzeń i chorób psychicznych nastolatków innych niż wskazane wyżej (Proszę wpisać jakich) Profilaktyka zaburzeń i chorób psychicznych osób dorosłych innych niż wskazane wyżej (Proszę wpisać jakich)	realizacja profilaktyki
profilaktyka uniwersalna, edukacja publiczna	realizacja profilaktyki
przeciwdziałanie przemocy domowej w związku z nadużywaniem alkoholu,	realizacja profilaktyki
Przeprowadzenie rozmów z osobami uzależnionymi. Procedura kierowania na leczenie odwykowe.	- realizacja profilaktyki - aspekty prawne

Przypomnienie wiadomości z zakresu problematyki alkoholowej i narkotykowej oraz poszerzenie wiedzy na temat nowinek w tych tematach.	• realizacja profilaktyki
Realizacja gminnego programu - wydatkowanie środków.	• finansowanie profilaktyki
realizacja programów rekomendowanych z zakresu profilaktyki uzależnień od alkoholu, narkotyków i behawioralnych	• realizacja profilaktyki
realizacja programów rekomendowanych, prawidłowe wydatkowanie środków finansowych	• realizacja profilaktyki • finansowanie profilaktyki
realizacja programów rekomendowanych, praca z osobą uzależnioną od substancji psychoaktywnych, rozliczanie środków z tzw. "małpkowego"	• realizacja profilaktyki • finansowanie profilaktyki
realizacja programu	• realizacja profilaktyki
rozwiązywanie problemów uzależnień jako działanie własne gminy - podstawowe szkolenie dla członków GKRPA.- zmiana pracownika realizującego ww. zadania	• realizacja profilaktyki
Sposób finansowania działalności profilaktycznej w zakresie uzależnień	• finansowanie profilaktyki
Superwizja	• realizacja profilaktyki
Szkolenia z pracownikami merytorycznymi innych gmin odpowiedzialnych za realizację gminnego programu alkoholowego i narkotykowego	• realizacja profilaktyki
szkolenia z regulacji prawnych	• aspekty prawne
Szkolenia z zakresu wydatkowania środków w ramach GKRPA	• finansowanie profilaktyki
Szkolenie specjalistyczne w kierunku nowych sposobów realizacji zadań dotyczących problematyki alkoholowej i narkotykowej.	• realizacja profilaktyki
Szkolenie wzmacniające osobistą odporność psychiczną i radzenia sobie ze stresem. Pomoc psychologiczna osobom doświadczającym przemocy. Wczesne rozpoznawanie wśród dzieci i młodzieży zagrożeń związanych z używaniem alkoholu i narkotyków.	• realizacja profilaktyki
Szkolenie za zakresu analizy i wyboru odpowiednich programów profilaktycznych.	• realizacja profilaktyki
Urząd Marszałkowski praktycznie nie interesuje się gminami. Zainteresowanie jest wtedy gdy potrzebne są informacje z gmin. Od kilku lat nie było spotkań, na których można by wymienić doświadczenia i poglądy,	• sieciowanie
uzależnienia behawioralne	• realizacja profilaktyki
w zakresie obowiązujących przepisów, dobrych praktyk, prawidłowości realizowanych zadań, uzależnień behawioralnych etc.	• aspekty prawne • projektowanie działań profilaktycznych • realizacja profilaktyki
wsparcie prawne; możliwości uruchomienia np. szybkiej ścieżki w leczeniu ,	• aspekty prawne
Z zakresu programów rekomendowanych	• realizacja profilaktyki

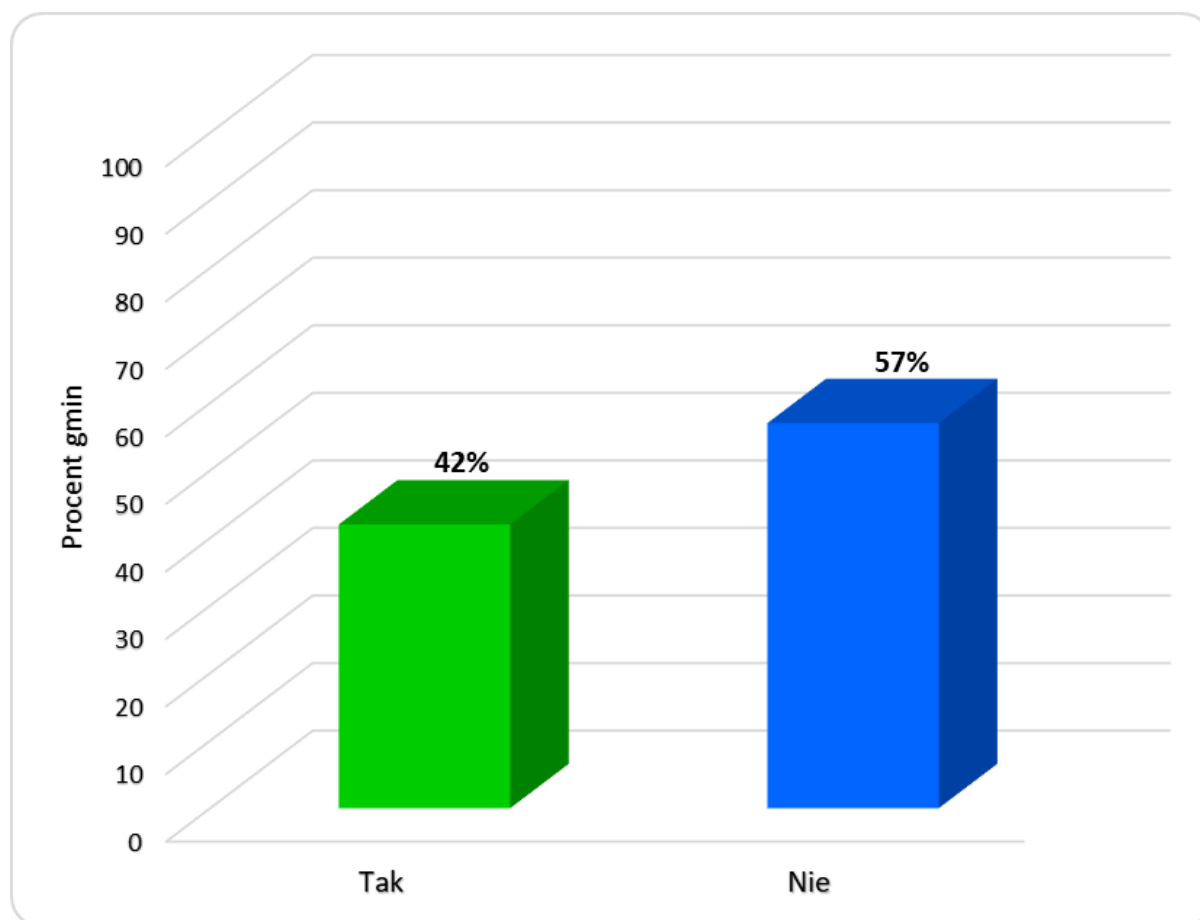
Zadania Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i ochrona danych osobowych, motywowanie osób uzależnionych do leczenia	• projektowanie działań profilaktycznych • realizacja profilaktyki
zakres finansowania i wykorzystywanie środków z zezwoleń na alkohol	• finansowanie profilaktyki

Ponad połowa tematów dotyczy realizacji profilaktyki. Wskazuje to na potrzeby na poziomie operacyjnym, a nie tylko zarządczym. Zapotrzebowanie na kompetencje związane z konkretnymi działaniami profilaktycznymi dla osoby koordynującej tymi procesami może też wskazywać na to, że osoby kierujące są jednocześnie wykonawcami tego typu zadań.

Kilkanaście procent propozycji tematycznych dotyczy finansowania - to jest rzeczywiście temat szkolenia dla osób koordynujących działania profilaktyczne. Następne ok. 11% to zapotrzebowanie na szkolenia z zakresu projektowania działań profilaktycznych, a niecałe 10% dotyczy aspektów prawnych. Inne pojedyncze wskazania dotyczą badań/diagnoz, kontroli realizacji działań i sieciowania.

Osobno zapytano o zapotrzebowanie na szkolenia dla realizatorów zadań profilaktycznych. Jedynie 42% gmin takie zapotrzebowanie zgłosiło (wyk. 38).

Wykres 38.: Odsetek gmin deklarujących zapotrzebowanie wsparcia szkoleniowego dla realizatorów zadań podejmowanych w ramach gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz gminnego programu przeciwdziałania narkomanii.

Aby zmapować potrzeby na wsparcie szkoleniowe realizatorów, badanych zapytano również o tematykę szkoleń, ich adresatów oraz przybliżoną liczbę osób, które mogłyby wziąć udział w takich szkoleniach. W tabelach 7-9 przedstawione zostały tematy szkoleń. Pierwsza z nich, zawiera tematy szkoleń potrzebnych najbardziej, a w dwóch kolejnych priorytet się obniża. Zachowano oryginalną pisownię.

Tabela 7: Zestawienie propozycji tematów i adresatów szkoleń (1)

Tematyka szkolenia 1.	Adresaci szkolenia	Liczba adresatów
Wydatkowanie środków i współpraca Stowarzyszeń.	Stowarzyszenia Abstynenckie	2 stowarzyszenia
przeciwdziałanie uzależnieniom	uczniowie i nauczyciele	1000
autoagresja wśród dzieci i młodzieży	nauczyciele rodzice	500
Uzależnienie od Internetu, telefonu komórkowego, gier komputerowych i portali społecznościowych	uczniowie	250
wspieranie dzieci i młodzieży - zdrowie psychiczne	nauczyciele, NGO	100
Szkolenie przygotowujące realizatorów do samodzielnego prowadzenia rekomendowanych programów profilaktycznych	nauczyciele, wychowawcy, pedagodzy, terapeuci	100
Prawidłowe wykorzystanie środków finansowych	szkoły, komisja alkoholowa, rady sołectkie i inne podmioty	50
Problemy wychowawcze	rodzice	30
FASD	służba zdrowia	20

odnoszenie kompetencji w zakresie najnowszych środków psychoaktywnych oraz jak wpływają one na funkcjonowanie człowieka	członkowie GK, pracownicy OPS, psycholodzy, pedagodzy szkolni	20
programy rekomendowane	nauczyciele	15
dialog motywacyjny	pracownicy OPS i nauczyciele	10
redukcja szkód	realizatorzy gminnego programu	10
Działania profilaktyczne wobec dzieci i młodzieży.	członkowie GKRPA	7
z zakresu programów rekomendowanych	gkrpa	7
Profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych	Członkowie GKRPA	5
Przeprowadzenie rozmów z osobami uzależnionymi.	członkowie komisji GKRPA	5
wydatkowanie środków finansowych	GKRPA	5
realizacja programów rekomendowanych z zakresu profilaktyki uzależnień od alkoholu, narkotyków i behawioralnych	członkowie miejskiej komisji	3
problematyka alkoholowa i narkotykowa	szkoła, policja, przedszkola	3

Szkolenia z pracownikami merytorycznymi innych gmin odpowiedzialnych za realizację gminnego programu alkoholowego i narkotykowego.	pracownicy merytoryczni	2
Jakie działania można sfinansować ze środków alkoholowych?	osoby odpowiedzialne za realizację GPPiRPA	2
interwencje kryzysowe	psycholog, terapeuta	2

Tabela 8.: Zestawienie propozycji tematów i adresatów szkoleń (2)

Tematyka szkolenia 2.	Adresaci szkolenia	Liczba adresatów
uzależnienia behawioralne	nauczyciele rodzice	500
Przemoc wśród rówieśników w szkole	uczniowie	250
Przemoc rówieśnicza	nauczyciele, NGO	100
Wykorzystanie technik dialogu motywującego w pracy terapeutycznej, rehabilitacyjnej i post rehabilitacyjnej w zakresie uzależnień	nauczyciele, wychowawcy, pedagodzy, terapeuci	100
szkody wynikające z używania środków psychoaktywnych	rodzice, nauczyciele, GKRPA, OPS	50
przeciwdziałanie przemocy domowej	nauczyciele	40

profilaktyka w sporcie	kluby sportowe	25
Uzależnienia behawioralne jak im przeciwdziałać z poziomu realizatorów	członkowie GK, pracownicy OPS, psychologzy, pedagodzy szkolni	20
uzależnienia behawioralne	nauczyciele	15
Zjawisko przemocy domowej	Pracownicy OPS	15
przeciwdziałanie przemocy domowej	pracownicy OPS i nauczyciele	10
Przemoc domowa. Komisja w świetle ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej.	członkowie GKRPA	7
Profilaktyka i przeciwdziałanie narkomanii (również nowe środki psychoaktywne tzw. "dopalacze")	Członkowie GKRPA	5
Procedura kierowania na leczenie odwykowe.	członkowie komisji GKRPA	5
kierowanie na przymusowe leczenie	GKRPA	5

Tabela 9.: Zestawienie propozycji tematów i adresatów szkoleń (3)

Tematyka szkolenia 3.	Adresaci szkolenia	Liczba adresatów
Depresja, zachowania autodestrukcyjne, lęki – profilaktyka	nauczyciele i uczniowie	250
Kontakt interwencyjny z uczniem przejawiającym zachowania ryzykowne	studenci psychologii, pedagogiki i resocjalizacji uczelni wyższych,	100

	którzy w przyszłości będą mogli podjąć pracę w jednostkach pomocowych na terenie miasta Opola	
uzależnienia behawioralne	nauczyciele, rodzice	30
Zachowania presuicydalne - jakim przeciwdziałać/ profilaktyka	członkowie GK, pracownicy OPS, psychologzy, pedagodzy szkolni	20
trudne zachowania młodzieży	nauczyciele	15
Wsparcie dla Osób Uzależnionych i Ich Rodzin.	Pracownicy	15
kontrola punktów sprzedaży alkoholu	GKRPA	11
Profilaktyka i przeciwdziałanie uzależnieniom behawioralnym	Członkowie GKRPA	5

Współpraca z Urzędem Marszałkowskim

Kwestionariusz badania objął też kwestię ewentualnej współpracy gmin z Urzędem Marszałkowskim Województwa Opolskiego. Zapytano o jej potencjalne obszary. W tabeli 10. przedstawiono propozycje 65 gmin, które podały przykłady 83 obszarów tematycznych.

Tabela 10: Zestawienie odpowiedzi na pytanie o ewentualną współpracę z UMWO

Odpowiedź w ankiecie (pisownia oryginalna)	Kategoria działań
- rozpowszechnianie ulotek/materiałów profilaktycznych - wprowadzanie w szkołach programów profilaktycznych dot. terenu województwa	• kampanie informacyjne • programy profilaktyczne
Dofinansowanie do profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz ochrony zdrowia psychicznego oraz organizacja bezpłatnych szkoleń w tym zakresie	• finansowanie • szkolenia
dostępność informacji na bieżąco o szkoleniach, spotkaniach	• szkolenia
Działania edukacyjne, podnoszenie kwalifikacji specjalistów z zakresu profilaktyki.	• szkolenia
kampanie społeczne	• kampanie informacyjne
konferencje tematyczne	• szkolenia
Konferencje,	• szkolenia
Konsultacje i poradnictwo zdrowotne: Wspólnie można zapewnić dostęp do konsultacji i poradnictwa zdrowotnego w zakresie problemów uzależnień i zdrowia psychicznego, poprzez organizację wspólnych dyżurów specjalistów oraz udostępnianie informacji o dostępnych usługach. Wsparcie dla organizacji pozarządowych: Gmina i samorząd mogą wspierać lokalne organizacje pozarządowe działające w obszarze profilaktyki i pomocy osobom dotkniętym problemami uzależnień, poprzez udzielanie dotacji, wsparcie logistyczne czy promocję ich	• konsultacje • współpraca organizacyjna • badania • kampanie informacyjne • programy profilaktyczne

działań. Badania i analizy potrzeb społecznych: Wspólne prowadzenie badań i analiz potrzeb społecznych w zakresie profilaktyki uzależnień i ochrony zdrowia psychicznego może dostarczyć cennych informacji do planowania skutecznych działań na poziomie lokalnym i regionalnym. Współorganizacja kampanii społecznych: Gmina i Samorząd Województwa Opolskiego mogą współpracować przy organizacji kampanii społecznych promujących zdrowy styl życia, radzenie sobie ze stresem oraz świadome korzystanie z substancji psychoaktywnych. Programy rehabilitacyjne i reintegracyjne: Wspólnie można opracować programy rehabilitacyjne i reintegracyjne dla osób dotkniętych problemami uzależnień, które obejmują wsparcie psychologiczne, szkolenia zawodowe oraz pomoc w reintegracji społecznej.	
Możliwości korzystania z placówek udzielających wsparcia w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz ochrony zdrowia psychicznego	• programy profilaktyczne
Narady szkoleniowe	• szkolenia
Organizacja działań prowadzonych w placówkach oświatowych.	• programy profilaktyczne
Organizacja szkoleń	• szkolenia
Organizacja szkoleń , koordynowanie doświadczeń z innymi gminami	• szkolenia • sieciowanie
organizacja szkoleń, wymiana doświadczeń	• szkolenia • sieciowanie
organizacja wspólnych konferencji, szkoleń	• szkolenia
Organizacja wspólnych spotkań członków MGKPIRPA z terenu województwa.	• sieciowanie
organizowania kampanii społecznych	• kampanie informacyjne
Organizowanie spotkań.	• sieciowanie

partner w projektach	• współpraca organizacyjna
Podjęcie szkoleń oferowanych przez Samorząd Województwa Opolskiego	• szkolenia
Podnoszenie świadomości mieszkańców dot. szkodliwości wszelkiego rodzaju używek, promowanie zdrowego stylu życia	• kampanie informacyjne
poradnictwo	• konsultacje
profilaktyka dzieci i młodzieży	• programy profilaktyczne
przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym;	• programy profilaktyczne
Realizacja wspólnych projektów - spotkania, pogadanki profilaktyczne	• programy profilaktyczne
Rekomendowane programy profilaktyczne - świetna współpraca w ramach Opolskiego Archipelagu Skarbów	• programy profilaktyczne
szkolenia	• szkolenia
szkolenia , konferencje,	• szkolenia
Szkolenia oraz konsultacje.	• szkolenia
szkolenia, konferencje	• szkolenia
Szkolenia, konferencje- wymiana doświadczeń	• szkolenia
Szkolenia, seminaria, wymiana doświadczeń	• szkolenia
szkolenia, warsztaty, konferencje,	• szkolenia
Szkolenia, wspólne projekty, wspólne kampanie profilaktyczne	• szkolenia • współpraca organizacyjna • kampanie informacyjne

szkoleń	• szkolenia
trudno określić może - warsztaty profilaktyczne	• szkolenia
udział w programach i projektach związanych z profilaktyką rozwiązywania problemów alkoholowych, udział w konferencjach, wyjazdach studyjnych, szkoleniach	• programy profilaktyczne • szkolenia
Udział w spotkaniach, webinariach, konferencjach.	• szkolenia
Udział w stacjonarnych szkoleniach, organizowanych przez Samorząd Województwa Opolskiego konferencjach w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz ochrony zdrowia psychicznego.	• szkolenia
utworzenie centrum psychologii zdrowia	• współpraca organizacyjna
w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień	• programy profilaktyczne
W zakresie działań przeciwdziałania alkoholizmowi w rodzinach.	• programy profilaktyczne
W zakresie edukacyjnym, szkoleniowym.	• szkolenia
W zakresie pomocy osobom uzależnionym i ich rodzinom poprzez zmotywowanie osoby uzależnionej do podjęcia leczenia. Dla rodzin zmagających się z problemem uzależnienia zapewnienie odpowiedniego wsparcia prawnego, socjalnego, psychologicznego.	• programy profilaktyczne
w zakresie szkoleń	• szkolenia
W zakresie szkoleń, wsparcia merytorycznego	• szkolenia • konsultacje
warsztaty	• szkolenia
Wsparcia dotyczącego psychiatrii dziecięcej	• konsultacje

wsparcie merytoryczne, szkolenia, webinary, wymiana doświadczeń	• szkolenia • konsultacje
Wsparcie merytoryczne, udział w szkoleniach, dyżury psychologa	• szkolenia • konsultacje
Wspólne szkolenia,	• szkolenia
Wspólne szkolenia, strategia rozwoju	• szkolenia
Współorganizacja szkoleń, konferencji, iwentów profilaktycznych	• szkolenia
współorganizacja szkoleń, konferencji, korzystanie ze szkoleń, konferencji	• szkolenia
Współorganizacji szkoleń, konferencji itp.	• szkolenia
współpraca dotycząca konsultacji, realizacji programów, szkoleń, warsztatów	• konsultacje • szkolenia
współpraca i wspomaganie działań w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz problemów z zakresu ochrony zdrowia psychicznego	• konsultacje • programy profilaktyczne
Współpraca poprzez możliwość uczestniczenia w konferencjach, szkoleniach i sympozjach.	• szkolenia
Współpraca w sprawie uzależnień behawioralnych, szczególnie dzieci i młodzieży	• programy profilaktyczne
Współpraca w zakresie promowania, polecenia działań w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz ochrony zdrowia psychicznego.	• programy profilaktyczne • konsultacje
współpraca w zakresie zdrowia psychicznego, kierowanie do placówek świadczących pomoc w zakresie zdrowia psychicznego	• programy profilaktyczne

Współpracy szeroko pojętej w sferze profilaktyki	• programy profilaktyczne
Wymiana doświadczeń, szkolenia	• szkolenia
Wymiana informacji, udział w badaniach, udział w kampaniach, informacje na temat organizowanych szkoleń, konferencji.	• szkolenia • badania
Zwiększanie dostępności pomocy terapeutycznej dla osób uzależnionych behawioralnie szczególnie dot. dzieci uzależnionych od internetu, gier oraz telefonu.	• programy profilaktyczne

Niemalże połowa proponowanych tematów (39 wskazań - 47% wszystkich propozycji tematycznych) dotyczy współpracy w obszarze szkoleń. Chodzi rzecz jasna - o szkolenia dla przedstawicieli gmin. Potwierdza się to, co badani wskazali w poprzednich pytaniach.

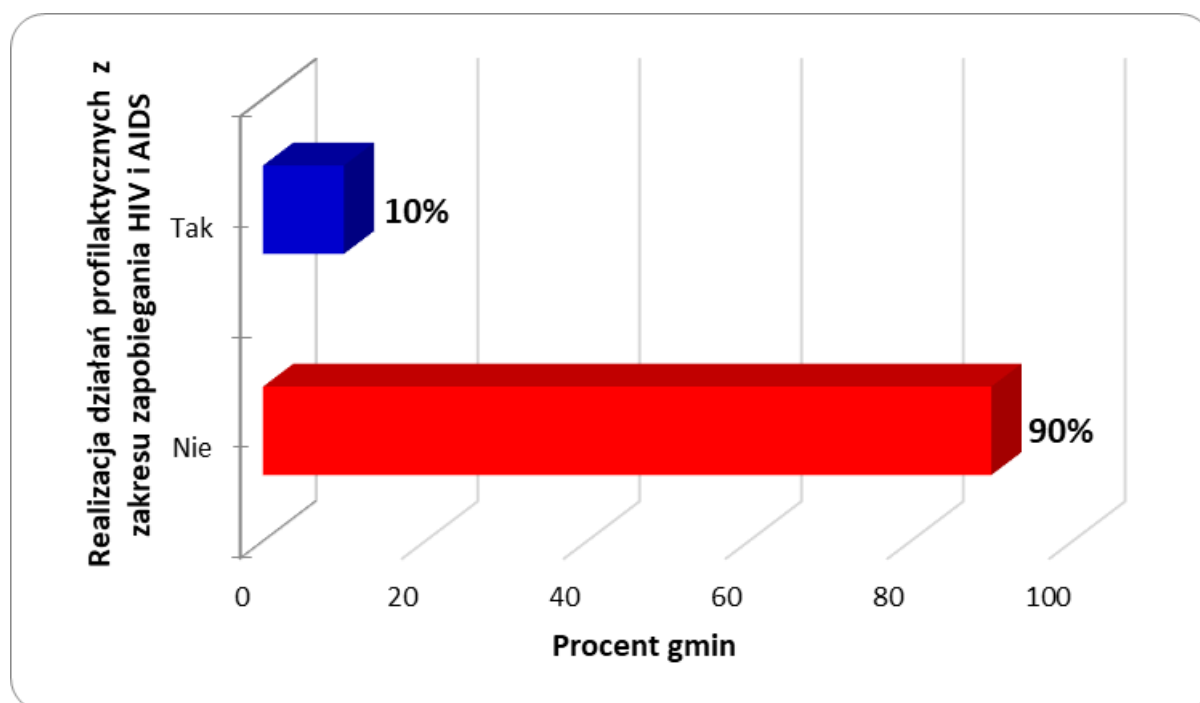
Innym obszarem współpracy jest realizacja rozmaitych działań, które skategoryzowano jako "programy profilaktyczne" (22% odpowiedzi). Znacznie mniejsze jest zapotrzebowanie na konsultacje (11% propozycji) i wspólną realizację kampanii informacyjnych (7%). Pojedyncze odpowiedzi dotyczyły sieciowania, współpracy w organizacji zadań, realizacji badań i finansowania (1 odpowiedź).

Te wskazania świadczą o otwartości na współpracę i jasnej definicji jej obszarów.

Profilaktyka i zwalczanie HIV i AIDS

Podobnie jak w poprzednich edycjach badania, zainteresowanie gmin działaniami profilaktycznymi z zakresu profilaktyki HIV/AIDS pozostaje na niskim poziomie. W 2023 roku, jedynie co dziesiąta gmina województwa opolskiego dotowała realizację projektów związanych z profilaktyką HIV/AIDS (wyk.39).

Wykres 39. Odsetek gmin wspierających działania profilaktyczne w obszarze HIV/AIDS w roku 2023.

Dotowane przez gminy przedsięwzięcia w tym zakresie to głównie pogadanki, warsztaty, debaty i konkursy realizowane w jednostkach edukacyjnych, których odbiorcami byli głównie uczniowie szkół. Poniżej przedstawiono listę działań, jakie gminy dotowały w obszarze profilaktyki HIV/AIDS (pisownia oryginalna):

- Miasto Opole na wniosek Dyrektora Powiatowej Stacji Sanitarno – Epidemiologicznej w Opolu sfinansowało warsztaty oraz nagrody dla laureatów konkursu na logo i hasło warsztatów i szkoleń o tematyce HIV/AIDS. Konkurs był elementem planowanych działań w zakresie promocji zdrowia. Głównym

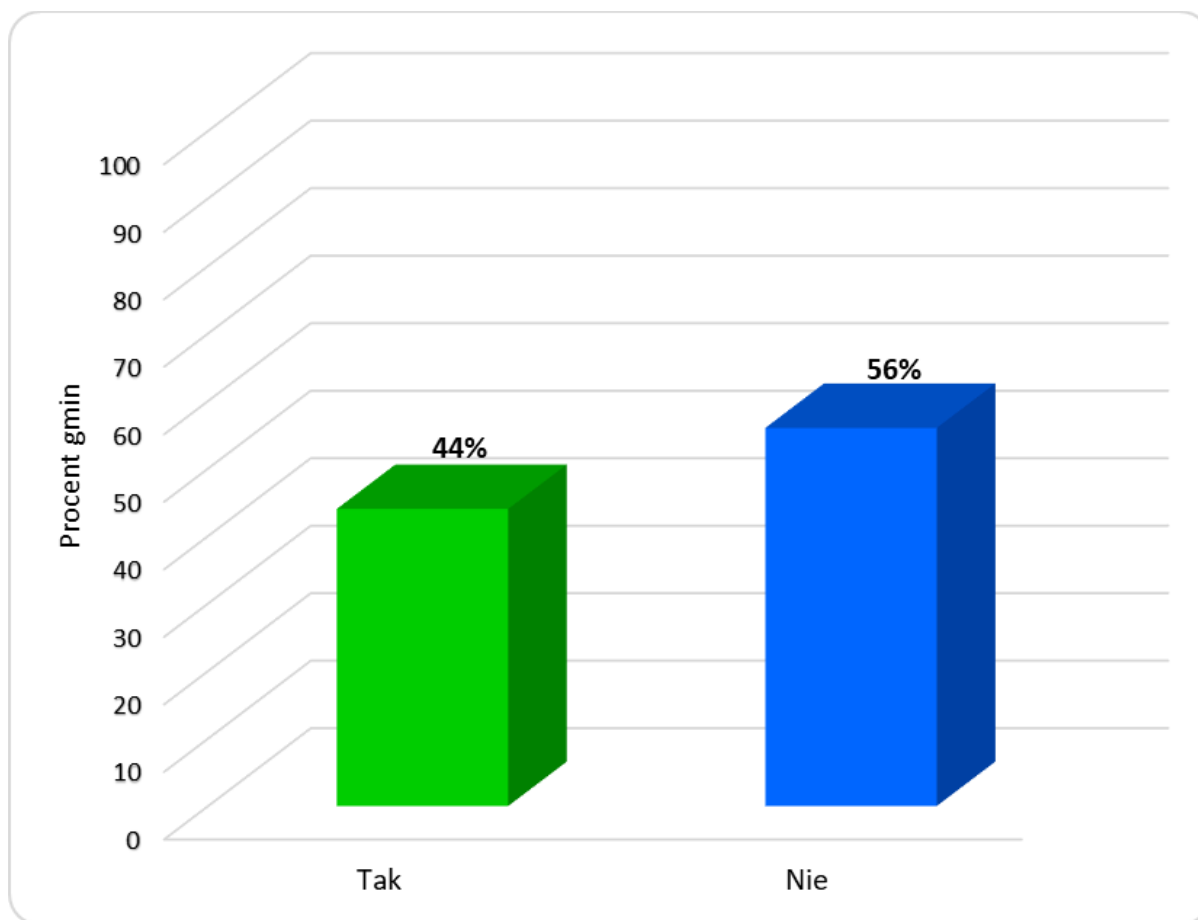
celem konkursu było wyposażenie uczestników w ogólną wiedzę dotyczącą HIV/AIDS. W konkursie wzięli udział uczniowie szkół ponadpodstawowych.

- pogadanki z uczniami, apele w szkole -Czerwona wstążka, lekcje wychowawcze
- Szkolenia, pogadanki, warsztaty.
- W szkołach podstawowych zostały przeprowadzone konkursy na temat wiedzy o AIDS
- warsztaty :profilaktyka HIV/AIDS
- Warsztaty dla młodzieży

Przedsięwzięcia dotyczące zdrowia psychicznego

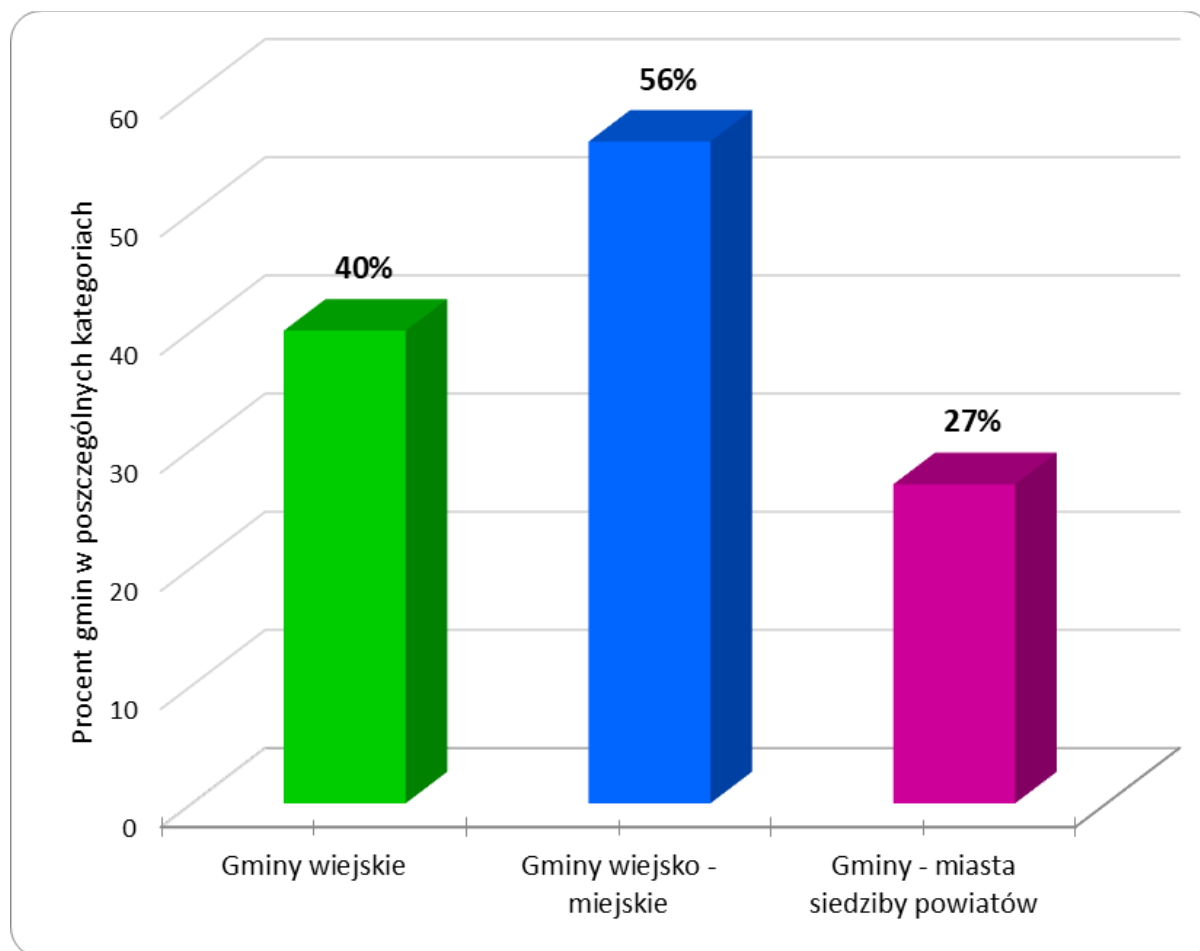
Podczas tegorocznej edycji badania, po raz drugi zapytano uczestników - przedstawicieli gmin - o przedsięwzięcia w obszarze zdrowia psychicznego, jakim gminy województwa opolskiego udzieliły wsparcia w realizacji w 2023 roku. Kondycja psychiczna ma bezsprzeczny wpływ na prawdopodobieństwo występowania zachowań ryzykownych w społeczeństwie. Jej niski poziom może być przyczyną pojawiania się zachowań ryzykownych, a stabilny dobrostan psychiczny jest czynnikiem chroniącym i pozytywnie wpływa na prewencję ich występowania. Z drugiej strony, samo uzależnienie od substancji psychoaktywnych czy uzależnienia behawioralne mogą skutkować pogorszeniem się stanu funkcjonowania psychicznego osób, które są nimi dotknięte. Toteż dobrostan psychiczny może być prekursorem zachowań ryzykownych lub czynnikiem chroniącym przed ich występowaniem, a z drugiej strony, może on służyć do detekcji występowania i oceny poziomu nasilenia zespołu zależności od substancji psychoaktywnych czy też uzależnień behawioralnych.

Wykres 40: Odsetek gmin realizujących przedsięwzięcia w zakresie zdrowia psychicznego na terenie woj. opolskiego w roku 2023.

W roku 2023 prawie połowa (44%) gmin województwa opolskiego zadeklarowała udzielenie wsparcia dla działań z zakresu zdrowia psychicznego. W porównaniu rok do roku odsetek gmin dotujących tego typu działania nieznacznie wzrósł. W roku 2022 jedynie $\frac{1}{3}$ gmin województwa opolskiego wsparła realizację tego typu inicjatyw.

Wykres 41: Odsetek gmin realizujących przedsięwzięcia w zakresie zdrowia psychicznego na terenie woj opolskiego w roku 2023 w podziale na typ gmin.

W odróżnieniu od roku 2022, podczas obecnej edycji badania wsparcie dla realizacji przedsięwzięć z zakresu zdrowia psychicznego najczęściej deklarowały gminy wiejsko - miejskie. Ponad połowa z nich (56%) zadeklarowała udzielenie wsparcia dla przedsięwzięć związanych z szeroko pojętym zdrowiem psychicznym (wyk. 41). Wzrósł - w porównaniu z poprzednią edycją badania - odsetek gmin wiejskich wspierających tego typu działania. W 2023 roku 40% gmin wiejskich wspierało realizację działań związanych ze zdrowiem psychicznym. Jedynie 27% gmin - miast siedzib powiatów zadeklarowała w tej edycji badania, że wspierała inicjatywny projektów służących poprawie zdrowia psychiczne mieszkańców w 2023 roku.

W ramach działań jakie wspierano w zakresie poprawy zdrowia psychicznego mieszkańców gmin województwa opolskiego, najczęściej odnotowywano działania polegające na promocji

zdrowia, przeprowadzaniu konsultacji psychologicznych, realizacji programów profilaktycznych oraz działania informacyjne (tab.11).

Tabela 11: Przedsięwzięcia i działania w zakresie zdrowia psychicznego realizowane w gminach Województwa Opolskiego w roku 2023.

Deklaracje (pisownia oryginalna)	Rodzaj wsparcia
- udostępnianie mieszkańcom gminy Dąbrowa informacji o możliwości uzyskania wsparcia dot. zdrowia psychicznego (ulotki, massmedia) - ogólnodostępna infolinia prowadzona m.in. przez członków GKRPA	• informacyjne
Aktywność fizyczna ma udowodnione korzyści dla zdrowia psychicznego. Gmina promowała różnego rodzaju aktywności fizyczne, takie jak spacer, joga, czy też zajęcia sportowe, aby zachęcić mieszkańców do aktywnego trybu życia. Współpraca z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, szkołami i innymi instytucjami może przyczyniła się do skuteczniejszego wsparcia osób z problemami zdrowia psychicznego oraz promocji działań profilaktycznych.	• promocja zdrowia
Finansowanie programów profilaktycznych dla szkół	• programy profilaktyczne
Kampania aktywni w Turawie - promocja zdrowia psychicznego wśród mieszkańców Gminy Turawa, wspólne spędzanie czasu dla całych rodzin, aktywnie, warsztaty itp.	• promocja zdrowia • programy profilaktyczne
Kampanie społeczne, programy profilaktyczne.	• informacyjne • programy profilaktyczne
Konsultacje z psychologiem	• konsultacje psychologiczne
Konsultacje z psychologiem w Urzędzie Gminy Jemielnica.	• konsultacje psychologiczne
motywowanie osób do podjęcia leczenia i rozmowy z rodzinami osób chorób do konsultacji psychiatrycznej - OPS, współpraca z Centrum Terapii i Psychoedukacji w Opolu	• programy profilaktyczne

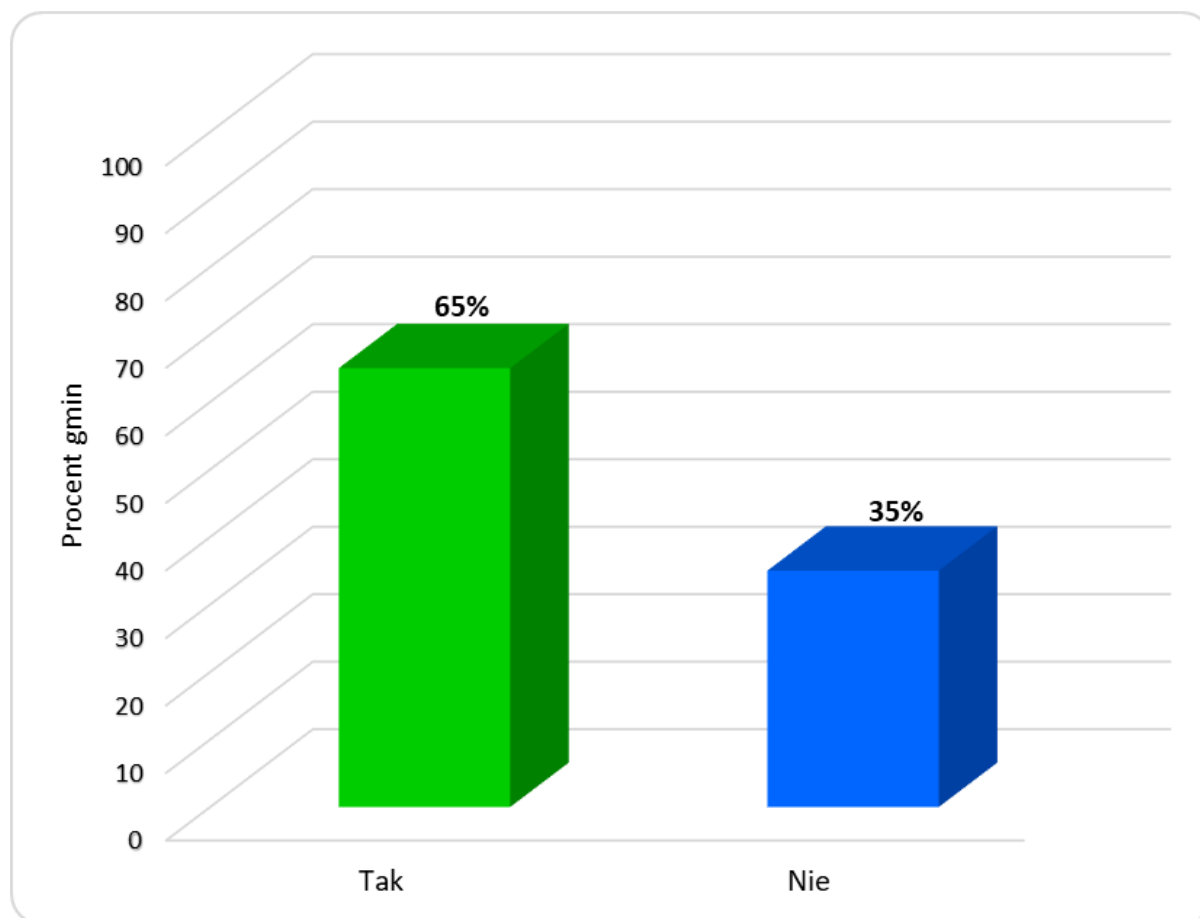
Możliwość wzięcia udziału w bezpłatnych konsultacjach psychologicznych dla dzieci i młodzieży.	• konsultacje psychologiczne
pomoc psychologiczna i terapeutyczna, podnoszenie kwalifikacji w zakresie studiów podyplomowych z psychotraumatologii	• konsultacje psychologiczne • podnoszenie kwalifikacji specjalistów
Projekt autorski szkoły " Żyjmy w zdrowiu psychicznym i fizycznym"	• promocja zdrowia
Promocja zdrowia psychicznego umożliwiającą ludziom zwiększenie kontroli nad własnym zdrowiem psychicznym i jego poprawę. Dotycząca przede wszystkim kompetencji zdrowotnych w sferze psychiki, świadomości, wiedzy, dyspozycji osobowościowych, postaw i umiejętności.	• promocja zdrowia
Prowadzenie zajęć z treningu umiejętności społecznych.	• promocja zdrowia
przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym; działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych; ochrony i promocji zdrowia;	• programy profilaktyczne • promocja zdrowia
spektakle profilaktyczne, spotkania.	• spotkania
spotkania grup diagnostyczno-pomocowych	• konsultacje psychologiczne
Stowarzyszenie QUSISANA w ramach otwartego konkursu ofert realizowało zadanie pn. „Profilaktyka zdrowia psychicznego” mające na celu poprawę zdrowia psychicznego oraz rozwijania odporności psychicznej u dzieci i młodzieży. Fundacja Terapia To Nie Wstyd w ramach otwartego konkursu ofert zorganizowała Kampanię Społeczna „Terapia to NIE Wstyd” . 10 września w centrum Opola, Terapiobusie, terapeuci udzielali specjalistycznych konsultacji oraz porad psychologicznych i rodzicielskich. Informowali o miejscach, w których można uzyskać dalsze specjalistyczne wsparcie psychologiczne. Akcja odbyła się pod hasłem STOP SAMOBÓJSTWOM- ŻYCIE MA SENS i miała na celu zapobieganie oraz zmniejszenie statystyk w tym zakresie, poprzez profilaktykę zdrowia psychicznego i bezpośrednie wsparcie. Stowarzyszenie Rodzin Zastępczych w ramach otwartego konkursu ofert realizowało zadanie pn. „TUSobie radzimy - JESTEM dla Opola”. Głównym	• informacyjne • programy profilaktyczne • konsultacje psychologiczne

celem działania o charakterze psychoedukacyjnym, interwencyjnym oraz terapeutycznym była zmiana samoświadomości odbiorców w kierunku radzenia sobie z trudnymi emocjami i aktami autoagresji, wsparcie w pełnieniu ról adekwatnie do ich wieku i możliwości, nabycie umiejętności decydowania o sobie i uczestnictwa w życiu społecznym. W 2023 r. Miasto Opole zorganizowało „Miesiąc dla Zdrowia Psychicznego” pn. „Zadbaj o siebie – Zadbaj o swoje zdrowie psychiczne!”, który rozpoczął się 10 września – W Dzień Zapobiegania Samobójstwom i trwał do dnia 10 października – Światowego Dnia Zdrowia Psychicznego. Zorganizowane zostały całonocne wydarzenia, gdzie w dedykowanych strefach pomocowo – edukacyjnych udzielane było wsparcie psychologiczne. Na miejscu można było wysłuchać wykładów z zakresu zdrowia psychicznego, a w wydzielonych sektorach animatorzy prowadzili zajęcia dla dzieci. Największym znakiem rozpoznawczym kampanii był Terapiobus, czyli mobilny gabinet terapeutyczny, w którym oferowane były bezpłatne konsultacje z doświadczonymi specjalistami. Przez miesiąc w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej można było odwiedzić wystawę prac pacjentów Szpitala Specjalistycznego im. Św. Jadwigi w Opolu pn. „Terapeutyczna Moc Kolorów”.	
szkolenia	• podnoszenie kwalifikacji specjalistów
szkolenie dla pracowników oświaty "Samouszkodzenia u dzieci i młodzieży"	• podnoszenie kwalifikacji specjalistów
Środowiskowy Dom Samopomocy prowadzenie szeregu działań edukacyjnych kierowanych do dzieci i młodzieży i ogółu mieszkańców mające na celu pogłębienie wiedzy o zdrowiu psychicznym oraz zapobieganie zaburzeniom psychicznym	• informacyjne
udostępnianie ulotek dotyczących zdrowia psychicznego	• informacyjne
ulotki, broszury, konkursy	• informacyjne
Usługi społeczne realizowane przez Centrum Usług Społecznych w Gogolinie.	• konsultacje psychologiczne

W szkołach były realizowane treści z programów "Uniwersytet Dzieci w Klasie".	programy profilaktyczne
warsztaty profilaktyczne	programy profilaktyczne
zadanie realizowane w placówkach oświatowych	programy profilaktyczne
Zajęcia w ramach placówki wsparcia dziennego, realizacja programów profilaktycznych, organizacja zajęć w czasie wolnym od nauki, pomoc psychologiczna	- programy profilaktyczne - konsultacje psychologiczne
Zajęcia z psychologiem w szkołach, teatry profilaktyczne, wsparcie konferencji naukowej na temat zależności zdrowia psychicznego i otaczającej nas natury	programy profilaktyczne
zapewnienie poradnictwa psychologicznego	konsultacje psychologiczne
Zostały przeprowadzone warsztaty profilaktyczne	programy profilaktyczne

Szczególnie narażoną na działanie czynników ryzyka - a co za tym idzie zaburzenia dobrostanu psychicznego - grupą społeczną są dzieci i młodzieży. Gminy województwa opolskiego wydają się dostrzegać to zagrożenie, z tego powodu większość z nich (65%) deklaruje potrzebę wsparcia działań służących ochronie dobrostanu najmłodszych członków społeczeństwa (wyk. 42).

Wykres 42: Procent gmin deklarujących potrzebę wsparcia w realizacji działań z zakresu zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży.

Podobnie jak w ubiegłym roku, najważniejszą potrzebą deklarowaną przez przedstawicieli gmin, jaka powinna zostać zaopatrzona, jest zwiększenie dostępu do specjalistów z zakresu zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży. Ponad połowa gmin (57%) województwa opolskiego wskazuje na deficyt specjalistów z zakresu psychologii i psychiatrii dzieci i młodzieży lub wydłużony czas oczekiwania na konsultację specjalistyczną. Drugą najczęściej deklarowaną przez decydentów potrzebą jest wsparcie w realizacji zadań polegających na podnoszeniu kompetencji z zakresu zdrowia psychicznego osób, które ze względu na charakter pracy powinny posiadać kompetencje w rozpoznawaniu zaburzeń zdrowia psychicznego, jak również udzielaniu wsparcia oraz rzetelnych informacji osobom potrzebującym. Najczęściej wymienianą grupą zawodową w tym kontekście, jest grupa zawodowa nauczycieli i pedagogów (tab. 12). Wskazuje to na ogromny deficyt kapitału ludzkiego i kompetencji w tym zakresie.

Tabela 12: Rodzaj wsparcia jakie jest potrzebne w realizacji działań z zakresu zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży.

Deklaracje (pisownia oryginalna)	Rodzaj wsparcia
Bezpłatny dostęp do specjalistów/ lekarzy działających w tematyce zdrowia psychicznego.	• większy dostęp do specjalistów
Brak w gminie punktu psychologicznego do doraźnej pomocy psychologicznej.	• większy dostęp do specjalistów
Dodatkowe bezpłatne porady psychologiczne	• większy dostęp do specjalistów
dostęp do lekarza psychiatry	• większy dostęp do specjalistów
Dostęp do specjalistycznych usług: Zapewnienie dostępu do specjalistycznych usług z zakresu psychoterapii, psychiatrycznej opieki zdrowotnej oraz terapii uzależnień może być kluczowe dla osób dorosłych zmagających się z różnymi problemami zdrowia psychicznego. Wsparcie w tworzeniu programów profilaktycznych.	• większy dostęp do specjalistów
Dostępność do dziecięcego lekarza psychiatry	• większy dostęp do specjalistów
Dyżury psychologa w punkcie konsultacyjnym	• większy dostęp do specjalistów
Gminie oraz pozostałym podmiotom realizującym zadania z zakresu zdrowia psychicznego niezbędne jest przede wszystkim wsparcie finansowe.	• wsparcie finansowe
Konsultacje z psychologiem dla dzieci i młodzieży.	• większy dostęp do specjalistów
kontrola nad działalnością psychologów dziecięcych oraz pedagogów w szkołach	• kontrola specjalistów

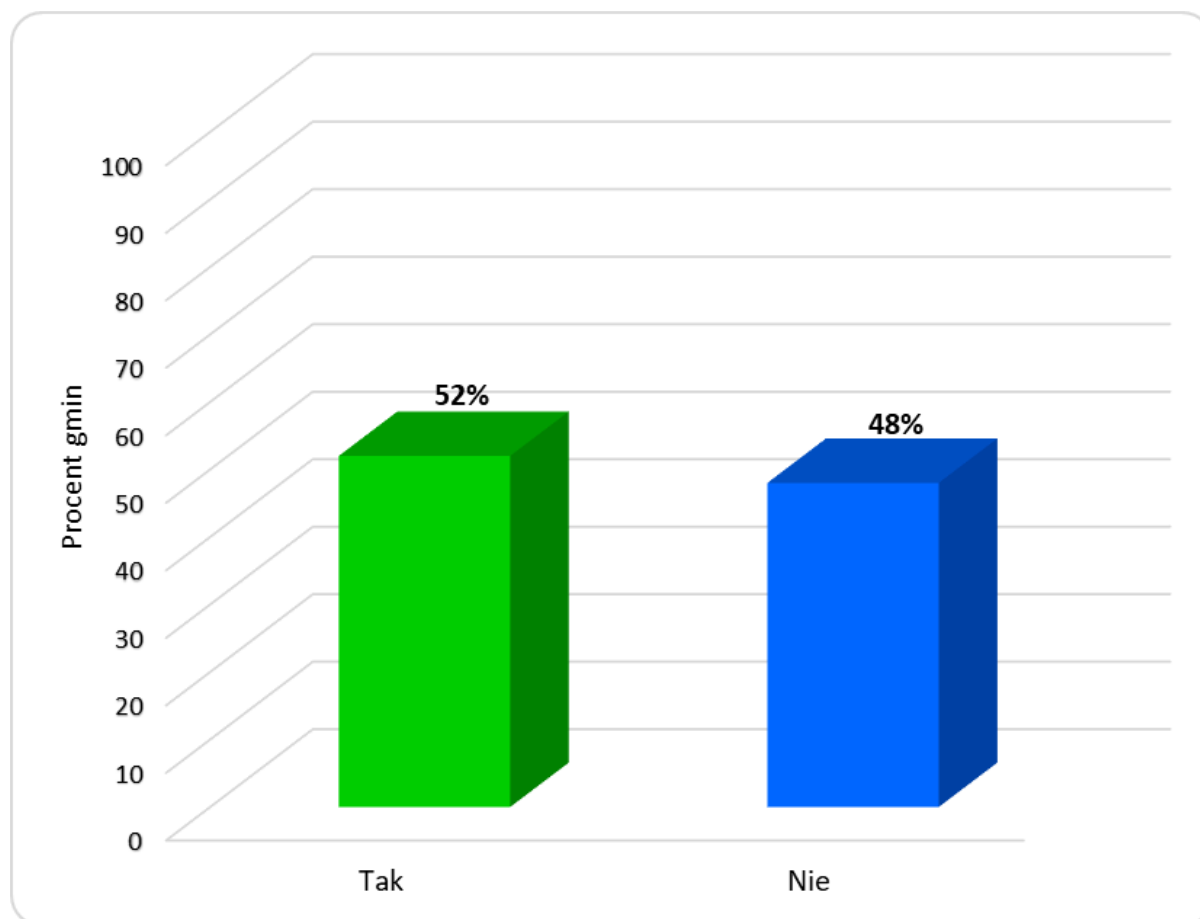
lekarz psychiatra na terenie gminy - nzo	• większy dostęp do specjalistów
organizacja szkoleń	• podnoszenie kompetencji kadr
organizacja szkoleń dla grona pedagogicznego placówek oświatowych w zakresie zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży, osób pracujących na rzecz profilaktyki; warsztaty dla dzieci i młodzieży	• podnoszenie kompetencji kadr • promocja zdrowia
pomoc psychologa, psychiatry	• większy dostęp do specjalistów
pomoc psychologiczna	• większy dostęp do specjalistów
poradnictwo psychologiczne	• większy dostęp do specjalistów
porady psychologa szkolnego	• większy dostęp do specjalistów
profesjonalne wsparcie psychologiczne i psychiatryczne programy rekomendowane	• większy dostęp do specjalistów • programy profilaktyczne
Prowadzenie i finansowanie programów profilaktycznych w placówkach oświatowych	• programy profilaktyczne
Przeszkolenie nauczycieli.	• podnoszenie kompetencji kadr
Psychiatra dziecięcy.	• większy dostęp do specjalistów
Psycholog dziecięcy	• większy dostęp do specjalistów

Samobójstwa, próby samobójcze, samookaleczenia, spektrum autyzmu	rozwiązania konkretnych problemów z zakresu z. p.
Specjalistyczne wsparcie/poradnictwo w obszarze dotyczącym zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży z terenu gminy Dąbrowa.	większy dostęp do specjalistów
Spotkania z psychologiem	większy dostęp do specjalistów
szkolenia dla kadry pedagogicznej	podnoszenie kompetencji kadr
szkolenia dla nauczycieli, większa ilość warsztatów dla dzieci	- podnoszenie kompetencji kadr - programy profilaktyczne
Szkolenia w powyższym zakresie, przygotowanie osób, które inicjowałyby działania w tym obszarze, zgodnie z rekomendacjami	podnoszenie kompetencji kadr
szkolenia w tym zakresie	podnoszenie kompetencji kadr
szkolenie	podnoszenie kompetencji kadr
Szkolenie kadry	podnoszenie kompetencji kadr
Szkolenie, warsztaty, kampanie.	- podnoszenie kompetencji kadr - programy profilaktyczne
Środki na dyżury psychologa,	większy dostęp do specjalistów
telefon zaufania dla dzieci i młodzieży	większy dostęp do specjalistów

utworzenie Poradni	• większy dostęp do specjalistów
w jaki sposób włączyć tę tematykę do gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych pod kątem kontroli NIK	• konsultacje organizacyjne
w razie potrzeby bezpłatna, szybka pomoc psychiatryczna, bezpłatny dostęp do pomocy psychologicznej, terapii.	• większy dostęp do specjalistów
W zakresie dostępu do specjalistów.	• większy dostęp do specjalistów
większa dostępność lekarza psychiatry	• większy dostęp do specjalistów
Większa dostępność psychologów w szkołach	• większy dostęp do specjalistów
wizyty u terapeuty	• większy dostęp do specjalistów
Wsparcie placówek oświatowych i pomocowych, zwiększenie dostępności do specjalistów (diagnoza, terapia, leczenie)	• większy dostęp do specjalistów
Wsparcie w zakresie uzależnień behawioralnych.	• programy profilaktyczne
Współpraca z placówkami oświatowymi, MOPS-em, szkołami średnimi.	• programy profilaktyczne
Zatrudnienie we wszystkich szkołach podstawowych psychologów na pełny etat	• większy dostęp do specjalistów

Gminy województwa opolskiego - nieco częściej niż w poprzedniej edycji badania - deklarują potrzebę wsparcia dla realizacji działań z zakresu zdrowia psychicznego dorosłych. W obecnej edycji badania ponad połowa gmin (52%) zadeklarowała potrzebę wsparcia działań w tym zakresie (wyk. 43), w porównaniu z 38% gmin w roku 2022.

Wykres 43: Procent gmin deklarujących potrzebę wsparcia w realizacji działań z zakresu zdrowia psychicznego dorosłych.

Charakterystyki obszarów, jakie według przedstawicieli gmin wymagają największego wsparcia w celu ochrony dobrostanu życia psychicznego dorosłych, pozostają niemal bliźniaczo podobne, jak w przypadku zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży. Tutaj również respondenci wskazują głównie na pilną potrzebę zaopatrzenia problemu braku kadry specjalistycznej z zakresu psychologii i psychiatrii (56% deklaracji). W przypadku życia psychicznego dorosłych, przedstawiciele gmin oczekują również wsparcia w realizacji programów profilaktycznych, oraz zwiększenia dotacji na działania już realizowane w zakresie zdrowia psychicznego (tab.13).

Tabela 13: Rodzaj wsparcia jakie jest potrzebne w realizacji działań z zakresu zdrowia psychicznego dorosłych.

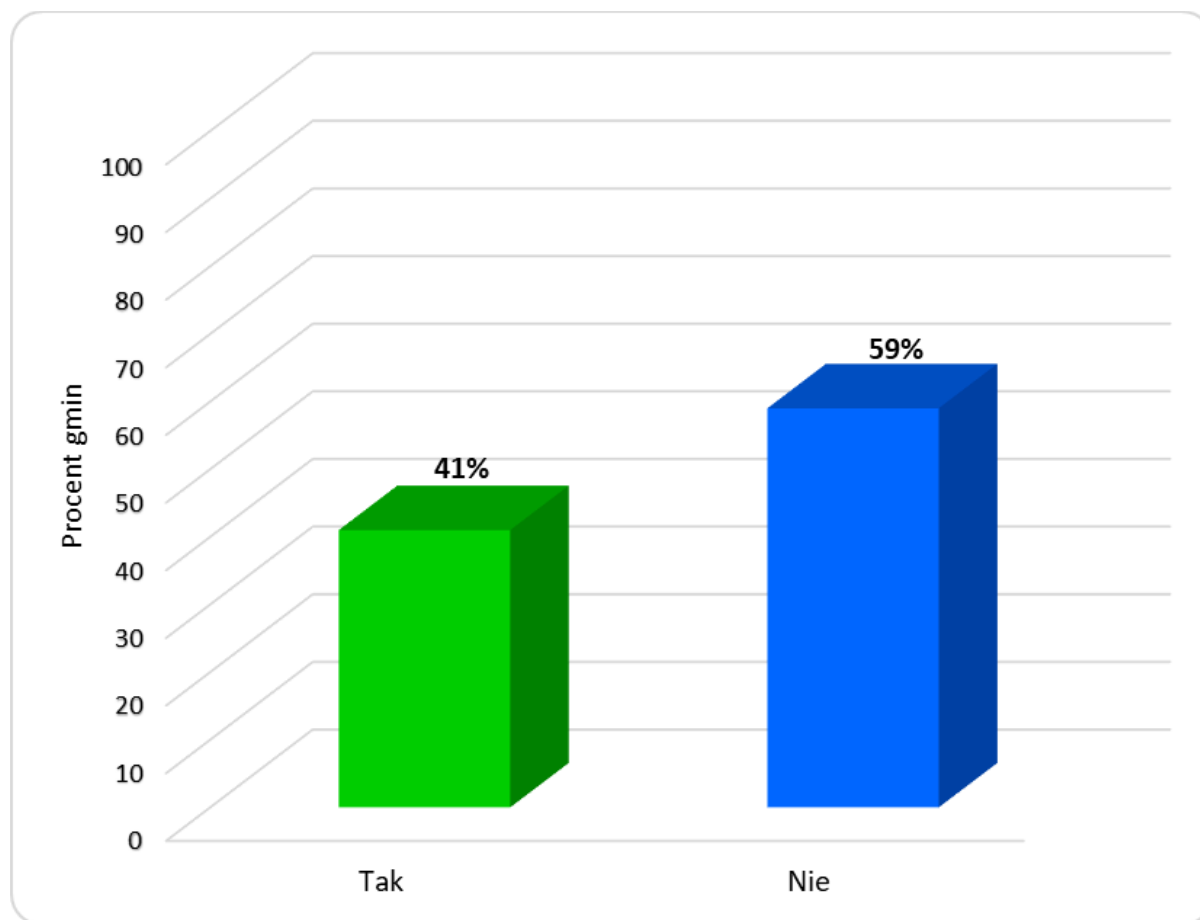
Deklaracje (pisownia oryginalna)	Rodzaj wsparcia
Bezpłatny dostęp do specjalistów/ lekarzy działających w tematyce zdrowia psychicznego.	• większy dostęp do specjalistów
Brak w gminie punktu psychologicznego do doraźnej pomocy psychologicznej.	• większy dostęp do specjalistów
Dodatkowe bezpłatne porady psychologiczne	• większy dostęp do specjalistów
dofinansowanie do działań w tym obszarze	• wsparcie finansowa
Dostęp do specjalistycznych usług: Zapewnienie dostępu do specjalistycznych usług z zakresu psychoterapii, psychiatrycznej opieki zdrowotnej oraz terapii uzależnień może być kluczowe dla osób dorosłych zmagających się z różnymi problemami zdrowia psychicznego. Wsparcie w tworzeniu programów profilaktycznych.	• większy dostęp do specjalistów • programy profilaktyczne
Dostępność do lekarz psychiatry	• większy dostęp do specjalistów
Dyżury psychologa w punkcie konsultacyjnym	• większy dostęp do specjalistów
Gminie oraz pozostałym podmiotom realizującym zadania z zakresu zdrowia psychicznego niezbędne jest przede wszystkim wsparcie finansowe.	• wsparcie finansowa
lekarz psychiatra na terenie gminy - nzo	• większy dostęp do specjalistów
nieodpłatna pomoc psychologiczna	• większy dostęp do specjalistów
organizacja szkoleń	• podnoszenie kompetencji kadr
Podniesienie świadomości mieszkańców.	• promocja zdrowia

pomoc psychologa, psychiatry	• większy dostęp do specjalistów
pomoc psychologiczna	• większy dostęp do specjalistów
Porady psychologa, od roku 2024 są nieodpłatnie udzielane mieszkańcom gminy	• nie potrzeba wsparcia
profesjonalne wsparcie psychologiczne i psychiatryczne promocja zdrowia psychicznego	• większy dostęp do specjalistów
programy profilaktyczne,	• promocja zdrowia
Psycholog dla dorosłych	• większy dostęp do specjalistów
Rozszerzenie wsparcia psychiatrycznego dla osób dorosłych	• większy dostęp do specjalistów
Specjalistyczne wsparcie/poradnictwo w obszarze dotyczącym zdrowia psychicznego osób dorosłych z terenu gminy Dąbrowa.	• większy dostęp do specjalistów
Spotkania z psychologiem	• większy dostęp do specjalistów
Szkolenie, warsztaty, kampanie.	• programy profilaktyczne
Szkolenie.	• podnoszenie kompetencji kadr
Środki na dyżury psychologa,	• większy dostęp do specjalistów
tak wsparcie środowiskowe	• programy profilaktyczne
telefon zaufania	• programy profilaktyczne
terapię	• programy profilaktyczne

w razie potrzeby bezpłatna, szybka pomoc psychiatryczna, bezpłatny dostęp do pomocy psychologicznej, terapii.	• większy dostęp do specjalistów
W zakresie dostępu do specjalistów.	• większy dostęp do specjalistów
warsztaty profilaktyczne	• programy profilaktyczne
Więcej spotkań dla osób starszych.	• programy profilaktyczne
większy dostęp do psychiatrii	• większy dostęp do specjalistów
Współpraca z placówkami medycznymi.	• współpraca organizacyjna

Z danych Wojewódzkiej Komendy Policji, oraz Komend wojewódzkich wynika, że rok 2023 był kolejnym rokiem, w którym odnotowano wzrost (tak w nieudanych jak udanych) prób samobójczych wśród dzieci i młodzieży do 18 roku życia. Zachowania autodestrukcyjne u dzieci i młodzieży przybierają na sile, pomimo wprowadzania pewnych systemowych działań prewencyjnych w tym zakresie w Polsce. Niestety większość przedstawicieli gmin województwa opolskiego, wydaje się nie zauważać tego problemu. Jedynie 41% przedstawicieli gmin w obecnej edycji badania zadeklarowało, że wymagane jest wsparcie dla działań profilaktycznych w obszarze zachowań autodestrukcyjnych i prób samobójczych wśród dzieci i młodzieży (wyk. 44). Niska detekcja problemu może wynikać z braku kompetencji osób które odpowiadają za bezpieczeństwo dzieci i młodzieży oraz ich dobrostan psychiczny, jak również z pewnej specyfiki problemu jakim są zachowania autodestrukcyjne. Wiadomo bowiem od dawna, że zachowania autodestrukcyjne dzieci i młodzieży często stanowią temat tabu dla nich samych jak i ich rodziców i rzadko dochodzi do otwartego i bezpośredniego ubiegania się z ich strony o pomoc w zaopatrzeniu tego problemu.

Wykres 44: Procent gmin deklarujących potrzebę wsparcia w realizacji działań z zakresu zachowań autodestrukcyjnych, prób samobójczych i samobójstw dzieci i młodzieży.

Te gminy województwa opolskiego, które jednak zauważają skalę problemu zachowań autodestrukcyjnych i samobójczych wśród dzieci i młodzieży, najczęściej deklarują potrzebę wsparcia dla działań, które umożliwiłyby łatwiejszy dostęp do konsultacji specjalistycznych z zakresu psychologii i psychiatrii, co umożliwiłoby z kolei redukcję skali zachowań autodestrukcyjnych wśród dzieci i młodzieży. Kolejnych możliwości na niwelowanie problemu zachowań autodestrukcyjnych wśród dzieci i młodzieży, gminy upatrują we wsparciu działań z zakresu psychoedukacji oraz podnoszeniu kompetencji kadr (tab. 14).

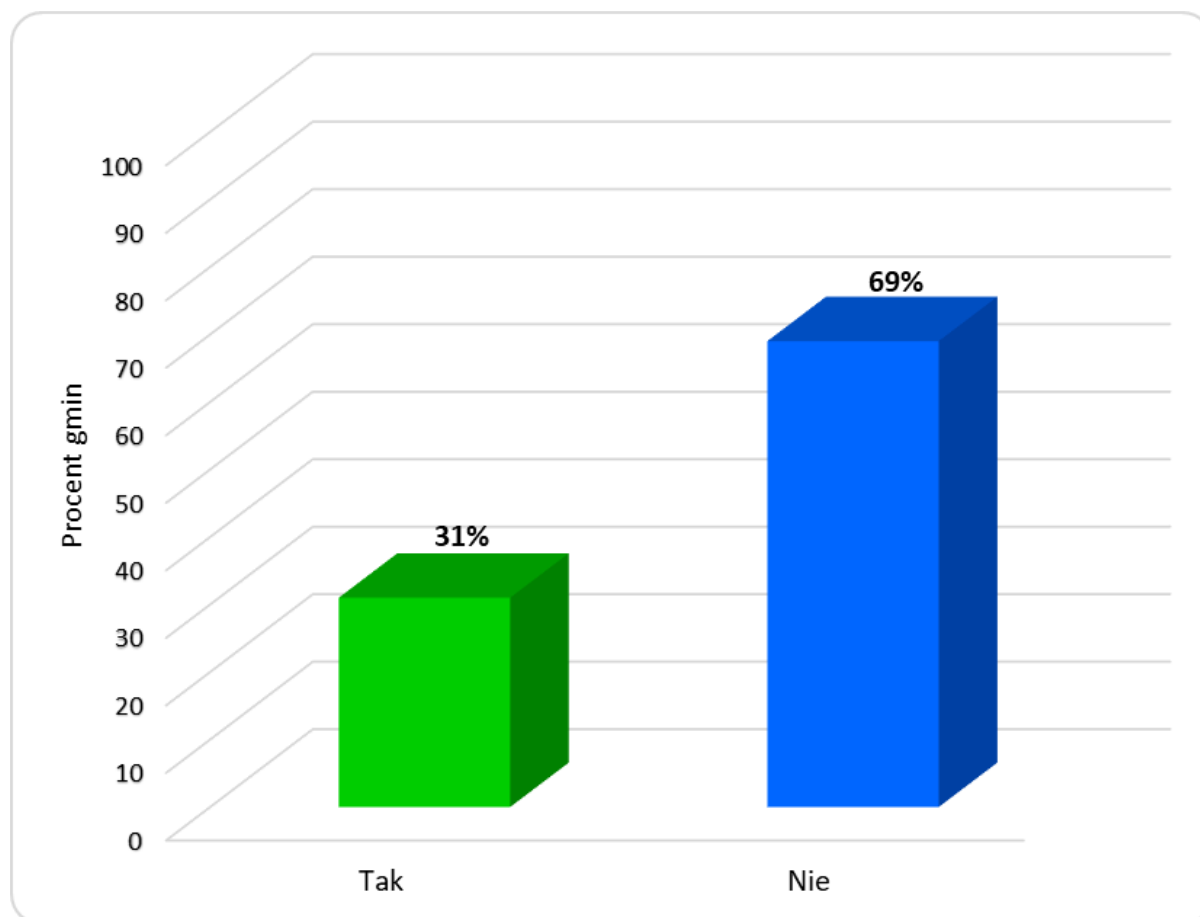
Tabela 14: Rodzaj wsparcia jakie jest potrzebne w realizacji działań z zakresu zachowań autodestrukcyjnych, prób samobójczych i samobójstw dzieci i młodzieży.

Deklaracje (pisownia oryginalna)	Rodzaj wsparcia
Dodatkowe bezpłatne porady psychologiczne	• większy dostęp do specjalistów
dostęp do lekarzy specjalistów oraz dostęp do terapii poza szkołą.	• większy dostęp do specjalistów
Dostęp do specjalistycznych usług: Zapewnienie dostępu do specjalistycznych usług z zakresu psychoterapii, psychiatrycznej opieki zdrowotnej oraz terapii uzależnień może być kluczowe dla osób dorosłych zmagających się z różnymi problemami zdrowia psychicznego.	• większy dostęp do specjalistów
Dostępność do pomocy psychologa	• większy dostęp do specjalistów
Gminie oraz pozostałym podmiotom realizującym zadania z zakresu zdrowia psychicznego niezbędne jest przede wszystkim wsparcie finansowe.	• wsparcie finansowe
Kampania informacyjna.	• działania edukacyjne
Kontynuacja i rozwój działań profilaktycznych w obszarze zachowań autodestrukcyjnych, prób samobójczych i samobójstw dzieci i młodzieży (szkoły, przedszkola); - pogadanki - ulotki - gadżety - informacje teleadresowe w kierunku uzyskania specjalistycznego wsparcia i pomocy	• działania edukacyjne
nieodpłatna pomoc psychologiczna	• większy dostęp do specjalistów
organizacja szkoleń	• podnoszenie kompetencji kadr
Podniesienie świadomości mieszkańców.	• działania edukacyjne
podnoszenie świadomości rodziców, nauczycieli, młodzieży w powyższym zakresie, pomoc psychologiczna	• działania edukacyjne • większy dostęp do specjalistów

profesjonalne wsparcie psychologiczne i psychiatryczne promocja zdrowia psychicznego	• większy dostęp do specjalistów • działania edukacyjne
Psychiatra dziecięcy, terapia rodziny	• działania edukacyjne
Samobójstwa, próby samobójcze, samookaleczenia	• rozwiązania konkretnych problemów z zakresu z. p.
szkolenia	• podnoszenie kompetencji kadr
szkolenia dla kadry pedagogicznej, dostępność specjalistów udzielających pomocy	• podnoszenie kompetencji kadr • większy dostęp do specjalistów
szkolenia dla rodziców i nauczycieli	• podnoszenie kompetencji kadr
Szkolenia z zakresu interwencji kryzysowej dla nauczycieli w placówkach oświatowych.	• podnoszenie kompetencji kadr
Szkolenie kadry zajmującej się tą tematyką	• podnoszenie kompetencji kadr
Szkolenie.	• podnoszenie kompetencji kadr
środki na dyżury psychologa i psychiatry	• większy dostęp do specjalistów
telefon zaufania dla dzieci i młodzieży	• większy dostęp do specjalistów
Wsparcie placówek oświatowych i pomocowych, zwiększenie dostępności do specjalistów (diagnoza, terapia, leczenie)	• większy dostęp do specjalistów
wsparcie psychologiczne	• większy dostęp do specjalistów
Współpraca z placówkami oświatowymi.	• współpraca organizacyjna

Podobnie jak w poprzedniej edycji badania, również w tym roku niewielka liczba gmin widzi potrzebę wsparcia dla zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży w ramach ich rozwoju psychoseksualnego. Niespełna 1/3 gmin województwa opolskiego (31%) dostrzega taką potrzebę (wyk. 45).

Wykres 45: Procent gmin deklarujących potrzebę wsparcia w realizacji działań z zakresu rozwoju psychoseksualnego dzieci i młodzieży.

Jednak połowa przedstawicieli gmin, która dostrzega potrzebę wsparcia dobrostanu zdrowia psychicznego w obszarze rozwoju psychoseksualnego dzieci i młodzieży, za konieczne do wsparcia uznaje działania z zakresu psychoedukacji (tab. 15). W dalszej kolejności są to potrzeby wsparcia działań polegających na podnoszeniu kompetencji kadr oraz ułatwieniu dostępu do konsultacji specjalistycznych.

Tabela 15: Rodzaj wsparcia jakie jest potrzebne w realizacji działań z zakresu rozwoju psychoseksualnego dzieci i młodzieży.

Deklaracje (pisownia oryginalna)	Rodzaj wsparcia
Dodatkowe bezpłatne porady psychologiczne	• większy dostęp do specjalistów
Dostępność do pomocy psychologa	• większy dostęp do specjalistów
edukacja dla dzieci i młodzieży	• działania edukacyjne
edukacja dzieci i młodzieży	• działania edukacyjne
Miasto Opole nie dysponuje danymi z zakresu rozwoju psychoseksualnego dzieci i młodzieży.	• brak danych
o ochronie zdrowia psychicznego, odżywianiu i edukacji seksualnej.	• działania edukacyjne
Odpowiednie zajęcia dla dzieci, młodzieży i rodziców.	• działania edukacyjne
organizacja szkoleń	• podnoszenie kompetencji kadr
Podniesienie świadomości mieszkańców.	• działania edukacyjne
Spotkania, konsultacje, warsztaty dla uczniów.	• działania edukacyjne
szkolenia dla kadry pedagogicznej	• podnoszenie kompetencji kadr
Szkolenia dla nauczycieli, pracowników oświaty	• podnoszenie kompetencji kadr
szkolenie kadry pedagogicznej	• podnoszenie kompetencji kadr
Szkolenie kadry zajmującej się tą tematyką	• podnoszenie kompetencji kadr
warsztaty profilaktyczne, pikniki	• działania edukacyjne

warsztaty, konsultacje, szkolenia	• podnoszenie kompetencji kadr
Zajęcia z edukacji seksualnej	• działania edukacyjne
zdrowe i asertywne podejście do seksualności	• działania edukacyjne
Dodatkowe bezpłatne porady psychologiczne	• większy dostęp do specjalistów
Dostępność do pomocy psychologa	• większy dostęp do specjalistów
edukacja dla dzieci i młodzieży	• działania edukacyjne
edukacja dzieci i młodzieży	• działania edukacyjne

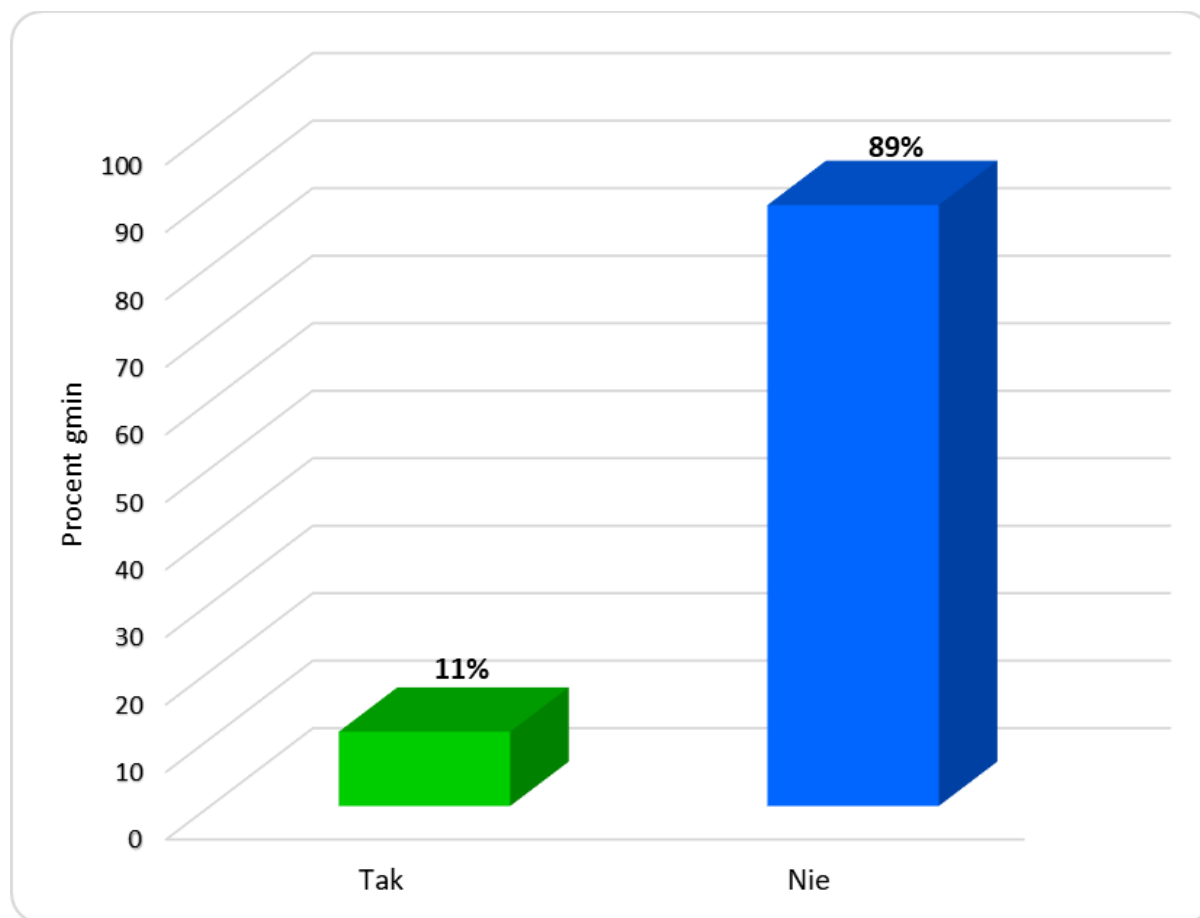
Pomimo tego, że w 2023 roku mniejszość gmin zadeklarowała wsparcie realizowanych działań służących utrzymaniu dobrostanu psychicznego społeczeństwa na jak najwyższym poziomie, to wzrósł (w porównaniu z poprzednią edycją badania) odsetek gmin deklarujących konieczność dotowania takich działań w przyszłości, szczególnie jeśli dotyczą one zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży. Można zatem sądzić, że wzrasta wśród decydentów świadomość niebezpieczeństw związanych z niskim dobrostanem w zakresie zdrowia psychicznego w społeczeństwie. Gminy za priorytetowe obrały trzy obszary działań, za pomocą których należałoby wpływać na wzmocnienia dobrostanu psychicznego społeczeństwa. Po pierwsze: jest to wsparcie działań służących ułatwieniu dostępu do specjalistów, po drugie: zwiększenie działań psychoedukacyjnych, a po trzecie: podnoszenie kompetencji kadr.

Potrzeby profilaktyczne w związku z przybyciem uchodźców wojennych z Ukrainy

W tej edycji badania rozszerzono je o pytanie dotyczące zjawiska związanego z poważnym problemem geopolitycznym i społecznym, jakim jest inwazja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, którą Rosjanie zintensyfikowali w roku 2022. W jej wyniku z Ukrainy wyjechały miliony przymusowych migrantów, z których część przebywa w Polsce, także na terenie województwa opolskiego. W kontekście profilaktyki uzależnień, osoby uchodźcze stanowią grupę ryzyka z wielu względów - przede wszystkim z powodu oczywistej traumy spowodowanej wyjazdem i działaniami wojennymi, które są jego bezpośrednim powodem.

W związku z tym zapytano w ankiecie o to, czy w związku z przybyciem uchodźców wojennych z Ukrainy zmieniły się w gminie potrzeby wsparcia działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom. Jak ilustruje to wykres 46., jedynie 11% gmin zadeklarowało taką zmianę potrzeb i są to głównie gminy siedziby powiatów (36% z nich) i gminy wiejsko miejskie. Nie są to liczby wysokie, ale biorąc pod uwagę to, że uchodźcy osiedlają się przede wszystkim w większych ośrodkach, niski odsetek może świadczyć o przestrzennej selektywności problemu, a nie jego niskiej intensywności.

Wyk. 46: Procent gmin deklarujących zmianę potrzeb wsparcia działań profilaktycznych w związku z przybyciem uchodźców z Ukrainy

Badani zostali zapytani o to, jakie są specyficzne potrzeby w działaniach profilaktycznych. Uzyskano niewiele odpowiedzi (7), natomiast pozwalają one wstępnie zdiagnozować problem związany z obecnością migrantów przymusowych w kontekście działań profilaktycznych. Jak zadeklarowali badani (tab. 16), podstawową potrzebą jest pokonanie bariery językowej i zaangażowanie tłumaczy. Kilka wskazań diagnozuje ogólnie potrzeby wsparcia psychologicznego, natomiast jedna gmina miejska raportuje wzrost problemów związanych z używaniem alkoholu.

Tabela 16.: Potrzeby wsparcia działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom, które pojawiły się w związku z przybyciem uchodźców wojennych z Ukrainy

Deklaracje (pisownia oryginalna)	Rodzaj potrzeb
konieczność zatrudnienia tłumacza w j. ukraińskim podczas interwencji kryzysowych, wyszukiwanie i udostępnianie informacji o instytucjach pomocowych dla uchodźców	• tłumacze • informacyjne
problemy emocjonalne	• wsparcie psychologiczne
szkolenia dla dzieci z Ukrainy,	• wsparcie edukacyjne
Utworzono Punkt Integracji Polsko-ukraińskiej do celów integracji	• b/d
wsparcie psychologiczne i ochrony zdrowia	• wsparcie psychologiczne
Wsparcie w postaci tłumaczy.	• tłumacze
Zmieniająca się sytuacja życiowa ludzi, brak poczucia bezpieczeństwa, wzrastający lęk i niepokój o przyszłość ma wpływ na to, że ludzie odczuwają skutki wojny na płaszczyźnie gospodarczej, społecznej jak i psychologicznej. Skutki wojny na Ukrainie to nie tylko zwiększenie przypadków występowania depresji, zaburzeń lękowych ale również problemów z uzależnieniami. Na przełomie 2 lat można zaobserwować znaczny wzrost wniosków zgłaszanych do Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Opolu o podjęcie leczenia odwykowego, wśród zgłaszanych klientów są osoby narodowości ukraińskiej.	• wsparcie psychologiczne • profilaktyka uzależnień

Podsumowanie

Przedstawiany raport ma charakter opisowy, więc w podsumowaniu zwraca się uwagę na kwestie, które mają charakter kluczowy i można je przekuć w rekomendacje do działań. Zastrzega się, że lektura podsumowania nie zastąpi krytycznego przeczytania całego raportu - przedstawia on nie tylko obraz sytuacji w województwie jako całości, ale też we wszystkich gminach regionu, uwzględniając ich wysokie zróżnicowanie.

Bez wątplenia w gminach wykonuje się ciężką pracę w zakresie profilaktyki uzależnień, a także szeroko rozumianej promocji zdrowia psychicznego. Wskaźnikiem dobrej woli ze strony samorządowców jest pełny zwrot ankiet ze wszystkich 71 jednostek województwa opolskiego. Natomiast celem tego raportu jest przedstawienie sytuacji i udzielanie odpowiedzi na pytanie, co wciąż można poprawiać.

Autorzy tego raportu zdecydowali się na ekspozycję krytycznych kwestii również dlatego, że badani nie byli skłonni do szukania takich problemów - co wykazała analiza mocnych i słabych stron działań profilaktycznych. Niezmiennie, zachęca się samorządowców do krytycznego spojrzenia na swoje działania nie po to, żeby szukać "winnych" lub piętnować, a po to, by się rozwijać i służyć lokalnym społecznościom jak najlepiej w kluczowym obszarze ludzkiego życia.

Poniższa lista to wybór najistotniejszych kwestii, które powinny - zdaniem autorów raportu - zostać poddane dyskusji i zaadresowane.

- Wsparcie realizacji **działań dla szkół ponadpodstawowych utrzymuje się od 4 lat na niskim poziomie** - robi to 6% gmin. Rodzi to pytanie o taki stan rzeczy, ale też stanowi on ogromne wyzwanie, ponieważ wiek inicjacji dla wielu substancji psychoaktywnych pokrywa się z latami szkolnymi właśnie po ukończeniu szkoły powszechnej.
- **W gminach wiejskich mniej niż co trzecia JST wspiera realizację programów rekomendowanych.** Należy wesprzeć gminy wiejskie w realizacji wysokiej jakości profilaktyki, zwłaszcza, że przyczyny takiego stanu rzeczy są znane (brak finansów, brak realizatorów).
- W porównaniu z poprzednimi latami **spadł odsetek gmin realizujących program rekomendowany "Fred goes Net"**. Był to dotychczas najchętniej wybierany program i ta zmiana zaskakuje - warto zbadać jej przyczynę.

- Od kilku lat niezmiennie ok. $\frac{1}{3}$ **gmin województwa opolskiego deklaruje brak wiedzy na temat kompetentnych realizatorów profilaktyki**. Dlaczego tak się dzieje? Czy można pomóc takim gminom znaleźć realizatorów programów rekomendowanych i zlikwidować tę barierę?
- Mało zbadaną **barierą dla realizacji programów rekomendowanych jest także deklarowane przez gminy “małe zainteresowanie szkół tego typu programami”**. Sugeruje się eksplorację tej przeszkody, do której rozwiązania mogą wystarczyć środki organizacyjne, a nie finansowe.
- **Finansowanie imprez i innych tego typu inicjatyw oddolnych jako działań profilaktycznych pozostaje problemem**. Rekomenduje się analizę kryteriów, którymi kierują się decydenci przeznaczając środki na realizację takiego rodzaju działań.
- Działania analityczne dotyczące szacowania skali problemów, które są przedmiotem tego raportu spadły do najniższego poziomu od roku 2017. **Jedynie 15% gmin wspierało zbieranie lub analizę danych w tym kierunku**. To budzi poważne wątpliwości dotyczące kreowania strategii i oceny przedsięwzięć z zakresu profilaktyki uzależnień.
- Gminy w bardzo niewielkim stopniu współpracują z innymi instytucjami w zakresie profilaktyki uzależnień. **Jedynie 14% gmin deklaruje tego typu współpracę między instytucjami tak w zakresie lokalnym jak i międzyregionalnym**. Brak współpracy międzyinstytucjonalnej ogranicza transfer wiedzy wśród specjalistów zajmujących się profilaktyką, nie pozwala optymalizować kosztów działań profilaktycznych oraz obniża ich skuteczność.
- Gminy coraz częściej wskazują na rosnącą potrzebę dotowania działań profilaktycznych w zakresie uzależnień behawioralnych. **W 2023 roku $\frac{3}{4}$ gmin województwa opolskiego zadeklarowały konieczność podnoszenia kompetencji osób zajmujących się uzależnieniami behawioralnymi**. Z powodu niewystarczających kadr gminy wspierają - jak się wydaje ze względu na pilną potrzebę - realizację rekomendowanych programów profilaktycznych (34% gmin), a aż 83% gmin planuje udzielenie wsparcia dla realizacji działań z zakresu profilaktyki uzależnień behawioralnych w 2024 roku.
- **Jedynie pojedyncze gminy są w stanie ocenić wartość działań profilaktycznych, uszczegóławiając ich słabe oraz mocne strony**. **Warto zatem w przyszłych edycjach badania zadać pytanie o kryteria ustalania priorytetów planowanych działań**

profilaktycznych, jakimi właściwie posługują się decydenci w tworzeniu lokalnych strategii profilaktycznych.

- **Największa część gmin województwa opolskiego deklaruje chęć współpracy z Urzędem Marszałkowskim Województwa Opolskiego w obszarze organizacji i realizacji szkoleń z zakresu profilaktyki uzależnień, dla przedstawicieli gmin.** Krystalizują się w tym miejscu największe potrzeby gmin, których zaopatrzenie wg decydentów zwiększy ich potencjał w zakresie działań profilaktycznych.
- **Gminy nie postrzegają już nowych substancji psychoaktywnych (NPS) tzw. “dopalaczy” jako szczególnie istotnego problemu społecznego.** W obecnej edycji badania 65% gmin, twierdzi, że problem NPS nie został jak dotąd rozpoznany na ich terenie, a 17% z nich twierdzi, że w ogóle nie istnieje.
- **Jedynie 44% gmin deklaruje udzielenie dotacji dla realizacji działań w zakresie wsparcia zdrowia psychicznego dorosłych oraz dzieci i młodzieży w 2023 roku.** Zwiększa się natomiast świadomość niebezpieczeństw związanych z zaburzeniami zdrowia psychicznego społeczeństwa: **aż 65% gmin województwa opolskiego deklaruje potrzebę wsparcia przyszłych w zakresie niwelowania zaburzeń zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży, a 52% z nich w zakresie zdrowia psychicznego dorosłych.**
- **Największym problemem w obszarze profilaktyki i adresowania wyzwań związanych ze zdrowiem psychicznym są braki kompetencyjne: dostępu do samych specjalistów i kompetencji psychologicznych innych specjalistów, np. nauczycieli.**
- **Nie zmieniły się znacząco priorytety potrzeb w zakresie działania profilaktycznych w związku z napływem przymusowych migrantów z Ukrainy.** Natomiast te 11% gmin, które taką zmianę zgłosiły (głównie gminy - siedziby powiatu) informuje o zmianie takich potrzeb, głównie odnosząc się do potrzeby niwelowania barier językowych i potrzeby pozyskiwania tłumaczy j. ukraińskiego.

Jak co roku, zwracam się uwagę na to, jak szczegółowe informacje dostarcza ten sondaż o pracy profilaktycznej w gminach województwa opolskiego. Problemem podstawowym jest - nieodpowiednia profesjonalizacja omawianych działań, na co wskazują i sami badani oczekując szkoleń z zakresu projektowania i zarządzania tymi procesami, jak i - pośrednio -

małe odsetki odpowiedzi o mocne i słabe strony (niska refleksyjność), niewysoki odsetek współpracy międzyinstytucjonalnej i ogromne deklarowane braki kapitału ludzkiego do pracy profilaktycznej i w szeroko rozumianym obszarze zdrowia psychicznego.